

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΔΙΑ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗΣ ΕΓΚΥΚΛΙΟΥ

ΟΥΤΕΠΟΤΕ ΚΛΗΘΗΣΟΜΕΝΟΥΣ

το παρόν υπάρχοντα Δημητρίου Βλάχου εν Κωνσταντινί
ΥΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΕΔΡΕΙΑΝ, ΕΙ ΔΥΝΑΤΟΝ, *Δημ. Βλάχου*
ΤΗΣ Α. Θ. Π. ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ *Αγίου Πνεύματος*

ΠΡΟΣ ΑΥΣΙΝ

ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΤΗΣ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

Κύριοι,

Ζήτημα σπουδαῖον, ζήτημα μέγα, ζήτημα ἐκκλησιαστικὸν ἅμα καὶ ἐθνικὸν ἐπασχάλοι ἐπὶ πολλοὺς τὸ δημόσιον καὶ ἰδίᾳ τοὺς ἐπιστήμονας καὶ τοὺς περὶ τὰ κοινὰ μεριμνῶντας, ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ τῆς προόδου καὶ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀναγεννήσεως, ἦτοι τὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς.

Οἱ μὲν προσπαθοῦσι νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ κλίμαξ διαιρεῖται εἰς 72 τμήματα καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐλάσσων τόνος. Οἱ δὲ, καίπερ ὑποστηρίζοντες ἐλάσσονα τόνον κ.τ.λ. διίσχυρίζονται ὅμως καὶ οὗτοι ὅτι ἡ κλίμαξ δεόν νὰ περιέχῃ 72 τμήματα. Ἄλλοι πάλιν διατείνονται ὅτι, ἐπειδὴ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μουσικῇ παρεισέφερσαν κατὰ καιροὺς ξενισμοὶ καὶ βαρβαρισμοὶ, δεόν αὕτη νὰ ἀλλαχθῇ καὶ ἀντικαταστή διὰ τῆς τετραφώνου. Ἄλλοι τέλος φρονοῦσι μὲν ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἐκκαθαρισθῇ ἡ μουσικὴ αὕτη καὶ ἀπὸ ἀλλαγῇ τῶν τοιούτων

ξενισμῶν καὶ βαρβαρισμῶν, ἀναλαμβάνουσα τὸ ἀρχαῖον κάλλος καὶ τὴν ἀρχαίαν ἀπλότητα, ἀλλὰ διίσχυρίζονται, μεταξὺ ἄλλων, ὅτι πᾶσαι αἱ περὶ τριτημορίων, τεταρτημορίων, μείζονος καὶ ἐλάσσονος τόνου συζητήσεις, ὡς καὶ ἡ περὶ ὑπάρξεως ἐναρμονίου γένους διδασκαλία εἰσὶν ἀποκυήματα φαντασίας, ἐναντίον εἰς τοὺς κανόνας αὐτῆς τῆς φύσεως.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ σφαλεροῦ καὶ παραλόγου τῶν ὁπαδῶν τῆς πρώτης καὶ δευτέρας κατηγορίας εἶπομεν ἀρκετὰ ἐν τῇ διατριβῇ ἡμῶν, τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 3,162 φύλλῳ τοῦ «Νεολόγου», καθὼς καὶ ἐν τῇ ἀνταπαντήσῃ τῇ, διὰ λόγους, οὗς παρακατιόντες ἀναφέρομεν, ἐν τέλει τῆς παρούσης δημοσιουμένης.

Περὶ δὲ τῶν ὁπαδῶν τῆς τρίτης κατηγορίας περιττὸν νομίζομεν νὰ ἐνδιατρίψωμεν, καθότι, ἐν τῇ ὁλοτελείᾳ αὐτῶν γνώμῃ, ἐν τῇ πρὸς τὰ πάτρια ἀποστροφῇ καὶ ἐν τῇ πρὸς τὰ ξένα ἀνοήτῳ στοργῇ, οὗτοι

δεικνύουσιν ἐπίμεμπτον ἀπειρίαν περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν πατρῶων καὶ παχυλὴν ἀγνοίαν τῆς τέχνης καὶ ἱστορίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς.

Οὗτοι, ἐὰν ἔζων τὸν καιρὸν τοῦ ἀοιδίου Κοραῆ καὶ τῶν ἄλλων τῶν ὑπὲρ τῆς διαρρύθμισεως τῆς γλώσσης ἀποφανθέντων καὶ ἐργασθέντων, θὰ διετείνοντο, εἰ μεθ' ὑπερδέδαισι, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ἡμετέρα γλῶσσα παρεφθάρη καὶ παρεμορφώθη, δεόν νὰ ἐγκαταλειψώμεν αὐτὴν καὶ νὰ παραδεχθῶμεν ἄλλην.

Ἄλλ' ὁ σοφὸς Κοραῆς, ἀποφανθεὶς ὅτι ἡ ἡμετέρα ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ εἶναι, ὡς ἡ γλῶσσα, πατροπαράδοτος καὶ ἐπαθε τὰ αὐτὰ, καὶ ὑπὲρ τῆς διαρρύθμισεως καὶ ἐπανορθώσεως τῆς γλώσσης τὸν βίον ὅλον αὐτοῦ καταναλίσκας, ἀπήντησε μὲν ἐμμέσως πρὸς τοὺς τοιοῦτους καταφρονητὰς τῶν πατρῶων καὶ ἐραστὰς τῶν ὀθνείων, ἀφῆκε δὲ τρανὸν ὑπόδειγμα τοῖς ἡμετέροις μουσικοδιδασκάλοις.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν μουσικὴ ἐστὶν ἀρχαία καὶ ἐθνικὴ ὡς ἡ γλῶσσα. Καίτοι δὲ παρεφθάρη καὶ παρεμορφώθη εἰς τινὰ μέρη, ἐστὶν ὅμως πάντοτε ἐκείνη, ἣν ἐκληροδότησαν ἡμῖν οἱ πρῶτοι τῆς Ἐκκλησίας πατέρες καὶ διδάσκαλοι παραλαβόντες αὐτὴν τε καὶ τὴν γλῶσσαν ἐκ τῶν ἀρχαίων ἡμῶν προγόνων, ὡς ἀποδείκνυται ἐκ τῶν σωζομένων ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἱστορικῶν μουσικῶν συγγραμμάτων.

Ἐκ τῆς ἡμετέρας μουσικῆς πολλὰ οἱ Εὐρωπαῖοι παρέλαβον, ἐν οἷς ὁ ἱερώτατος Ἀμβρόσιος, ὁ σοφώτατος Βοέτιος.

Οὗτοι καὶ ἄλλοι πολλοὶ πατέρες τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας τὴν ἡμετέραν μουσικὴν ἐθεράπευον καὶ ἐμελέτων· ὁ δὲ ῥηθεὶς Βοέτιος, ὁ πρῶτος μουσικὸς συγγραφεὺς

τῆς αὐτοῦ πατρίδος Ῥώμης, τὴν μουσικὴν ταύτην ἐμυῆθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, μάλιστα δὲ τὸν ἐκκλησιαστικὸν χορὸν, τὸν Γρηγοριανὸν μέλος μετέπειτα κληθέντα πρὸς τιμὴν τοῦ πάπᾳ Γρηγορίου τοῦ μεγάλου, ὅστις εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς πάσας τὰς δυτικὰς ἐκκλησίας.

Ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς τοὺς τοιοῦτους λέγοντες, ἔλθωμεν εἰς τοὺς ὁπαδοὺς τῆς τετάρτης κατηγορίας, ὧν πρωτεύει ὁ κύριος Δημήτριος Πασπαλλῆς.

Οὗτος ἐν τῇ διατριβῇ αὐτοῦ, τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τοῖς ἀριθμοῖς 3,209 καὶ 3,214 τοῦ «Νεολόγου», λέγει πολλὰ, ἡμεῖς δὲ τὰ κυριώτερα συνοψίζοντες ἀπαντῶμεν διὰ τῶν ἐπομένων:

α) Ὁ κ. Πασπαλλῆς θεωρεῖ τὸ ζήτημα ὑπὸ πρακτικὴν ἐποψίν· ἐν συνόλῳ ὅμως συγχέει τὸ πρακτικὸν μετὰ τοῦ τεχνικοῦ μέρους.

Λέγει ὅτι οὐδὲν ἐπὶ νευγκον ἀποτελεσμα καὶ κατ' οὐδὲν ὠφέλησαν τὸ δημόσιον οἱ περὶ τόνων, ἡμιτονίων, διαστημάτων, γενῶν, εἰδῶν κ.τ.λ. συζητήσεις, καὶ δι᾽ οὗτο ἐκτείνεται ὅτι τὰ ζητήματα ταῦτα ἔλυσαν καὶ διευκρίνησαν Εὐρωπαῖοι μουσικοφιλόσοφοι.

Ἡμεῖς μὴ ἔχοντες γινῶσιν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ἀγνοοῦμεν κατὰ πόσον βίσιμός ἐστὶν ὁ δι᾽ οὗτο, ὅτι Εὐρωπαῖοι μουσικοφιλόσοφοι ἔλυσαν καὶ διευκρίνησαν τὰ ζητήματα ταῦτα νομιζόμεν ὅμως ἀναμφισβήτητον ὅτι ταῦτα εἰσὶν αἱ βάσεις τῆς μουσικῆς τέχνης, ὡς αἱ βάσεις τῆς φιλολογίας εἰσὶν οἱ κανόνες τῆς Γραμματικῆς· καὶ πρὸς λύσιν τοῦ προκειμένου θέματος δεόν πρῶτον

νὰ συζητήσωμεν καὶ νὰ προσδιορίσωμεν ἐπὶ τίνων βάσεων στηριζόμεθα· ἄλλως πᾶσα συζήτησις ἀποβαίνει ἄγονος.

β') Ὁ κ. Πασπαλλῆς λέγει ὅτι ἡ ἡμέτερα ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ψάλλεται κατὰ τὴν ἰδιοτροπίαν, κατὰ τὴν μουσικὴν μάθησιν καὶ ἰδίως κατὰ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ τὴν ττιγμιαίαν εὐθυμον ἢ δύσθυμον κατάστασιν ἐκάστου ἱεροψάλτου κ.τ.λ.

Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τοῦ πρακτικοῦ μέρους, ὅπερ εἶναι δευτερεύον ζήτημα. Ἀρκεῖ ἡ πνευματικὴ Ἀρχὴ νὰ διατάξῃ νὰ ψάλλωσιν ὥς εἶναι γεγραμμένη ἡ ἄσματογραφία κατὰ τὸ ἀρχαῖον μέλος, καὶ τότε ἐάν ποτε ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς κατέλθῃ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐπισκεφθῇ ἡμᾶς, ἔστω καὶ εἰς καμμίαν ἐκκλησιαστικὴν παννυχίδα, δὲν θὰ λάβῃ ἀνάγκην νὰ ἀποτιθῇ μουσικῶ τῷ τρόπῳ, ὥς διατείνεται ὁ κ. Πασπαλλῆς, εἰς τὸν κανδηλάπτην διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσῃ ποίᾳς φυλῆς εἶναι οἱ ψάλλται οὗτοι καὶ ποίαν μουσικὴν ἐχουσιν ἐν χρήσει.

Περὶ τούτου ὁ κ. Πασπαλλῆς δύναται νὰ μείνῃ ἥσυχος.

γ') Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς καὶ οἱ λοιποὶ ἄσματογράφοι ἔξ ἔθηκαν τὰς πρώτας βάσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς· πολλοὶ προγενέστεροι πατέρες, ἐν οἷς Διονύσιος ὁ Ἀρειοπαγίτης καὶ Παῦλος ὁ Ἀπόστολος, παρέλαβον αὐτὴν ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἱερός Κοσμάς, ὁ ἐξ Ἰταλίας εἰς Συρίαν ἀπαχθεὶς, ἐδίδαξε τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν τὴν ἑλληνικὴν μουσικὴν, καθότι τὴν Ἰταλίαν

κατώκουν τότε Ἕλληνες καὶ Μεγάλῃ Ἑλλάς αὕτη ὠνομάζετο.

Ἐτέρα ἀπόδειξις εἶναι ὅτι οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες εἶχον τοὺς αὐτοὺς ὁκτὼ ἤχους, οὓς ἔχομεν καὶ ἡμεῖς, διαφέροντας μόνον κατὰ τὴν ὀνομασίαν, τουτέστι Δώριον, Λύδιον, Φρύγιον, Μιξολύδιον, Ὑποδώριον, Ὑπολύδιον, Ὑποφρύγιον, Ὑπομιξολύδιον, ἀντιστοιχοῦντας τοῖς ἡμετέροις α', β', γ', δ', πλ. α', πλ. β', βαρεῖ, πλ. δ'.

Τινὲς δὲ τῶν ἀρχαίων τῆς Ἐκκλησίας μουσικῶν διετήρησαν καὶ τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα τῶν ἤχων τούτων.

Ὅλοι δὲ οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὸς ὁ ἀοίδιμος Μιχαὴλ ὁ Ψελλός, ὁ κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα περὶ μουσικῆς ἑλληνικῆς συγγράφας, μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν μουσικὴ δὲν διαφέρει τῆς ἀρχαίας τῶν Ἑλλήνων.

δ') Ἀπατᾶται ὁ κ. Πασπαλλῆς λέγων ὅτι ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ γραφὴ παράγεται ἐκ τῆς πρώτης ἡμῶν σηματογραφίας.

Ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ εἶχε πάντοτε ἰδίαν γραφὴν, ἣν οἱ Εὐρωπαῖοι καλλιεργήσαντες ἔφερον εἰς τὸ σημερινὸν σημεῖον.

Ἀπατᾶται πρὸς τούτοις λέγων ὅτι ἡ γραφὴ αὕτη εἶναι ἡ ἐντελεστέρα καὶ μεθωδικωτέρα πασῶν.

Ἡ εὐρωπαϊκὴ γραφὴ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ἐκκλησιαστικῶν ἁσμάτων, μὴ παραδεχομένων οὔτε ὄργανα, οὔτε πολυφωνίαν.

ε') Ἀπὸ Δαμασκηνοῦ μέχρις Ἰωάννου πρωτοψάλτου τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας ἐν ἔτει αψνς' ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ φιλομούσου Κυρίλλου ἡ σηματογραφία καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ μέλη δὲν πηρήλλαξαν, καθότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γραφῶσι διὰ τῆς σηματογραφίας ἐκείνης ἐξωτερικὰ

μέλη, οὔτε τὰ ἐκκλησιαστικά μέλη νὰ γραφῶσι δι' ἄλλης σημαδογραφίας.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διὰ τοῦ ἐπεξηγηματικοῦ τρόπου, ἐπινόηθέντος καὶ εἰσαχθέντος ὑπὸ τοῦ ῥηθέντος Ἰωάννου προτροπῇ τοῦ πικριάρχου Κυρίλλου πρὸς εὐκολίαν τῆς διδάξεως καὶ μεταδόσεως τῆς ψιλωιδίας, παρεισέφεραν ξενισμοὶ τινες ἰδίᾳ εἰς τὰ παπαδικά, ἥτοι τὰ χερουβικά καὶ κοινωνικά· προῆλθε δὲ τοῦτο, διότι ὁ διάδοχος τοῦ μνησθέντος πρωτοψάλτου, Δανιήλ, τὸν ἐξηγηματικὸν τρόπον τοῦ προκατόχου του μιμούμενος, ἔχων δὲ στενὰς σχέσεις μετὰ Ζαχαρίου τοῦ χα-
νευδὲ (μελωδοῦ), εἰσήγαγεν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά μέλη καὶ ἐξωτερικά.

ς') Ἀγνοοῦμεν ποῦ βραϊζόμενος ὁ κ. Πασπαλλῆς λέγει ὅτι οἱ τρεῖς διδάσκαλοι Χρύσανθος, Γρηγόριος καὶ Χουρμούζιος δὲν ἀνέλυσαν ἀρκούντως τὰ σημαδόφωνα μεγάλη τε καὶ μικρά.

Ἡμεῖς βεβαιοῦμεν ὅτι οἱ διδάσκαλοι οὗτοι ἀνέλυσαν αὐτὰ ἐντελῶς μελοποιήσαντες κατὰ τὴν νέαν ἀναλυτικὴν αὐτῶν γραφὴν ἅπαντα τὰ ἐκκλησιαστικά ἄσματα, ὡς φαίνεται εἰς τὰ διάφορα αὐτῶν συγγράμματα, ἀφέντες ξενισμοὺς τινες μόνον εἰς τὰ παπαδικά μέλη.

Ἀποδεικνύεται δὲ τοῦτο οὐχὶ μόνον ἐκ τῶν σωζομένων χειρογράφων τῶν ἀρχαίων διδασκάλων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν εὐρείων γνώσεων, ἃς ἐκέκτηντο οἱ ἀοίδιμοι τρεῖς διδάσκαλοι περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν μουσικὴν καὶ τὸ ἀρχαῖον γνήσιον μέλος (πάντοτε ἄλλως τε διατηρηθὲν ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ), ὡς ἀκμάσαντες πολὺ πλησίον τῆς ἐποχῆς τῶν ῥηθέντων Ἰωάννου καὶ Δανιήλ πρωτοψαλτῶν,

ὁπότε ἐγένετο, ὡς εἶπομεν, τὸ πρῶτον πρὸς τὴν ἀνάλυσιν βῆμα.

Ὁ δὲ κ. Πασπαλλῆς, οὐδὲν ἐκ τῶν προσόντων τῶν τριῶν διδασκάλων κτώμενος καὶ μὴ ἀκμίας βεβηώς κατὰ τὰς ἐποχὰς ἐκείνας, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ κρίνῃ καὶ κατακρίνῃ τὰ ἔργα αὐτῶν;

Ἐκ τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων δῆλον γίνεται ὅτι ἀγνοεῖ τὴν νέαν μουσικὴν, καθὼς καὶ τὴν ἀρχαίαν, συγχέων τὰ ἐκκλησιαστικά βιβλία μετὰ τῶν ἐξωτερικῶν.

Τὰ Ἀναστασιματάρια, Εἰρμολόγια καὶ ἡ Πανδέκτη εἰσὶ τονισμένα εἰς γνήσιον ἐκκλησιαστικὸν μέλος.

Ἡ Ἀρμονία καὶ ἡ Εὐτέρπη εἰσὶν ὅλως διόλου ἐξωτερικά.

ζ') Ὁ διῃσχυρισμὸς ὅτι οὐδὲν ἐκ τῶν ἐν τοῖς βιβλίοις τούτοις ἁσμάτων δύναται νὰ ψαλῇ ἐπακριβῶς ὅπως ἐστὶ γεγραμμένον, πείθει ἡμᾶς ἐτι πλέον ὅτι ὁ κ. Πασπαλλῆς ἀγνοεῖ παντάπασιν τὴν ἡμετέραν γραφὴν καὶ τὴν ἡμετέραν μουσικὴν.

Ἡμεῖς τούναντίον δυνάμεθα ν' ἀποδείξωμεν ἐν καιρῷ τῷ δέοντι, ὅτι ἡ γραφὴ αὕτη ἐστὶν ἐντελεστάτη καὶ παριστάνει ἀκριβῶς πᾶν μέλος, ἀρκεῖ, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, ἡ πνευματικὴ Ἀρχὴ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς ψάλτας νὰ ψάλλωσιν ὡς εἶναι γεγραμμένη ἡ ἁσματογραφία.

η') Ὁ κ. Πασπαλλῆς διηγεῖται μετ' ἀπελπισίας ὅτι συνέβη αὐτῷ ποτὲ εἰσερχομένῳ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ν' ἀκούσῃ δεξιὸν ψάλλοντα κατὰ βασίαν, καὶ ὀρχίζεται ἐνώπιον Θεοῦ ὅτι ἐταράχθη ὑπὲρ μετρα, νομίσας ὅτι φλέγεται ἡ ἐκκλησία καὶ οἱ

πυροσβέσται ἀναγκάζονται νὰ κραυγάζωσι τόσο νὰ γρίως.

Ἐπιτραπήτω νὰ εἰπωμεν τῷ κ. Πασπαλλῇ ὅτι ταῦτά εἰσιν ὁλως πλαστὰ καὶ ἀπίθνα.

Καθότι πῶς εἶναι δυνατόν ποτε νὰ ἐνόμισεν ὅτι φλέγεται ἡ ἐκκλησία καὶ ὅτι οἱ πυροσβέσται ἀναγκάζονται νὰ κραυγάζωσιν, ἀφοῦ, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, εἰσῆρχετο ἤδη εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἶδε τὸν μὲν ψάλτην εἰς τὴν δεξιὰν θέσιν τοῦ ψάλλοντα ἢ κραυγάζοντα (ἀδιάφορον τοῦτο) καταβασίας, πάντας δὲ ἐν τῇ συνήθει τάξει καὶ ἡσυχίᾳ;

Τὸ τοιοῦτο πιθανὸν νὰ συνέβαινε τῷ κ. Πασπαλλῇ, πρὶν ἢ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ πρὶν ἢ ἰδῇ τὸν ψάλτην εἰς τὴν δεξιὰν θέσιν τοῦ.

Ἐπομένως ὁ κ. Πασπαλλῆς ἀμαρτάνει ὀρkiζόμενος ματαίως ἐνώπιον Θεοῦ.

Ποιοῦμεν αὐτῷ ἐν παρόδῳ τὴν παρατήρησιν ταύτην πρὸς νοουθεσίαν τοῦ διὰ τὸ μέλλον, καὶ παρακαλοῦμεν, πρὸς ψυχικὴν αὐτοῦ σωτηρίαν, νὰ ἐνθυμῇται τὴν τρίτην ἐντολήν. «Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ· οὐ γὰρ μὴ καθαρίσῃ Κύριος τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ». (Ἐξοδ. κεφ. Κ'. ἐδάφιον 7.)

θ') Ὁ κ. Πασπαλλῆς διίσχυρίζεται ὅτι δύο εἰσὶ τὰ μόνα ὑπάρχοντα ἐν φυσικῇ καταστάσει γέννη, διατονικὸν καὶ χρωματικὸν, καὶ ὅτι οὐδὲν ἄλλο ὑπάρχει, διότι κατ' αὐτὸν πάντα τὰ λοιπὰ, ἤτοι ἐναρμόνιον γένος, μεῖζων, ἐλάσσων καὶ ἐλάχιστος τόνος, τριτημόριον, τεταρτημόριον κ.τ.λ. εἶναι ὄνειρα μὴ ὑγινοῦς

φαντασίας, ἀποκυήματα ἀμαθίας κ.τ.λ.

Ἐνταῦθα καταφαίνεται ἡ τῆς ἡμετέρας μουσικῆς ἄγνοια τοῦ ἀνδρός.

Ἡμεῖς ἐπιφυλαττόμεθα νὰ ἀποδείξωμεν ἐνώπιον εἰδημόνων μουσικῶν καὶ παρρησία καὶ αὐτοῦ τοῦ κ. Πασπαλλῆ, ὅτι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μουσικῇ ὑπάρχουσι τρία γέννη· τὸ διατονικόν, τὸ χρωματικόν καὶ τὸ ἐναρμόνιον.

Καὶ τὸ μὲν διατονικόν σύγκειται ἀπὸ μεῖζονα, ἐλάσσονα καὶ ἐλάχιστον.

Τὸ δὲ χρωματικόν ἀπὸ μεῖζονα, τεταρτημόριον, ἡμιόλιον, ὃ ἐστὶ τριμημιτόνιον καὶ ἡμιτόνιον, ὃ ἐστὶν ἐλάχιστος τόνος.

Τὸ δὲ ἐναρμόνιον γένος σύγκειται ἀπὸ μεῖζονα, μεῖζονα καὶ τεταρτημόριον.

Διὰ τοῦτο, ὅταν λειψῶσιν αἱ ὑποδιαίρεσεις αὗται, οὐδὲν γένος εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ.

Ἀλλὰ ταῦτα ἐπιφυλαττόμεθα, ὡς εἵπομεν, ν' ἀποδείξωμεν ἐν καιρῷ τῷ δέοντι ἐνώπιον εἰδημόνων μουσικῶν, καθότι τὰ στενότερα ὅρια τῆς διατριβῆς ταύτης οὐκ ἐπιτρέπουσι νὰ ἐκτανθῶμεν περὶ τὴν λύσιν τοιούτων φωνητικῶν ζητημάτων, χρῆζόντων μᾶλλον πειραματικῶν ἀποδείξεων.

Ταῦτα ἐν συντόμῳ ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον νὰ γράψωμεν περὶ τῆς διατριβῆς τοῦ κ. Πασπαλλῆ, διότι ἡκούσαμεν τινὰς ἀποφανθέντας ὅτι τὰ ἐν αὐτῇ εἰσιν ἀναντιρρήτα καὶ ἀπέναντι αὐτῶν περιττὴ πλέον ἀποβαίνει πᾶσα ἄλλη περὶ τοῦ θέματος διατριβή.

Καὶ κατὰ δυστυχίαν μετ' αὐτῶν συγκαταλέγονται καὶ οἱ κύριοι συντάκται τοῦ «Νεολόγου».

Οὗτοι οἱ ἐπὶ φιλογενεῖα καὶ ἀμεροληψία ἀείποτε διακρινόμενοι κατέδειξαν ἐν

τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὅτι παραδλέπουσιν ἐνίοτε τὴν ἱερὰν αὐτῶν ἀποστολὴν, ἥτις ἐστὶ νὰ εὐνοῶσι καὶ εὐκολύνωσι τοιαύτας ὄντως ἐπιστημονικὰς καὶ ἐθνωφελεῖς συζητήσεις, οὐχὶ δὲ ν' ἀναστέλλωσι καὶ καταπνίγωσιν αὐτάς ἅμα γεννηθείσας.

Κατόπιν τῶν διατριβῶν τῶν κυρίων Παπαδοπούλου καὶ Μισαηλίδου, δημοσιευθεῖσων ἐν τῷ «Νεολόγῳ» εἰς ἀπάντησιν τῆς ἐν τῷ ἀριθμῷ 3162 ἡμετέρας, ἀπεστείλαμεν τοῖς κυρίοις συντάκταις τὴν ἐν τῷ τέλει τοῦ παρόντος φύλλου δημοσιευομένην ἀνταπάντησιν, ἀλλ' ἀπερρίφθη ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἀπέδαινε περιττὴ ἀπέναντι τῆς διατριβῆς τοῦ κ. Πασπαλλῆ.

Πρὸς ἐξακριβώσιν μετέβημεν αὐτοπροσώπως παρὰ τοῖς κυρίοις συντάκταις.

Μετὰ μικρὰν συζήτησιν ἐπὶ τῆς αἰτίας τῆς ἀποποιήσεως ταύτης, οἱ κύριοι συντάκται τοῦ «Νεολόγου» ὡμολόγησαν μὲν ὅτι εἰσὶν ὅλως ἀδασεῖς τῆς μουσικῆς, δι' ἰσχυρίσθησαν ὅμως ἐν πλήρει ἀφελείᾳ ὅτι περιττὴ καθίσταται ἡ δημοσίευσίς τῆς ἡμετέρας διατριβῆς, ἐπεὶδὴ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς οὐδεὶς ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ ἀνθρώπου ὅστις δύναται νὰ ἐννοήσῃ, καὶ ἐπειδὴ ὑπάρχει ἤδη ἡ τοῦ κ. Πασπαλλῆ, ἥτις λύει τὸ ζήτημα.

Ἀφίνομεν ἕκαστον νὰ κρίνῃ καὶ χαρακτηρίσῃ τὴν περίφημον ταύτην αἰτιολογίαν.

Ἐπὶ τέλους οἱ κύριοι συντάκται ἐκράτησαν τὴν διατριβὴν, ὑποσχεθέντες ὅτι μετ' ὀλίγας ἡμέρας θὰ ἐδημοσίευσον αὐτήν.

Ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν ἀρκετοῦ καιροῦ ἐπέστρεψαν αὐτήν, ἐπαναλαβόντες ὅτι ἀπέναντι τῆς διατριβῆς τοῦ κ. Πασπαλλῆ περιττὴ ἀποδίνει ἡ δημοσίευσίς τῆς ἡμετέρας.

Ἄλλ' ὁ ὁμολογήσας ὅτι εἶναι ἀδαῆς τῆς μουσικῆς, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ κρίνῃ ἐὰν ἡ διατριβὴ ἡμῶν ᾔναι ἀκατάληπτος, ἢ ἐὰν ἀποβαίνει περιττὴ ἀπέναντι ἄλλης;

Πῶς εἶναι δυνατόν ὁ τοιοῦτος νὰ δι' ἰσχυρίζεται, ὥς οἱ Νεολογισταὶ ἐν τῇ ἐπι κεφαλίδι τῆς διατριβῆς τοῦ κ. Πασπαλλῆ, ὅτι ἡ μουσικὴ ἡμῶν ἐξέπεσεν εἰς τὴν ἐνεστῶσαν κακοφωνίαν, ὅτι ἀπέβη σύμμικτον εἶδος κακοφώλιον τέρας, καὶ ὅτι ὁ κ. Πασπαλλῆς εἶναι ἐγκρατέστατος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς;

Ἐν τούτοις ἡμεῖς δημοσιεύομεν σήμερον μετὰ τὴν παρούσαν τὴν διατριβὴν ἐκείνην ἄνευ οὐδεμιᾶς τροποποιήσεως, ὅπως ἴδῃ ἕκαστος καὶ κρίνῃ ἐὰν εἶχον βάσιμον αἰτιολογίαν οἱ κκ. συντάκται τοῦ «Νεολόγου» ὅπως ἀπορρίψωσιν αὐτήν.

Ἄλλ' ἐπὶ τὸ οὐσιωδέστατον.

Ἐπειδὴ τὸ περὶ μουσικῆς ζήτημα κατήντησε σήμερον εἰς τοιοῦτο σπουδαῖον σημεῖον, οἷον καταφαίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω, ἡμεῖς φρονούμεν καὶ ἐπαναλαμβάνομεν καὶ ἐνταῦθα ὅτι ἡ ἀνωτάτη πνευματικὴ Ἀρχὴ δεόν νὰ λάβῃ ταχέως τὴν πρωτοβουλίαν καὶ συγκαλέσῃ δι' ἐγκυκλίου ἀρμοδίους ὅπως ἀποφανθῶσι καὶ λύσωσιν αὐτό.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ γλῶσσα καὶ ἡ μουσικὴ εἰσι τὰ δύο διακριτικὰ στοιχεῖα πάσης ἐθνότητος, ἀνάγκη οἱ κληθησόμενοι νὰ ὦσι φιλογενεῖς καὶ ἀληθεῖς μουσικοὶ ἐπιστήμονες, ἐφωδιασμένοι, οὕτως εἰπεῖν, δι' ὅλων τῶν ἀναγκαίων γνώσεων, νὰ ἐπίστανται δηλαδὴ κατὰ βαθὸς τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν σημερινὴν ἡμῶν μουσικὴν καὶ γραφὴν, τὴν ἱστορίαν αὐτῆς, πάντα τὰ συγγράμ-

ματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἐκκλησιαστικῶν πατέρων καὶ διδασκάλων, τῶν περὶ μουσικῆς διαπραγματευομένων, ἵνα οὕτω ἐν πληρυστάτῃ γνῶσει καὶ εὐσυνειδησίᾳ ἐπιληφθῶσι τῆς συζητήσεως καὶ λύσεως τοῦ σπουδαίου ἐκκλησιαστικοῦ καὶ ἐθνικοῦ θέματος τούτου· καθότι πᾶσα ἄλλη διάφορος συζήσις καὶ λύσις, γενησομένη ὑπὸ ἀνδρῶν προκατειλημμένων καὶ μὴ ἐχόντων ὅλα ταῦτα τὰ προσόντα, οὐκ ἀποδίδεται ἀποτελεσματικῇ, ἀλλὰ μᾶλλον θέλει βλάψει τὸ ζήτημα, ἐπιφέρει ἴσως καινοτομίας, ἀποδιοπομπήσῃ ἴσως τὰ ἐθνικὰ, καταστρέφῃ ἴσως τὰ πατροπαράδοτα καὶ ἐπιστημονικά, χάριν θεραπείας τῆς ἀκοῆς, ἣτις δὲν πρέπει νὰ ᾔηται ὁ πρῶτιστος ὁδηγὸς καὶ σύμβουλος ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κατ' ἐξοχὴν ἐπιστημονικῇ μουσικῇ.

Ἐν ἄλλοις λόγοις, δεόν νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν οἱ κληθησόμενοι ὅτι ἐπιστημονικαὶ καὶ τεχνικαὶ τινες ἀποχωρήσεις, ἐπιστημονικοὶ καὶ τεχνικοὶ τινες συνδυασμοὶ καὶ κανόνες ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μουσικῇ, δὲν εὐαρεστοῦσι τὰς ἀκοὰς ἐκείνων, ὅσοι ἀγνοοῦσιν αὐτήν.

Ἐπὶ παραδείγματι, ὁ ἀδαῆς τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, ἀκούων τεμάχιόν τι μελοδράματος κοινόν, εὐκόλον καὶ εὐφραῖνον τὴν ἀτεχνον ἀκοὴν αὐτοῦ, χειροκροτεῖ· προσπαθεῖ ν' ἀκούσῃ αὐτὸ πολλάκις καὶ ἐπὶ τέλους ἐπιτυχᾶνει νὰ μάθῃ αὐτὸ, ἐνῶ, ὅταν ἀκούῃ ἕτερον τεμάχιον ὁντως τεχνικόν, ἀλλὰ μὴ εὐαρεστοῦν τὴν ἀκοὴν αὐτοῦ, στενοχωρεῖται καὶ ἀπορεῖ πῶς καὶ διατὶ ὁ παρακαθήμενος ἐκθειάζει αὐτὸ καὶ ἀποφάνεται ὅτι ἐν τούτῳ δείκνυται ἡ τέχνη τοῦ διδασκάλου.

Ταῦτα ὑπομιμνήσκωμεν τοῖς κληθησο-

μένοις, καθότι, ἐὰν ὑπὸ ἄλλο πνεῦμα ἐπιχειρήσωσι τὴν συζήτησιν καὶ τὴν ἐξέτασιν, οὐ γενήσεται λύσις, ἀλλὰ καταστροφή.

Ἐστω ὑπογραμμὸς αὐτοῖς ἡ διαρρύθμισις τῆς ἡμετέρας γλώσσης, ἣτις σήμερον κατέστη οἷα λαλεῖται καὶ γράφεται ἀρυσμένη πάντοτε ἐκ τῆς μητρὸς αὐτῆς τοῦ πνεύματος, τὰς ῥίζας καὶ τοὺς κανόνες, καὶ ἀποβάλλουσα πᾶν ξένον καὶ βάρβαρον.

Οὕτω ἂς πράξωσι καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μουσικῇ, ἐν ᾗ δυνηθήσονται εὐκόλως νὰ κατορθώσωσι πλείονα, ἥτοι οὐ μόνον ν' ἀποβάλωσι τὰ θνητὰ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπαναφέρωσιν αὐτὴν εἰς τὴν γνησίαν καὶ ἀρχαίαν τελειότητα, ἀρκεῖ νὰ συζητήσωσιν ὑπὸ ἐπιστημονικόν, ἱστορικόν καὶ ἐθνικόν πνεῦμα.

Τοῦ ζητήματος λοιπὸν τούτου, τοσούτω σπουδαίου ὄντος καὶ θίγοντος τὴν ἐπιστήμην, τὴν τέχνην, τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἐθνικὴν παράδοσιν, δεόν, ὡς εἶπομεν καὶ οὐ παύομεν ἐπαναλαμβάνοντες, ἵνα οἱ κληθησόμενοι ὧσι τέλειοι περὶ τὴν ἡμετέραν μουσικὴν, ἀρχαίαν καὶ νεωτέραν, ἐφωδιασμένοι δι' ὅλων τῶν γνώσεων, ὧν ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, μὴ ὁμοιάζωσι δὲ ποσῶς ἐκείνους, παρὰ τῶν ὁποίων ὁ Γάλλος κ. Ducoudray ἔλαβε τὸν εἰρμόν τῆς Ζ' ὁδῆς « *Οὐκ ἐλάτρευσαρ τῇ κτίσει οἱ θεόφρονες παρὰ τὸν κτίσαντα* » κ.τ.λ.

Ἡμεῖς ἐγράψαμεν ἤδη τῷ σοφῷ κ. Ducoudray τὰ δεόντα, ὑποδείξαντες αὐτῷ πάντα τὰ σφάλματα, εἰς ἃ περιέπεσεν ἐν τῷ ῥηθέντι εἰρμῷ ἕνεκα τῆς ἀμαθείας ἡ ἀβελητηρίας τῶν δόντων αὐτόν.

Καὶ ἐπειτα καταφέρονται τινες κατὰ τῆς ἡμετέρας μουσικῆς λέγοντες ὅτι ὁμογενεῖς τε καὶ ξένοι περιφρονοῦσιν αὐτήν!!!

Αἰτία τούτου δὲν εἶναι ἡ μουσικὴ ἡμῶν, ἀλλ' ἐκεῖνοι, οἵτινες καυχῶνται ὅτι ἐπί-

στανται ἀ παντάπασιν ἀγνοοῦσιν, οἵτινες λέγουσιν ἑαυτοὺς διδασκάλους, ἐνῷ δέονται διδασκαλίας.

Ἡ κληθομένη λοιπὸν διὰ πατριαρχικῆς ἐγκυκλίου συνέλευσις, ἥ-ις ἔξει τὴν ἐντολὴν νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς τὰ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς, δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς τοιοῦτους ἀμαθεῖς καὶ ἀδεξίους μουσικοδιδασκάλους.

Ἡ ἀνωτάτη πνευματικὴ Ἀρχὴ δέον νὰ συστήσῃ αὐτὴν ἀπὸ ἀνδρας, οἷους εἶπομεν καὶ ἐπανελάβομεν, οἵτινες μετὰ συνειδήσεως, ἐθνικῆς φιλοτιμίας καὶ πρὸς τὰ πάτρια εὐλαβείας, νὰ ἐξετάσωσι καὶ συζητήσωσι τὸ θέμα καὶ μεθ' ὑπομονῆς ν' ἀκούσωσι, πρὶν ἢ πατήξωσι, πάντα ὅστις ἤθελε καθυποβάλλει αὐτοῖς τὴν αὐτοῦ γνώμην ἢ θεωρίαν.

Ἡ συνέλευσις αὕτη δέον νὰ ἔχῃ ἐν ἀπύκναις αὐτῆς ταῖς συζητήσεσιν ἐπισήμους καὶ ἀρμοδίους γραμματεῖς καὶ στενογράφοις πρὸς σύνταξιν τακτικῶν πρακτικῶν πασῶν ἀνεξαίρετως τῶν συνεδριάσεων.

Οὕτω δὲ ἔχομεν ἀφεύκτως ἐπὶ ἐδραίαις βάσεσι τὸ ποθοῦμενον ἀποτελέσμα.

Καὶ αὕτη ἔσται ἐκ μέρους ἡμῶν ἡ τελευταία περὶ τοῦ ζητήματος διατριβή.

Ἡ ἡμετέρα διατριβή, ἥς τὴν δημοσίευσιν ἀπεποιήθησαν οἱ κκ. συντάχεται τοῦ «Νεολόγου», ἔχει ὧδε :

Κύριοι συντάχεται τοῦ «Νεολόγου».

Ὁ μὲν κύριος Εὐστράτιος Παππαδόπουλος ἐν τοῖς ἀριθ. 3190, 3196 καὶ 3197, ὁ δὲ κύριος Μισαὴλ Μισαηλίδης ἐν τῷ ἀριθ. 3191 τῆς ἐξόχου ἡμῶν ἐφημερίδος

ἐδημοσίευσαν ἰδίαν ἐκάτερος ἀπάντησιν εἰς τὰ περὶ ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς ἐν τῷ ἀριθ. 3162 παρ' ἡμῶν γραφέντα.

Ὁ πρῶτος ἐν τῇ σχοινοτενεῖ αὐτοῦ ἀπαντήσῃ, φάσκων καὶ ἀντιφάσκων, ἀφ' ἐνὸς μὲν δὲν παραδέχεται τὸν ἐλάσσονα τόνον, ἀφ' ἐτέρου δὲ ὁμολογεῖ ὅτι ὁ ἐλάσσων τόνος ἦν ἀνεγνωρισμένος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς ὅτι οὗτοι δὲν ἐποίουν χρῆσιν αὐτοῦ.

Διίσχυρίζομενες δὲ ὅτι ἐν τῷ τροχῷ καὶ ἐν τῇ διαπασῶν δὲν ψάλλουσιν ἐλάσσονα, ἀλλὰ τόνον, καὶ θέλων νὰ πείσῃ περὶ τούτου τοὺς ἑτεροφρονοῦντας, προσεκάλεσεν αὐτοὺς νὰ ἔλθωσιν ἐπὶ τούτῳ εἰς τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον, ὅπου ἐμελλε νὰ περιμεῖνῃ αὐτοὺς τὴν κυριακὴν, 7 ὀκτωβρίου, εἰς τὰς 3 ὥρας μετὰ μεσημβρίαν.

Κατόπιν τῆς προσκλήσεως ταύτης παρέστημεν μετ' ἄλλων εἰς τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον, ἐνθα πράγματι εὗρομεν τὸν κ. Παππαδόπουλον καὶ σὺν αὐτῷ τὸν ἀξιότιμον κ. Χατζῆ Χρῆστον, μέλος τοῦ Συλλόγου, ἕνα Εὐρωπαῖον μουσικόν, ἕνα πανδουριδιστὴν καὶ ἄλλους φιλομούσους.

Μετὰ τινὰ συνδιάλεξιν, ὁ κ. Παππαδόπουλος ἐπεχείρησε ν' ἀποδείξῃ διὰ πανδουρίδος καὶ ἀρμονικοῦ τὸν τροχὸν ἀνευ ἐλάσσονος, καὶ τοῦτο παρουσίᾳ μουσικῶν ἐπιστημόνων!!!

Ἐξεπλάγημεν ἐπὶ τῷ ἀτέχνῳ τούτῳ ἐπιχειρήματι τοῦ κ. Παππαδοπούλου καὶ παρετηρήσαμεν αὐτῷ ὅτι εἶναι ὅλως παράτολμον νὰ θέλῃ τις ν' ἀποδείξῃ τὴν μὴ ὑπαρξίν ἐλάσσονος ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκκλησιαστικῇ Μουσικῇ διὰ μέσου δύο ὀργάνων, οὐδέποτε ὁμοφωνούντων, ὡς ἔχοντος ἐκαστέρου αὐτῶν ἰδίας διαιρέσεις καὶ ἰδίου κανόνας, ἐκτὸς ἐάν τις παραβιάσῃ τὸ ἑτε-

ρον· τοῦθ' ὅπως ἐξηκριβώσαμεν δείξαντες τοῖς παρευρισκομένοις ὅτι ἡ πανδουρὶς ἐκείνη ἦν παραβεβιασμένη.

Ἀπέναντι τῶν παρατηρήσεων τούτων, ὑποστηριχθεῖσιν ὑπὸ τῶν παρευρεθέντων ἐκ τῶν εἰδημόνων, ὁ κ. Παππαδόπουλος, ἐγκαταλιπὼν τὸ πρῶτον τοῦτο πείραμα, ἐψάλε μάθημα, ἐνθα ὑπῆρχε τροχός· ἡναγκάσθη ὁμως νὰ ἐγκαταλίπῃ καὶ τοῦτο εἰς τὸ ἥμισυ, ὡς κακῶς ἤχουν. Τέλος, κατὰ πρότασιν ἑνὸς ἐκ τῶν συναδέλφων, ἐγένετο δοκιμὴ τῆς κλίμακος, ἀλλὰ καὶ ἡ δοκιμὴ αὕτη ἀπέτυχε καθ' ὁλοκληρίαν.

Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τούτων ὅλων οὐδὲν πρῶκυπτεν οὐσιῶδες, συνεφωνήθη καὶ ἀπεφασίσθη, προτάσει ἡμῶν, νὰ προσκαλέσῃ ὁ προεδρεύσας κύριος Χατζῆ Χρήστου τὴν προσεχῆ κυριακὴν, 14 τοῦ αὐτοῦ μηνός, δι' ἐπισήμου εἰδοποιήσεως, καταχωρηθησομένης ἐν τῷ «Νεολόγῳ», ἅπαντας τοὺς περὶ τὴν μουσικὴν εἰδήμονας ὅπως ἐνώπιον αὐτῶν γένηται ἀποτελεσματικὴ συζήτησις.

Περιεμένομεν ἀνυπομόνως τὴν εἰδοποίησιν ταύτην, ἐν ἣ θὰ ὠρίζετο καὶ ἡ ὥρα τῆς συνεδριάσεως, ὅτε ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 3204 φύλλῳ ἀνέγνωμεν μετ' ἐκπλήξεως τὴν ἀκόλουθον κοινοποίησιν τοῦ κ. Εὐστρατίου Παππαδοπούλου.

Κατόπιν τῆς κατὰ τὴν παρελθούσαν κυριακὴν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου μουσικῆς συνδιαλέξεως μετὰ τοῦ ὑποφαινομένου, τοῦ κ. Κηλτσανίδου καὶ λοιπῶν ἀξιοτίμων συναδέλφων, θεωρῶ περιττὴν καὶ ἀσκοπὸν πᾶσαν ἄλλην ἐπὶ τοῦ θέματος συζήτησιν ἀνευ τῆς πα-

ρουσίας τρίτων..... παρακαλῶ διὰ τοῦτο πάντας τοὺς λοιποὺς συναδέλφους μου ὅπως ἐκ συμφώνου ἐνεργήσαντες ἀποταθῶμεν εἰς τὴν πνευματικὴν Ἀρχὴν ἵνα διορίσῃ πραγματογνώμονας, οἵτινες νὰ κρίνωσι καὶ ἐπιδοκιμάζωσιν ἡ οὐτὰς ἐκατέρωθεν ἐκφερομένους γνώμας· διότι ἄλλως κ.τ.λ.

Συνεπεῖα τῆς κοινοποιήσεως ταύτης δὲν ἔλαβε χώραν ἡ ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου ἐνώπιον εἰδημόνων συμφωνηθεῖσα καὶ ἀποφασισθεῖσα ἐπίσημος συνεδρίασις, καὶ οὕτω ὁ κ. Παππαδόπουλος, προφασιζόμενος τὴν ἔλλειψιν τρίτων (ἐνῶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ὅτι ἡ μουσικὴ συνδιάλεξις ἐγένετο μετὰ αὐτοῦ, ἡμῶν καὶ λοιπῶν ἀξιοτίμων συναδέλφων) ὑπεξέφυγε καὶ ἀνέβλεπεν εἰς τὰς ἐλληνικὰς καλὲνδας τὴν μεθ' ἡμῶν συζήτησιν.

Ταῦτα μὲν περὶ τοῦ κ. Παππαδοπούλου, εἵπωμεν δὲ νῦν ὀλίγα τῷ κ. Μισαηλίδῃ.

Ἐν πρώτοις δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ἐκφράσωμεν τὴν οἰκτρὰν ἐντύπωσιν, ἣν ἡ πείρα τοῦτου ἀπάντησις ἐνεποίησεν ἡμῖν· διότι ἐν αὐτῇ διαστρέφονται ἀνηλεῶς τὰ ἡμέτερα καὶ ἀποδίδονται ἡμῖν διῶχουρισμοί, οὓς πάσαις δυνάμεσιν ἐν τῇ διατριβῇ ἡμῶν κατεπολεμήσαμεν.

Ἀρχόμενος ὁ κ. Μισαηλίδης λέγει ὅτι ὁ κ. Κηλτσανίδης, ἀπευθυνόμενος πρὸς ἀνώνυμον ἱεροψάλτην, δὲν ἀποδέχεται τὸν ἐλάσσονα τόνον, τὸ τρίτημόριον καὶ τεταρτημόριον.

Πρᾶγμα παράδοξον!!

Ἡμεῖς ἐν τῇ διατριβῇ ἡμῶν καταφερόμεθα ἰσα ἰσα κατ' ἐκείνου ἐκ τῶν παρευρε-

θέντων ἐν τῇ συνεδριάσει, τῇ γενομένῃ ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς, τοῦ ἀπεφνημαμένου ὅτι ὁ ἐλάσσων τόνος, τὸ τριτημόριον καὶ τεταρτημόριόν εἰσι περιττὰ, καὶ ἀπεδείξαμεν διὰ πολλῶν μαθημάτων ὅτι ταῦτα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἡμῶν Μουσικῇ εἰσιν ἀπαραίτητα.

Πῶς λοιπὸν ὁ ἀπαντῶν λέγει ὅτι δὲν ἀποδεχόμεθα αὐτῶ;

Τοὺς διίσχυρισμοὺς τούτους, παραλόγως ἡμῖν ἀποδιδόμενους, θέλων ὁ κ. Μισαηλίδης νὰ δείξῃ ἀδασίμους, ἀποφαίνεται ἐν τῇ ἀπαντῇ ὅτι, ὅταν ὁ ἐλάσσων τόνος, τὸ τριτημόριον καὶ τεταρτημόριον ἀφαιρεθῶσι, τότε ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν Μουσικὴ.... περιορίζεται εἰς τὸ διάτονον γένος καὶ μεταβάλλεται εἰς εὐρωπαϊκὴν, ὁπότε ἀπόλλυσι τὸν πλοῦτον καὶ τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς.

Πρὸς πῶς ἄρα γε ὁ κ. Μισαηλίδης ἀπευθύνει τὰ τοιαῦτα;

Ἐὰν πρὸς ἡμᾶς, ἐπισύρει γέλωτα, καθότι ἡμεῖς εἶπομεν ἐν τῇ διατριβῇ ἡμῶν, καὶ ἐπαναλέγομεν καὶ σήμερον ὅτι ὁ ἐλάσσων τόνος, τὸ τριτημόριον καὶ τὸ τεταρτημόριόν εἰσιν οὐσιωδέστατα ἐν τῇ κλίμακι.

Προβαίνων ὁ κ. Μισαηλίδης λέγει ταῦτα: ἐπομένως ὁ κ. Κηλτσανίδης ἀποτείνεται πρὸς ἡμᾶς, μὴ παραδεχόμενος τὴν κατὰ 72 τμήματα ἀξίαν τῆς διαπασῶν.

Ἐνταῦθα γινώτω ἐν παρόδῳ ὁ κ. Μισαηλίδης ὅτι ἡμεῖς δὲν παραδεχόμεθα τὰ 72 τμήματα, διότι παραδεχόμεθα τὸν ἐλάσσονα τόνον, τὸ τριτημόριον καὶ τεταρτημόριον, ὡς εἶπομεν ἐν τῇ πρώτῃ δια-

τριβῇ ἡμῶν καὶ ὡς λέγομεν παρακατιόντες.

Διίσχυρίζεται ὁ κ. Μισαηλίδης ὅτι τὸν παρελθόντα ἰούνιον ἐν τῇ Λέσχῃ Μνημοσύνῃ καὶ ἐν τῇ τοῦ Γένους Σχολῇ ἀπέδειξε δῆθεν παρρησίᾳ διὰ τῆς χορδῆς μετρῶν διὰ διαβήτου αὐτὴν κατὰ γεωμετρικὴν καὶ ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν.... ἐπὶ παρουσίᾳ τοσούτων ἐπισήμων ἱεροφαλτῶν καὶ μουσικοδιδασκάλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν εἰς 72 τμήματα διαίρεσιν τῆς διαπασῶν καὶ ὅτι πάντες παρεδέχθησαν τὴν γνώμην αὐτοῦ ἅμα εἶδον πραγματικῶς τὴν ἐπιστημονικὴν διαίρεσιν τῆς χορδῆς καὶ ἤκουσαν τὴν χορδὴν ἠχοῦσαν καθάρωτα διαπασῶν ἐπὶ τῶν 72, παραφωνοῦσαν δὲ κακοήχως ἐπὶ τῶν 68 τμημάτων.

Ὡς εἶπομεν ἐν τῇ προηγουμένῃ ἡμῶν διατριβῇ, παρευρέθημεν ἐν τῇ Λέσχῃ Μνημοσύνῃ, καὶ ναὶ μὲν ἠκούσαμεν χορδὴν ἠχοῦσαν, δὲν εἶδομεν ὅμως αὐτὴν διὰ διαβήτου μετρομένην· εἶδομεν μόνον ὅτι ὁ κ. Μισαηλίδης εἶχε μίαν ἀπλὴν καὶ συνήθη κιθάραν, ἥτις, ὡς πᾶσαι αἱ κιθάραι, ἦν διηρημένη κατὰ Εὐρωπαίους εἰς 72 τμήματα, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἠθέλησε νὰ δείξῃ διὰ τῆς φωνῆς τὰς διαίρεσεις τῆς κλίμακος τῆς ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς.

Ὡς δὲ ἐπληροφόρημεν παρά τινων παρευρεθέντων ἐν τῇ συνεδριάσει, τῇ γενομένῃ ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, καὶ ἐκεῖ δὲν μετεχειρίσθη χορδὴν, ἀλλὰ κιθάραν, ὡς ἐν τῇ Μνημοσύνῃ.

Ὁ κ. Μισαηλίδης, ὡς φίλος τῶν ἀντι-

φάσεων καὶ τῶν παραλογισμῶν, οὐ μόνον ἐν ταῖς διατριβαῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς πειράμασιν αὐτοῦ, ἠθέλησε ν' ἀποδείξῃ ἐπὶ τῆς κιθάρας τὸ ὀρθὸν τῶν 72 καὶ τὸ ἐσφαλμένον τῶν 68 τμημάτων· ἀλλ' ἡ κιθάρα, ἔχουσα τὰς διαιρέσεις αὐτῆς ὠρισμένας, δὲν ἐπιδέχεται ἄλλην διαιρέσιν πρὸς σύγκρισιν.

Ὁ κ. Μισαηλίδης ὥφειλε νὰ ποιήσῃ τὸ πείραμα αὐτοῦ ἐπὶ μονοχόρδου μὴ ἔχοντος διαιρέσεις καὶ ἐπομένως κατὰ ἐπιστημονικὴν καταμέτρησιν διαιρεσίμου, ὡς ἔπραξαν καὶ πράττουσι πάντες οἱ ἀμερολήπτως ἐπιθυμοῦντες τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν λύσιν τοιούτων σπουδαίων ζητημάτων.

Ἀλλὰ παραδεχομένου τοῦ κ. Μισαηλίδου τὸν ἐλάσσονα τόνον, τὸ τριτημόριον καὶ τὸ τεταρτημόριον, πῶς εἶναι δυνατόν ν' ἀποδείξῃ τὴν κατὰ 72 τμήματα διαιρέσιν τῆς διαπασῶν;

Τοῦτο εἶναι ἀδύνατον· ὁ ἐλάσσων τόνος, τὸ τριτημόριον καὶ τὸ τεταρτημόριον ὑπάρχουσι μόνον ἐν τῇ διαιρέσει εἰς 66 τμήματα, ὡς ἀποδεικνύεται πληρέστατα ἐπὶ τοῦ μονοχόρδου, ὅπερ ὁ Εὐκλείδης ὀνομάζει κανόνα.

Ἡ δὲ ἀντιφωνία δὲν παραλλάσσει οὔτε ἔνεκα ἀριθμῶν οὔτε ἔνεκα οἰασθήποτε διαιρέσεως.

Φυσικώτατον εἶναι ν' ἀντιφωνῇ ὁ πρῶτος φθόγγος τῆς διαπασῶν κλίμακος μετὰ τοῦ τελευταίου, εἴτε φωνητικῆς εἴτε ὀργανικῆς.

Ἡ διαφορὰ ἡμῶν ἐγκτεται ἐν ταῖς ἐν τῷ μεταξὺ ἀποστάσεσι τῶν φωνῶν.

Ὁμιλῶν ἐν τῇ ἀπαντήσῃ ὁ κ. Μισαηλίδης περὶ 66 τμημάτων καὶ κακίζων ἡμᾶς ὅτι οὕτω παρουσιάζομεν παραδόξως πως καὶ τρίτην

ἀντιφωνίαν, προστίθουσιν ὅτι ἐνδέχεται τοῦτο νὰ γίνηται καὶ κατὰ 66 τμήματα, ἀλλ' ὁ μείζων τότε τόνος δέον νὰ ἔχη ἀξίαν 11 τμημάτων κ.τ.λ.

Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι ὁ κ. Μισαηλίδης, ἐνῶ κακίζει ἡμᾶς, διότι παραδεχόμεθα 66 τμήματα, παραδέχεται ἔπειτα καὶ αὐτὸς αὐτὰ, καίτοι ὑπὸ τινος ὅλως ἐσφαλμένους ὅρους.

Ἀκολουθῶς λέγει ὅτι ἡμεῖς ἀναβαίνοντες τὴν κλίμακα κατὰ 72 καὶ πιστεύομεν ὅτι ἀνέβημεν αὐτὴν κατὰ 68.

Ἐνταῦθα γίνεται δῆλον ὅτι κατὰ τὸν ἀπαντῶντα ἡμεῖς παραδεχόμεθα 68 τμήματα.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀνναβες, νεανές κ.τ.λ. περὶ ὧν ὁ κ. Μισαηλίδης περιφρονητικῶς λέγει ὅτι ταῦτα οὐδὲν ὠφελούσιν ὑπὸ θεωρητικὴν ἐποψιν, πιστεύομεν ὅτι ἀγνοεῖ τὴν σημασίαν καὶ τὴν βαρύτητα αὐτῶν, ὡς ἀνηκόντων τῇ ἀρχαίᾳ Βυζαντινῇ Μουσικῇ.

Ἐν τέλει ὁ κ. Μισαηλίδης λέγει ὅτι ἡ πόρνη σεν ἀναγνοῦς ἐν τῇ διατριβῇ ἡμῶν ταῦτα.

Ἀλλ' οἱ μὴ παραδεχόμενοι τὴν διαιρέσιν τῆς κλίμακος εἰς 72 τμήματα, ἐὰν ἐπιμένωσιν εἰς τὰς ιδέας τῶν, παρακαλοῦμεν αὐτοὺς νὰ ἐξηγηθῶσι πρὸς ῥησίδα κ.τ.λ.

Ἀγνοοῦμεν ποῦ τῆς διατριβῆς ἡμῶν ἀνέγνω τὸ περὶ τῶν 72 τμημάτων χωρίον τοῦτο.

Ἀναγκάζεται τις ν' ἀπορῇ τῇ ἀληθείᾳ ἐφ' ὅλων τούτων, καὶ δικαιούται νὰ ἐρωτήσῃ.

Πῶς ὁ κ. Μισαηλίδης δύναται νὰ ἐννοήσῃ καὶ ἐρμηνεύσῃ ἄνευ διαστροφῆς τοὺς συγγραφεῖς, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων τόσοσιν πομπῶδως ἐρείδεται, ἀφοῦ τὴν ἀπλουστάτην διατριβὴν ἡμῶν τοσοῦτον ἀνηλεῶς διέστρεψεν, ἢ μᾶλλον, τοσοῦτον κακῶς ἐνόησε;

Πᾶς ἀναγινώσκων τὴν ἀπάντησιν πεῖθεται ὅτι ὁ κ. Μισαηλίδης διατείνεται

α' ὅτι ἡμεῖς δὲν παραδεχόμεθα τὸν ἐλάσσονα τόνον, τὸ τριτημόριον καὶ τὸ τεταρτημόριον.

β' ὅτι ἡμεῖς δὲν παραδεχόμεθα τὰ 72 τμήματα.

γ' ὅτι ἡμεῖς παραδεχόμεθα μόνον 66 τμήματα.

δ' ὅτι παραδεχόμεθα 68 τμήματα καὶ

ε' ὅτι παραδεχόμεθα τὰ 72 τμήματα.

Τίνι τρόπῳ συμβιβάζονται ὅλα ταῦτα, ἐρωτηθῆτω ὁ κ. Μισαηλίδης.

Ἀλλὰ μὴ ἐπιθυμοῦντες ν' ἀναλύσωμεν καὶ νὰ ἀνασκευάσωμεν πάσας τὰς ἐν τῇ ἀπαντήσῃ αὐτοῦ περιεχομένας τερατολογίας, περιοριζόμεθα εἰς τὰ ὀλίγα ταῦτα, ἐξ ὧν ἕκαστος δύναται νὰ κρίνῃ κατὰ πόσον ἡ διατριβὴ αὐτοῦ εἶναι λογικὴ καὶ σπουδαία.

Λυοῖν θάτερον.

Ἡ ὁ κ. Μισαηλίδης κέκτηται τὴν κακόζηλον ἱκανότητα ν' ἀνατρέπῃ καὶ παραμορφώσῃ τὰ γραφόμενα τῶν ἄλλων, ὅπως, ἐκ τῆς ἀνατροπῆς καὶ παραμορφώσεως ταύτης, πλάττων ἀδεΐους καὶ ἀσυναρτήτους παραλόγους δι´χυρισμοὺς, ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ ἀπορῇ καὶ ν' ἀνασκευάζῃ τὰ τοιαῦτα τερατώδη αὐτοῦ ἀποκυήματα:

Ἡ πάσχει δεινότερα ἀπὸ τὸν Αἰθίοπα ἐκεῖνον τοῦ Φιλίππου, τουτέστιν οὐ μόνον οὐ γινώσκει ἀ ἀναγινώ-

σκει, ἀλλὰ προσέτι οὐ γινώσκει καὶ ἀγράφει.

Ἐτρέφομεν ἄκραν ὑπόληψιν εἰς τὰς γνώσεις τοῦ κ. Μισαηλίδου, ἀλλ' ἡ ἀκατονόμαστος καὶ ἀπότομος αὐτοῦ ἀπάντησις, καὶ ὁ πρὸς τὴν λογικὴν καὶ τὴν ἀλήθειαν ἔμφυτος ἡμῶν ἔρωσ ἡ ἀγάσασαν ἡμᾶς νὰ γρίψωμεν ἀ γράφμεν.

Ὅστις ἀντιπαραβάλλῃ τὴν παρούσαν ἀναπάντησιν μετὰ τῆς ἀπαντήσεως καὶ τῆς πρώτης διατριβῆς ἡμῶν, θέλει, ἐλπίζομεν, δικαιολογήσῃ ἡμᾶς πληρέστατα.

Τελευτῶντες ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τῆς προηγουμένης διατριβῆς εἵπομεν, ἦτοι· ἱκετεύομεν εὐσεβᾶστως τὴν **Α. Θ. Π. ΙΩΑΚΕΙΜ** τὸν Γ', τὸν ἀνώτατον πνευματικὸν ἡμῶν ἀρχηγὸν καὶ ἡγέτην, τὸν ἀπὸ τῆς ὑψώσεως Αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον ἀκαταπαύστως ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους μεριμνῶντα καὶ ἐργαζόμενον, τὸν ἐποχὴν ποιήσοντα ἐν τῇ πατριαρχικῇ ἱστορίᾳ, ἵνα ἐνεργήσῃ καὶ συγκαλέσῃ τὸ ταχύτερον συνέλευσιν ἀρμοδίων μουσικοδιδασκάλων, καὶ οὕτω, γενομένης ἐνώπιον τούτων καὶ παρουσίας τῆς **Α. Θ. Π.** ὀριστικῆς καὶ ἀποτελεσματικῆς συζητήσεως καὶ τελειωτικῆς λύσεως τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου θέματος, ἀρθῶσι μὲν τὰ σκάνδαλα, ληφθῶσι δὲ τὰ δέοντα ἐπιστημονικὰ μέτρα, ὅπως ἀναγεννηθῇ καὶ ἀναλάμψῃ αὐθις ἡ πατροπαράδοτος, ὡραία καὶ πλουσία, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀφρόνων νεωτεριζόντων περιφρονουμένη πολυπαθὴς ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν Μουσική.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ, τῇ 20 8]ου 1879.

Π. Γ. ΚΗΑΤΖΑΝΙΔΗΣ

Προυσαεὺς.

Ἐπισυνάπτεται καὶ ἡ ἐν τῇ «Θράκη» δημοσιευθεῖσα διατριβὴ α περὶ ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς», ἔχουσα ὧδε·

Ἀξιότιμε κύριε συντάκτα,

Τὴν παρελθοῦσαν ἐβδομάδα ἐγένετο κατὰ τὰ προαναγγελθέντα ἐν τῇ Λέσχῃ Μνημοσύνη τὸ περὶ μουσικῆς ἀναγνώσμα τοῦ ἐκ Σμύρνης μουσικοῦ κ. Μισαήλ Μισαηλίδου συναριθμηθέντες ἐκ περιεργείας μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ, καὶ μετὰ προσοχῆς ἀκροασάμενοι πάντα ὅσα διέλαβεν ἐν τῷ προκειμένῳ ἀναγνώσματι, μετὰ πλείστης ὁσος εὐχαριστήσεως, σπεύδομεν νὰ μεταδῶμεν τοῖς ἀναγνώσταις τῆς «Θράκης» τὰς εὐαρέστους ἐντυπώσεις, ἃς ἐνεποίησεν ἡμῖν τὸ ἐν λόγῳ ἀναγνώσμα.

Ὁ κ. Μισαήλ Μισαηλίδης, ἐκ νεαρᾶς αὐτοῦ ἡλικίας περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν ἀσχολούμενος, ἐφάνη ἡμῖν ὡς ἐκ τοῦ ἀναγνώσματος τῷ ὄντι κάτοχος σπανίων μουσικῶν γνώσεων· ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπισταμένως μελετῶν καὶ ἐρευνῶν τὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν μετ' ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν ἐπιστήμην ταύτην, δικαίως, ὡς φρονοῦμεν, κατατίθῃσι πρῶτην ἤδη φορὰν τὸν θεμέλιον λίθον τῆς ἀναμορφώσεως καὶ διορθώσεως τῆς καθ' ἡμᾶς μουσικῆς.

Μελετήσας μετ' ἐπιστασίας τὰ περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς μουσικῆς πραγματευόμενα προγράμματα, καὶ ὅσα ἀναφέρουσιν οἱ ἀρχαῖοι περὶ μουσικῆς ἐν γένει, προσέτι δὲ ἐξακριβώσας μαθηματικῶς τὰς ἀπορίας τῶν καθ' ἡμᾶς διδασκάλων τῆς μουσικῆς, ἐξήγαγεν ἐντεῦθεν πορίσματα, ὧν τὴν ὀρθότητα οὐδεὶς, ὡς νομίζομεν, δύναται νὰ διαμφισβητήσῃ. Περίληψιν τούτων βρα-

χυτάτην θέλομεν κάμει ἐνταῦθα, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ὁσονούπω ἡ πραγματεία αὐτοῦ θέλει ἰδεῖ τὸ φῶς.

Πρῶτον μὲν πραγματευθεὶς περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς, ἀπέδειξεν ὅτι αὕτη δὲν εἶναι ἐβραϊκῆς, ἀλλ' ἐλληνικῆς καταγωγῆς· διότι τὸ μόνον περὶ ἐβραϊκῆς μουσικῆς βιβλίον, ὃπερ ὑπῆρχεν ἐν τῇ Ἀλεξανδρινῇ βιβλιοθήκῃ, πυρποληθὲν κατὰ τὴν γνωστὴν ἐποχὴν, ἀδύνατον ἦν, καθὼς ἀπολεσθὲν, νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τοὺς πρῶτους θεμελιωτὰς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς, οἵτινες ἤκμασαν εἰς ἐποχὴν πολὺ μεταγενεστέραν τῆς ἐποχῆς τῆς ἀπωλείας τοῦ βιβλίου. Προσέθηκε δὲ ὅτι οἱ πρῶτοι θεμελιωταὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ποιήσαντες χρῆσιν ὄρων μουσικῶν ἐλληνικῶν καὶ ὀρμηθέντες ἐκ βίσεων μουσικῶν τοιούτων, οἷας ἔθηκαν οἱ Πυθαγόρας, Ἀρ. Κυντιλιανὸς, Εὐκλείδης, καὶ λοιποὶ καὶ εἰς οὐδεμίαν ἐπικοινωνίαν ἐλθόντες μετὰ μουσικῶν Ἑβραίων, ἀδύνατον ἦν νὰ προβῶσιν εἰς σύστημα ἄλλης μουσικῆς, ἢ τὸ τῆς ἐλληνικῆς· τὴν δὲ γνώμην του ταύτην ἐστήριξεν ἐπὶ ὀρθοτάτου συλλογισμοῦ, διαλαβὼν, ὅτι οὐδὲν μέλος ἐβραϊκὸν παρίσταται ἐφαρμοσθὲν ἐπὶ τινος ἐκκλησιαστικοῦ ᾄσματος, καὶ ὅτι, εἴπερ οἱ Ἑβραῖοι εἶχον μουσικὴν γραπτὴν, καθ' ὃ γνωστοὶ ὡς λίαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὰ τῆς θρησκείας των, ἀναμφηρίστως θὰ διέσωζον καὶ ταύτην, ὡς τὴν παλαιὰν Διαθήκην διέσωσαν.

Δεύτερον, περὶ τῆς μουσικῆς κλίμακος τὸν λόγον ποιοῦμενος, ἀπέδειξε θεωρητικῶς καὶ μαθηματικῶς, ὅτι ἡ εἰς 68 τμήματα διαίρεσις αὐτῆς ὑπὸ τῶν μουσικοδιδασκάλων ἐστὶν ἐσφαλμένη, ὀρθὴ δὲ ἡ κατὰ τοὺς ἀρχαίους διαίρεσις αὐτῆς εἰς

72 τμήματα, ἥς τὴν ὀρθότητα ἀπέδειξε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ψηλαφητῶς, δι' ἐγχορδου μουσικοῦ ὄργανου.

Τρίτον περὶ τοῦ θεμελιώδους τόνου τοῦ κατὰ Πυθαγόραν αὐπάτης βαρείας καλουμένου πραγματευθεὶς, ἀνέφερε τὴν ἐκ τοῦ τόνου τούτου ἐπικρατήσαν ἐν τῇ μουσικῇ σύγχυσιν, ὡς ἐκ τῆς παρεξηγήσεως τῶν τριῶν διδασκάλων, καὶ τὰς ἐντεῦθεν προκυψάσας ἀνωμαλίας. Τοῦτο δέ, διότι, καὶ τοι ἡ ἐπωνυμία τοῦ τόνου σύθετος τυγχάνει ἐκ δύο ἀντιθέτων ὄρων, οὐχ ἥτιόν ἐστιν ὀρθὴ καθ' ὅλην τὴν τάξιν, τὴν διέπουσαν τὸ ἡμέτερον μουσικὸν σύστημα, ὑπέδειξε δὲ ἀρκούντως τὰ λάθη, εἰς ἃ ὑπέπεσε μέχρι σήμερον ἡ καθ' ἡμᾶς μουσικὴ ἐκ τῆς ἐσφαλμένης ἐρμηνείας τοῦ θεμελιώδους τούτου μουσικοῦ ὄρου.

Τέταρτον διαλαβὼν πλεῖστα ὅσα περὶ ἀνωμαλιῶν τινῶν ἐπιπολαζουσῶν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς μουσικῇ, καὶ ταύτας ψηλαφητὰς καταστήσας, ὑπέδειξε τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπανορθώσεως αὐτῶν διὰ μουσικοῦ συλλόγου, ὡς ἐσφαλμένως ἐρμηνευθεισῶν καὶ οὐχὶ καλῶς κειμένων προσθεῖς δὲ καὶ τινα ἐν συγκρίσει τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν, καὶ προσδιορίσας τὸ εἶδος ἑκατέρας μὲ ἀποδείξεις, παρέστησεν ὅτι καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν μουσικὴ δὲν στερεῖται ἐναρμονιῶν χαρίτων, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ διεξάγῃται ὑφ' ἑνὸς μόνου ψάλτου, καὶ τοῦ τοῦ τυχόντος ἢ κακοφώνου ἢ παρὰ φώνου.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα γράφοντες, ἐπικαλούμεθα τὴν σύντονον μέριμναν ἐκείνων ἰδίως, οἵτινες ἀρμοδιώτεροί εἰσιν, ὅπως ταχύτερον καὶ μᾶλλον τελεσφόρως μεριμνήσωσι νὰ ἀναγάγῃσιν εἰς τὴν βαθμίδα ἐκείνην

τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν μουσικὴν, εἰς ἣν ἔπρεπεν ἀπὸ πολλοῦ νὰ ἴσταται. Ἡ Α. Θ. Π., ἥτις ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἠκροάσατο μετὰ προσοχῆς ἀξιεπαίνου τοῦ κ. Μισαήλ Μισσηλίδου, ἀναλύσαντος Αὐτῇ κατ' ἰδίαν τὰς ἀνωτέρω ἰδέας του, ἀναμφιδόλως θέλει ἐπιληφθῇ τοῦ θέματος τούτου καὶ θέλει προβῇ εἰς τὴν περαιτέρω ἐνέργειαν τῶν δεόντων γενέσθαι. Ποιοίθαμεν μάλιστα ὅτι, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκδοσιν τοῦ ἐν τῷ προκειμένῳ ἀναγνώσματι μνημονευθέντος μουσικοῦ βιβλίου, οὗτινος τὰ κεφάλαια ἠρίθμησεν ὁ κ. Μισαήλ Μισσηλίδης κατ' ἐννοιαν πραγματείας, θέλει ἐπισπεύσει ἡ πρόθυμος ὕλικὴ ἀντίληψις τόσον τῶν ἀρμοδίων, ὅσον καὶ παντὸς τοῦ κηδομένου περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς.

Ἐν τῇ ἐνεστώσῃ ἐποχῇ, καθ' ἣν τὰ πάτρια ὁσημέραι ἐκλείπουσιν, ἡ ἀντικαθιστώμενα διὰ τῶν ὀθνείων, ἡ οὐχὶ εὐλόγως ὑποβλεπόμενα καὶ περιφρονούμενα παρ' ἡμῶν αὐτῶν, τῇ ἀληθείᾳ ἄλγος κατέχει τὴν ψυχὴν παντὸς ὀρθοδόξου Ἑλλήνος, ἀκούοντος καθ' ἑκάστην ἡμέραν τῶν τῶν καὶ τηλικαῦτα ἐκτοξευόμενα κατὰ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Παρασταθέντες εἰς τὸ ἐνλόγῳ ἀνάγνωσμα, ἐθλίβημεν μὲν τὰ μέγιστα μὴ ἰδόντες τὴν τάξιν ἐκείνων, οἵτινες ἔπρεπε νὰ παρευρεθῶσιν, ἐχάρημεν δὲ ἰδόντες ὅτι πάντες οἱ παρευρεθέντες μουσικοὶ εἰς τὸ ἀνάγνωσμα ἀνεγνώρισαν εὐσυνειδήτως τὸ σπουδαῖον τοῦ ἀναγνώσματος, τὴν ὀρθότητα τῶν παρατηρήσεων καὶ τῶν γνωμῶν, ἃς ἐξήνεγκεν ὁ κ. Μισαήλ Μισσηλίδης, καὶ συνεχάρησαν αὐτὸν μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης.

Εἴθε δὲ αἱ ὀλίγαι αὗται λέξεις ἡμῶν
νὰ ἡχήσωσιν ἐκεῖ ἔνθα δεῖ.

Εἰς τῶν παρασταθέντων.

Ἴδου καὶ ἡ ἐν τῷ «Νεολόγῳ» δημο-
σιευθεῖσα διατριβή.

Πρὸ τινος ἐν τῇ Λέσχῃ Μνημοσύνῃ
ἐγένετο περὶ μουσικῆς ἀνάγνωσμα ὑπὸ
τοῦ ἐκ Σμύρνης μουσικοῦ κ. Μισαήλ Μι-
σαηλίδου, εἰς δὲ τῶν παρασταθέντων ἔ-
σπευσε νὰ δημοσιεύσῃ διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ.
1620 φύλλου τῆς «Θράκης» τὰς εὐαρέ-
στους αὐτοῦ ἐντυπώσεις.

Παραστάντες καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸ περὶ
οὗ ὁ λόγος ἀνάγνωσμα, συνεπηνέσαμεν
καὶ οὐ παύομεν ἐπαινοῦντες τὸν ἄνδρα διὰ
τε τὸν πρὸς τὰ καλὰ ζῆλον καὶ τὰς περὶ
τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν γνώσεις αὐ-
τοῦ· ἡλπίζομεν ὅμως ὅτι μετὰ τὴν ἀνά-
γνωσιν θὰ ἐγένετο συζήτησις ὑπὸ τῶν ἀρ-
μοδίων, ἐξ ἧς θὰ ἀπεδεικνύετο κατὰ πόσον
τὰ λεχθέντα πρὸς ἀναμόρφωσιν τῆς ἐκκλη-
σιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς εἰσι καθ' ὅλα
βάσιμα καὶ παραδεκτά. Ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦ-
τον ἐγένετο· τὸ ἀκροατήριον περιωρίσθη
εἰς χειροκροτήσεις.

Μετὰ παρέλευσιν πέντε ἡμερῶν κατ' αἰ-
τησιν τοῦ κ. Μισαηλίδου προσεκλήθησαν
ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς
τινὲς, καί, ὡς φαίνεται, ἐγένετο συζήτησις.

Μὴ παραδεχόμενοι ὅτι οἱ παρευρεθέν-
τες εἰσὶν οἱ μόνοι ἀρμόδιοι ὅπως ἐπιλη-
φθῶσι τοῦ θέματος ἐρωτῶμεν·

Διατί νὰ μὴ γείνῃ γενικὴ τῶν μουσικο-
διδασκάλων καὶ ψαλτῶν πρόσκλησις;

Προκειμένου περὶ τοιοῦτου σπουδαίου

ζητήματος, δὲν θὰ ἦτο ἄρᾳ γε προτιμότε-
ρον καὶ φρονιμώτερον νὰ προσκληθῶσι
πάντες οἱ περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσι-
κὴν καταγινόμενοι ὅπως ἕκαστος αὐτῶν
εἴπῃ τὴν γνώμην του;

Ἐκ δὲ τῆς ἀντιπαραθέσεως τῶν διαφο-
ρων γνώμῶν δὲν θὰ προέκυπτε σπουδαία
καὶ ἀποτελεσματικὴ συζήτησις;

Ἀλλ' οὕτως οὐκ ἔδοξεν αὐτοῖς!

Τί δὲ εἶπον; τί ἐπραξαν; τί ἀπεφάσι-
σαν; Ἀγνοεῖται· καθ' ὅτι, ὡς φαίνεται, οἱ
παρευρεθέντες δὲν ἠγάπησαν τὸ φῶς τῆς
δημοσιεύσεως.

Μίτην περιεμείναμεν μέχρι τοῦδε νὰ
ἴδωμεν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνελεύσεως
ἐκείνης, ὅπως δυνηθῶμεν καὶ ἡμεῖς, ὡς ἐν
τῇ μουσικῇ τέχνῃ γηράσαντες, νὰ ἐκφρά-
σωμεν τὴν ταπεινὴν ἡμῶν γνώμην, εἴτε
ἐπιδοκιμάζοντες, εἴτε ἀποδοκιμάζοντες
καὶ διορθοῦντες διὰ μέσου ἀποδείξεων τὰ
ὑπ' αὐτῶν λεχθέντα ἢ ἀποφασισθέντα.

Τὸ μόνον ὅπερ μανθάνομεν, καὶ εἰς ὃ
σπεύδομεν σήμερον ἐν ὀλίγοις ν' ἀπαντή-
σωμεν, εἶναι ὅτι εἰς τῶν ἐν τῇ συνελεύσει
παρευρεθέντων ἀπεφάνητο ὀριστικῶς ὅτι ὁ
ἐλάσσων τόνος, τὸ τρίτημόριον
καὶ τὸ τεταρτημόριον ἐν τῇ
κλίμακί εἰσὶν ὅλως περιττά.

Ὡστε κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ μουσικοῦ
τούτου, οὐ μόνον ἐλάσσων τόνος, τρίτη-
μόριον καὶ τεταρτημόριον, ἀλλὰ καὶ πολλὰ
ἄλλα ιδιώματα τῆς κλίμακος πιθανὸν νὰ
νομίζῃ ὅτι ὑπόκηνται εἰς τὴν αὐτὴν κατη-
γορίαν.

Διὸ παρακαλοῦμεν τὸν ῥηθέντα μουσι-
κολογιώτατον νὰ προβῇ εἰς ἀπόδειξιν τῶν
ἀποφάνσεών του, ὅπως πεισθῶμεν ἡμεῖς
καὶ πάντες οἱ περὶ τὰ μουσικὰ καταγινό-
μενοι, καὶ οὕτω μὴ μείνῃ καὶ σήμερον, ὡς

καὶ ἄλλοτε, ἡ περὶ βελτιώσεως δῆθεν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς φωνὴ αὕτη ἄγανος καὶ ἀπραγματοποίητος.

Ἐπιφυλαττόμενοι λοιπὸν νὰ εἰπώμεν τὰ δέοντα, ἐάν ποτε ὁ εἰρημένος ἢ ἄλλος ἐκ τῶν ὁμοφρονούντων προβῇ εἰς τοιαύτην καθ' ἡμᾶς ἀδύνατον ἀπόδειξιν, περιοριζόμεθα σήμερον εἰς τὰ ἐπόμενα.

Τὸ κυρίως ἀντικείμενον καὶ οὐσιωδέστερον τῆς συζητήσεώς ἐστίν, ἐάν ἐν τῇ κλίμακι ὑπάρχῃ ἐλάσσων τόνος, τριτημόριον καὶ τεταρτημόριον, ὧν ὁ μὲν κ. Μισαηλίδης δὲν ἀρνεῖται ὀριστικῶς τὴν ὑπαρξιν, τινὲς δὲ τῶν περὶ αὐτὸν, μάλιστα ὁ προῖρηθεῖς, διαρρήδην ἀρνοῦνται καὶ ἀπορρίπτουσιν ἀνεξετάστως καὶ ἀδασανίστως, καὶ ὑπερφάλλοντες ἀναγκάζονται νὰ σχηματίσωσι καὶ τὸν ἐλάσσονα τόνον, καὶ τὸ τριτημόριον καὶ τὸ τεταρτημόριον. Καὶ τοῦτο ἤδη ἡμεῖς προτιθέμεθα ν' ἀποδείξωμεν στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς παραδόσεως καὶ γραφῆς τῶν ἀειμνήστων ἐκείνων μουσικοδιδασκάλων, τῶν διασώσαντων ἡμῖν τὸν ἀνεκτίμητον τοῦτον θησαυρὸν, τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν.

Ἐπὶ τούτῳ παραπέμπομεν τοὺς μουσικολογικωτάτους εἰς τὰ Ἀνοιξαντάρια τοῦ Κουκουζέλη καὶ Μαῖστορος, εἰς τὸν στίχον ἀντανελεῖς καὶ τὴν λέξιν καὶ ἐκλείψουσιν, ἐνθα ὁ Βουδῆλ ποιούμενος Κε, ὁδεύει κατὰ τὸν τροχὸν καὶ οὕτω ἐκεῖ ἀποδεικνύεται ὁ ἐλάσσων τόνος.

Ἐπίσης καὶ τὸ τὴν χεῖρά σου τὴν ἀψαμένην εἰς τὸ καὶ γάρ μεῖζων τῶν προφητῶν.

Ἐπίσης εἰς τὸν Πολυέλαιον τοῦ Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος εἰς τὸν πλ. δ'. ἤχον

εἰς τὸ Κύριε, τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα.

Προσέτι εἰς τὰ ἀνέκδοτα ἐωθινὰ Ἰωάννου τοῦ Γλυκεός, καὶ εἰς μυρία μέρη τῶν ἀρχαίων μαθημάτων.

Ὡστε δυνάμεθα μετὰ πολλῆς τῆς παρησίας, καὶ διὰ τῆς ἀρχαίας γραφῆς καὶ διὰ τῆς νέας, ν' ἀποδείξωμεν σαφῶς καὶ ἀνελλιπῶς, ὅτι ὄντως ὑπάρχει ἐλάσσων τόνος, καὶ νομίζομεν ὅτι οὐδεὶς δυνηθήσεται ν' ἀντιτάξῃ τι ἢ νὰ διαμφισθητῇ περὶ τούτου.

Περὶ δὲ τῆς διαιρέσεως τῆς κλίμακος εἰς 72 τμήματα, ὡς ἐρρέθη ὑπὸ τοῦ κυρίου Μισαηλίδου καὶ ὑπὸ πολλῶν, παραδεχομένων τὴν γνώμην αὐτοῦ, ὅτι τὰ 66 τμήματα εἰσὶν ἐσφαλμένα, ἀντιτάττομεν τὰ ἐξῆς.

Κατὰ τὴν διαιρῆσιν τοῦ Εὐκλείδου, ἐν τῷ κανόνι αὐτοῦ, καλουμένῳ σήμερον μονόχορδον, ἡ εἰς 66 τμήματα διαιρέσις τῆς κλίμακος ἐστίν ὀρθοτάτη.

ὑπομνησόμενοι δὲ τοῖς κυρίοις ὅτι ἡ διαιρέσις τῆς κλίμακος εἰς 72 τμήματα ἀποκλειστικῶς ἀρμόζει εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν, διότι ἐν αὐτῇ κατὰ τὴν διαιρῆσιν τῆς κιθάρας ὑπάρχει τόνος, τόνος καὶ λῆμμα, ὥστε 12 καὶ 12=24, καὶ 6 τὸ λῆμμα=30, καὶ 30 οἱ τρεῖς λοιποὶ τόνοι=60, καὶ εἰς μεῖζων τόνος, συγκείμενος ἐκ δώδεκα τμημάτων πρὸς συμπλήρωσιν τῶν διαπασῶν, τὸ ὅλον 72.

Ἄλλ' οἱ παραδεχόμενοι τὴν διαιρῆσιν τῆς κλίμακος εἰς 72 τμήματα καὶ ἀφαιροῦντες τὸν ἐλάσσονα τόνον, πιθανὸν νὰ μὴ ἐμελέτησαν κατὰ βίθος τὰ ἀρχαῖα μαθήματα, ἢ ὅλως ἀγνοοῦσιν αὐτά, διότι τὰ ἀρχαῖα μαθήματα ἀνευ τροχοῦ ἀδύνατον νὰ ὁδεύσωσι, καὶ κατὰ συνέπειαν οἱ ἀρνούμενοι τὸν ἐλάσσονα τόνον θεόν πρῶτον νὰ ἐξοδε-

λίσωσι τὰ ἀρχαῖα μαθήματα ὅπως ὑποστηρίξωσι τὴν ἐσφαλμένην αὐτῶν ἰδέαν.

Ἐὰν ὁμως καὶ μετὰ ὥριμον τῶν ἀρχαίων μαθημάτων μελέτην, ἣν πρὸς ὄφελός των συμβουλευόμεν τοὺς σοφοὺς τούτους νὰ ποιήσωσιν, ἐπιμένωσιν εἰς τὰς ἰδέας των, παρακαλοῦμεν αὐτοὺς νὰ ἐξηγηθῶσι παρρησίᾳ καὶ ἀποδείξωσι μίαν πρὸς μίαν τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰς ἀτελείας ὁθεν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς καὶ τὴν κατ' αὐτοὺς θεραπείαν· καθότι ἴδιον τοῦ ἐπιστήμονος καὶ ἀγαπῶντος τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ὑφέλειαν τῶν ὁμογενῶν ἐστὶ τὸ φέρειν πάντοτε τὰ ἔργα αὐτοῦ εἰς τὸ φῶς, ὅπως φωτίσῃ καὶ φωτισθῇ.

Νομίζοντες ὅτι πρὸς τὸ παρὸν τὰ ὀλίγα ταῦτα ἀρκοῦσι, καὶ ἐλπίζοντες νὰ ἴδωμεν ἐξηγήσεις εἴτε ἐκ μέρους τῶν ἑτεροφρονούντων, εἴτε ἐκ μέρους καὶ αὐτῶν τῶν ὁμοφρονούντων ἡμῖν, περαίνομεν ἀποτεινόμενοι εὐσεβάστως πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, τὸν μουσοτραφῆ ἡμῶν ἀρχιεπίσκοπον, ἡμεῖς αὐτὸν ἵνα ἐνεργήσῃ μὲν διὰ τῶν μουσικοδιδασκάλων καὶ λογάδων τοῦ ἔθνους τὰ δέοντα ὅπως ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν μουσικὴ ἀπεκδυθῇ τὰ ράκη καὶ τὸν διερρηγμένον χιτῶνα, ὃν δυστυχῶς, ἕνεκα τῶν περιπετειῶν τοῦ ἔθνους, περιεβλήθη, καὶ ἐνδυθῇ πάλιν τὸν ἀρχαῖον ἐκείνον μεγαλοπρεπῆ καὶ σεβασμῖον, τὸν καθ' ὅλα ἀρμόζοντα εἰς τὸ ὕψος καὶ τὸ θεῖον τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, μὴ ἐπιτρέψῃ δὲ πώποτε ὅπως, χάριν νεωτερισμοῦ ἢ ἄλλης τινὸς ἐσφαλμένης ἰδέας, ἀντικατασταθῇ ἢ ὁπωςδήποτε μεταποιηθῇ τὸ ἱερόν τοῦτο καὶ πατροπαράδοτον

ἡμῖν κειμήλιον, ἥτοι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν μουσικὴ.

Π. Γ. ΚΗΛΤΣΑΝΙΔΗΣ

Προυσαεὺς.

Ἐπισυνάπτομεν προσέτι καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Εὐστρατίου Παππαδοπούλου δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ «Νεολόγῳ» διατριβήν.

Τοῖς συντάκταις.

Ἐπιθυμῶν νὰ δώσω τὰς ἐξηγήσεις, ἃς ζητεῖ ὁ κ. Κηλτζανίδης διὰ τῆς περὶ ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς διατριβῆς αὐτοῦ, ἣν ἀνέγνω ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 3162 φύλλῳ τοῦ «Νεολόγου», ἐπιστέλλω ὑμῖν τὴν παροῦσαν διατριβήν, ἐν ᾗ διὰ βραχέων προτίθεμαι νὰ ἐκθέσω τινὰς τῶν ἀρχῶν τοῦ συστήματος τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μουσικῆς, τὰς ὁποίας ἀντιπαραβάλλων πρὸς τὰς τῆς μουσικῆς τῶν Βυζαντινῶν, θέλω ἀποδείξει ὅτι ἡ σημερινὴ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ, οὕσα βυζαντινὴ, μετὰ τὴν ἄλωσιν λίαν παρεξέκλινε κατὰ τὰ τονιαῖα διαστήματα, καὶ κατὰ συνέπειαν πρέπει νὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς στάσιν, καθαίροντες αὐτὴν τῶν ἐκ τῆς ἐπιμιξίας παρεισφρησάντων ἁσιανῶν ὀθνείων.

Σύστημα ἐν τῇ μουσικῇ λέγεται τὸ ἐκ πλειόνων τοῦ ἐνός διαστημάτων συγκείμενον. Τοιαῦτα ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ μουσικὴ ἔχει τρία: διαπασῶν, διαπέντε καὶ διατεσσαράων, καὶ μάλιστα τὸ τελευταῖον ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις τῆς μουσικῆς. Καὶ ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ

μέχρι τῆς ἀλώσεως καὶ ἐπέκεινα ὡσαύτως εἶχε τρία συστήματα, ἐξ ὧν ὡς βᾶσιν εἶχε καὶ ἐκείνη τὸ διατεσσάρων, ὅπερ καὶ τροχὸν ὠνόμαζον ἕνεκεν τοῦ κύκλου, οὗτινος τὰς τέσσαρας διασταυρουμένας διαμέτρους μετεχειρίζοντο πρὸς εὐκολωτέραν κατάληψιν τῆς θεωρίας. Γένος εἰς τὴν μουσικὴν εἶναι ποιά διαίρεσις τετραχόρδου. Τοιαῦτα οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον τρία: διατονικόν, χρωματικόν καὶ ἐναρμόνιον. ἐμελωδεῖτο δὲ τὸ μὲν διατονικόν ἐπὶ τὸ βαρὺ μὲν κατὰ τόνον καὶ τόνον καὶ ἡμιτόνιον (βου—πα—νη—ζω), ἐπὶ τὸ ὀξύ δὲ καθ' ἡμιτόνιον καὶ τόνον καὶ τόνον (ζω—νη—πα—βου). Τὸ δὲ χρωματικόν ἐπὶ μὲν τὸ βαρὺ κατὰ τριημιτόνιον καὶ ἡμιτόνιον καὶ ἡμιτόνιον (βου—πα—ὑφεις—νη—ζω), ἐπὶ δὲ τὸ ὀξύ καθ' ἡμιτόνιον καὶ ἡμιτόνιον καὶ τριημιτόνιον (ζω—νη—πα—ὑφεις—βου). Τὸ δὲ ἐναρμόνιον ἐπὶ μὲν τὸ βαρὺ κατὰ δίτονον καὶ δίσιν καὶ δίσιν (βου—νη—ζω—δίσιν τεταρτημοριαία—ζω), ἐπὶ δὲ τὸ ὀξύ κατὰ δίσιν καὶ δίσιν καὶ δίτονον (ζω—ζω—δίσιν τεταρτημοριαία—νη—βου). Ὅθεν διακρίνεται τὸ μὲν διατονικόν διὰ τοῦ τόνου, τὸ χρῶμα διὰ τοῦ ἡμιτονίου, ἡ δὲ ἀρμονία διὰ τοῦ τεταρτημορίου. Οἱ Βυζαντινοὶ ὁμῶς εἶχον δύο γένη, διατονικόν καὶ χρωματικόν· τὸ δὲ ἐναρμόνιον τῶν ἀρχαίων δὲν διεσώθη μέχρις αὐτῶν, περὶ εἰς ἀχρηστίαν ἤδη ἀπὸ τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Ἐμελωδεῖτο δὲ τὸ μὲν διατονικόν γένος κατὰ τὸν τόνον καὶ τόνον καὶ ἡμιτόνιον, τὸ δὲ χρωματικόν κατὰ ἡμιτόνιον καὶ τριημιτόνιον καὶ ἡμιτόνιον. Φθόγγους διὰ τὴν παραλλαγὴν οἱ ἀρχαῖοι καὶ διὰ τὰ τρία γένη εἶχον τέσσαρας: τε, τα, τη, τω, ὧν τὸ σύνολον ὠνο-

μάζετο τετράχορδον· οἱ Βυζαντινοὶ ὁμῶς εἶχον ἄλλους διὰ τὸ διατονικόν, οἵτινες, τέσσαρες ὄντες, ἐν ἀναβάσει μὲν ἐλέγοντο ἄνναες, νεανές, νανὰ, ἄγια, ἐν καταβάσει δὲ νεάγια, ἄνες, νεχέανες, ἀννέανες· διὰ δὲ τὸ χρωματικόν ἄλλους τέσσαρας καὶ διὰ τὴν ἀνάβασιν καὶ τὴν κατάβασιν νεχέανες, νεανῶ, νεανές, νεανῶ.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ τετραχόρδου ἐσχημάτισαν τὸ διάγραμμα ὅλων τῶν ἀναγκαίων φθόγγων· καὶ ὅταν μὲν ὁ δεύτερος φθόγγος τοῦ βαρυτέρου τετραχόρδου ἐγίνετο ἀρχὴ ἄλλου ὀξυτέρου τετραχόρδου, τὰ οὕτως ἐνούμενα τετράχορδα ἐλέγοντο συνημμένα· ἐὰν δὲ μεταξὺ τῶν δύο τετραχόρδων παρενεδῶλλετο τονιαῖον διάστημα, τότε ἐλέγοντο διεζευγμένα· δύο τετράχορδα διεζευγμένα ἀπετέλουν τὸ διαπασῶν. Οὕτως ἐγίνετο καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς.

Οἱ ἀρχαῖοι διεκρίνον εἰς τὸ διατεσσάρων σύστημα τρία σχήματα, κατὰ μὲν τὸ διατονικόν γένος προσδιοριζόμενα καὶ καλούμενα ὡς ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ἡμιτονίου. 1) οὗ τὸ ἡμιτόνιον ἐπὶ τὸ βαρὺ (ζω 1) 2, νη 1, πα 1 βου). 2) οὗ τὸ ἡμιτόνιον ἐπὶ τὸ ὀξύ (νη 1, πα 1, βου 1) 2 γα). 3) οὗ τὸ ἡμιτόνιον ἐν τῷ μέσῳ (πα 1 βου 1 γα 1 δι). κατὰ δὲ τὸ χρωματικόν δύο σχήματα προσδιοριζόμενα καὶ καλούμενα ὡς ἐκ τῆς θέσεως τοῦ τριημιτονίου. 1) οὗ τὸ τριημιτόνιον ἐπὶ τὸ ὀξύ (ζω 1) 2 νη 1) 2 πα ὑφεις, 1 1) 2 βου). 2) οὗ τὸ τριημιτόνιον ἐν τῷ μέσῳ (ζω 1) 2 νη 1) 2 πα δίσιν ἡμιτονίου 1) 2 βου). κατὰ δὲ τὸ ἐναρμόνιον ἐν σχήμα βου 2 νη 3) 4 ζω 3) 4 ζω) κατὰ δίτονον καὶ δίσιν καὶ δίσιν βαῖνον. Καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ὡσαύτως εἶχον τρία σχήματα τοῦ διατεσσάρων κατὰ τὸ διατονικόν γένος· 1)

οὐ τὸ ἡμιτόνιον ἐπὶ τὸ βαρὺ (νεχέανες 1)2 νεάγιε 1 ἀννανες 1 νεανές). 2) οὐ τὸ ἡμιτόνιον ἐπὶ τὸ ὀξύ (νεάγιε 1 ἀννανες 1 νεανές 1)2 νανά). 3) οὐ τὸ ἡμιτόνιον ἐν τῷ μέσῳ (ἀννανες 1 νεανές 1)2 νανά 1 ἄγια) τὸ ὀνομαζόμενον τροχός· εἰς δὲ τὸ χρωματικὸν διεσώθη εἰς αὐτοὺς τὸ δεύτερον σχῆμα τῶν ἀρχαίων τὸ καθ' ἡμιτόνιον καὶ τριημιτόνιον καὶ ἡμιτόνιον βαῖνον (νεχέανες 1)2 νεανῶ 1 1)2 νεάνες 1)2 νεανῶ).

Τοῦ δὲ διαπασῶν οἱ ἀρχαῖοι εἶχον εἶδη ἢ τρόπους· ἐπτὰ.

Μιξολύδιος (ἢ Ὑπερδῶριος),	(ζω-ζω)
Λύδιος,	(νη-νη)
Φρύγιος,	(πα-πα)
Δῶριος,	(βου-βου)
Ὑπολύδιος,	(γα-γα)
Ὑποφρύγιος,	(δι-δι)
Ὑποδῶριος,	(κε-κε)

Τοιοῦτους μετεχειρίζοντο καὶ οἱ Βυζαντινοί, ὀνομάζοντες αὐτοὺς προσέτι καὶ ἤχους πρῶτον, δεύτερον, τρίτον, τέταρτον, πλάγιον τοῦ α', πλάγιον β', πλάγιον γ', ἢ βαρὺν καὶ πλάγιον δ', μὲ μικρὰν διαφορὰν ὡς πρὸς τὴν τάξιν τῆς ὀνομασίας καὶ τὴν χρῆσιν αὐτῶν· π. χ. ὁ τρόπος ἢ ἤχος (βου-βου) ὀνομάζεται μιξολύδιος κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, ὁ (ζω-ζω) ὑποφρύγιος, ὁ (νη-νη) ὑπομιξολύδιος καὶ διαιρεῖται εἰς πεντάχορδον καὶ τετράχορδον, ἐνῶ οἱ ἀρχαῖοι διήρουν αὐτὸν εἰς τετράχορδον καὶ πεντάχορδον κ. θ. ξ. Σημειωτέον δὲ ἐνταῦθα ὅτι ἡ ἀντιπαραβολὴ τῶν ἀνωτέρω ἐπτὰ εἰδῶν ἢ τρόπων τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς τῶν Βυζαντινῶν εἶναι ἴδιον ἰδιαιτέρας ἐκτενοῦς πραγματείας, διαφευγούσης τὰ ὅρια

τῆς ἐφημεριδογραφίας· παραλείπων διὰ τὸν σκοπὸν ταύτην, ἐπιφυλάσσομαι νὰ δημοσιεύσω αὐτὴν ἐν ἰδιαιτέρῳ φυλλαδίῳ.

Ἐκ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῶν ὀλίγων, ἀλλὰ καὶ τῶν μᾶλλον σπουδαίων ἀρχῶν τῆς μουσικῆς τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν τῶν Βυζαντινῶν καταφαίνεται ἡ ταυτότης περὶ τὰ σχήματα, τὰ εἶδη ἢ τοὺς τρόπους ἢ ἡ· χους καὶ τὰ γένη. Οἱ Βυζαντινοί, οἵτινες, ἐκτὸς τοῦ ἐναρμονίου γένους καὶ τοῦ πρώτου σχήματος τοῦ χρωματικοῦ τετραχόρδου, διετήρησαν τὰ ἐπίλοιπα γένη καὶ σχήματα καὶ εἶδη, ἐψάλλον ταῦτα διὰ τῶν ἰδίων τόνων, δι' ὧν οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες· ἄλλως, ἐὰν ἐποιοῦντο χρῆσιν ἄλλων τονιαίων διαστημάτων οἱ Βυζαντινοί, τότε δὲν δικαιοῦνται νὰ καυχῶνται εἰς τὰ μουσικὰ αὐτῶν συγγράμματα ὅτι διετήρησαν γένη τε καὶ σχήματα καὶ εἶδη τῶν Ἑλλήνων χωρὶς νὰ διατηρήσῃ τὸ ζωτικώτερον πάντων τούτων, τοὺς τόνους, δι' ὧν ταῦτα ἐψάλλοντο· ἄρα δὲν εἶχον ἐλάσσονα τόνον οἱ Βυζαντινοί· διότι τὸ μουσικὸν σύστημα τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶχε τοιοῦτον· παρεδέχετο δὲ 5 μόνον διαστήματα μικρότερα τῆς τετάρτης 4]3, τὸ δίτονον, τὸ τριημιτόνιον, τὸν τόνον, τὸν καὶ ἐπὶ γ δ ο ο ν καλούμενον ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων, τὸ ἡμιτόνιον καὶ δίσιν (τέταρτον τοῦ τόνου). Βεβαίως οἱ Ἑλληνες ἐγνώριζον τὸν ἐλάσσονα 10]9, ἀλλὰ δὲν εἶχον αὐτὸν ἐν χρήσει· καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι ἐπίσης, μολονότι γνωρίζουσιν αὐτὸν, δὲν τὸν μεταχειρίζονται.

Μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν ἕνεκα τῆς ἐκλείψεως τῆς μουσικῆς σχολῆς καὶ τῆς μετὰ τῶν Τούρκων πολυχρονίου ἐπιμιξίας τρόποι τε καὶ ἤχοι παρσφάθησαν, ἀλλοιωθέντων τῶν διαστημάτων αὐτῶν. Ἡ ἀλλοίωσις δὲ αὕτη συνίσταται εἰς τὴν λεγομένην ἑλξιν

τοῦ ἐνὸς διαστήματος πρὸς τὸ ἄλλο οὕτως, ὥστε ἐν τῇ ψαλμωδίᾳ ἀκούει τις ὅλους τοὺς τόνους τῶν τε διατονικῶν καὶ χρωματικῶν κλιμάκων αὐξανόμενους καὶ μειουμένους ἄλλοτε μὲν ἐν καταβάσει, ἄλλοτε δὲ ἐν ἀναβάσει, (τοῦθ' ὅπερ σήμερον τινὲς ἐννοοῦσιν ὅτι πρέπει νὰ γίνηται συστηματικῶς εἰς τὴν μουσικὴν τῆς Ἐκκλησίας). Τοὺς ἀλλοιωθέντας τούτους τρόπους ἢ ἤχους θέμενοι ὡς βᾶσιν οἱ κατὰ τὸ 1821 ἐπιχειρήσαντες νὰ ἐξηγήσωσι τὴν συνεπτυγμένην καὶ γριφώδη τῶν Βυζαντινῶν μουσικὴν γραφὴν, παρεδέχθησαν εἰς τὸ παρ' αὐτῶν συνταχθὲν θεωρητικὸν τῆς νέας μεθόδου ἄλλην παρὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων τε καὶ Βυζαντινῶν διαίρεσιν τοῦ τετραχόρδου, διαίρεσαντες αὐτὸ εἰς τόνον μεῖζονα 12 τμήματα, τόνον ἐλάχισσον 9 καὶ τόνον ἐλάχιστον 7. Ἀντὶ τριῶν δὲ συστημάτων, ἃ εἶχον ἐκεῖνοι, οὗτοι παρεδέχθησαν καὶ τέταρτον τὸ τρίχορδον, ἀντὶ δὲ δύο γενῶν, ἃ εἶχον οἱ Βυζαντινοί, οὗτοι παραδέχονται καὶ τρίτον τὸ ἐναρμόνιον δ' ἡ θ ε ν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, εἰς δὲ τὸ χρωματικὸν γένος εἰσάγουσι τέταρτον τοῦ τόνου παρὰ τοὺς Ἑλληνάς τε καὶ Βυζαντινοὺς, οἵτινες ἔχουσιν εἰς τὸ χρῶμα ἡμιτόνιον.

Ἄλλ' ἡ θεωρία τοῦ Χρυσάνθου περὶ τοῦ ἐλάχιστου τόνου οὐ μόνον κατ' ἀρχὴν εἶναι ἐσφαλμένη, ὡς εἰς τὰ ἀνωτέρω ἀπεδείχθη, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ πρὸς ἐαυτὴν ἀντιφάσκει· διότι ὁ Χρυσάνθος θέλει αὐτὸν 9 τμήματα, ἔω κατὰ τὴν βᾶσιν τοῦ αὐτοῦ εἶναι $8 \frac{1}{3} : 12 :: \frac{2}{3} : \frac{2}{3} \times \frac{9}{1} = 8$. Ἄλλ' οὕτως ἡ ἄλλως ἐπράξεν ἐναντίον τῆς μαρτυρίας τῶν Πυθαγορείων Πλάτωνος, Πλουτάρχου, Ἐρατοσθένους, Πτολεμαίου, οἵτινες διαιροῦσι τὸ τετρίχορδον ἐν τῷ διτονικῷ γένει εἰς τόνον καὶ τόνον καὶ ἡμίτονον $\frac{2}{1} \times \frac{2}{1} \times \frac{2}{1} =$

$\frac{8}{1}$, ἐναντίον τῆς Ἀριστοξενείου σχολῆς, τῆς διαιρούσης τὴν διαπασῶν εἰς 6 τόνους καὶ 12 ἡμιτόνια, ἐναντίον τῆς μαρτυρίας καὶ τῆς δυτικῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, τῆς καλουμένης Ἀμβροσιανῆς, ἐχούσης, ὡς καὶ ἡ ἡμετέρα, ὡς βᾶσιν τὰ ἐπτά εἶδη τοῦ διατονικοῦ γένους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἅτινα διαιροῦνται, ὡς οἱ ἡμέτεροι ἤχοι, εἰς κυρίους καὶ πλαγίους καὶ μέχρι σήμερον ψάλλονται κατὰ τόνον καὶ ἡμιτόνιον. Ἄλλως δὲ ὅτι τὰ μέλη τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς εἶναι κατὰ τόνον καὶ ἡμιτόνιον μελοποιημένα ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ψάλλται τὸν εἰς τὴν κλίμακα τοῦ Α' ἤχου (πα-βου) τὸν κατὰ τὸ θεωρητικὸν τῆς νέας μεθόδου ἐλάχισσον ἐν ἀναβάσει μὲν προφέρουσι τόνον ἀκριβῶς, ἐν καταβάσει δὲ, ἔνεκα τῆς κακῆς συνηθείας, ἢ μάλλον, τῆς ἀμαθείας, προφέρουσιν αὐτὸν ἡλλοιωμένον· ἄρα δὲν πταίει ἡ μουσικὴ τῶν Βυζαντινῶν, ἀλλὰ πταίουσιν οὗτοι μὴ δυνάμενοι νὰ προφέρωσιν αὐτὸν καὶ ἐν τῇ καταβάσει τόνον ἀκριβῶς· περὶ δὲ τοῦ (νη-πα) τῆς κλίμακος τοῦ πλαγίου δ' καὶ τοῦ (δι-κε) τῆς κλίμακος τοῦ Δ' ἤχου ἄ γ ι α, ἐνῶ τό τε νέον καὶ ἀρχαῖον θεωρητικὸν διδάσκει ὅτι πρέπει νὰ προφέρωνται τόνοι, οἱ ψάλλται ἐν μὲν τῇ ἀναβάσει προφέρουσιν αὐτοὺς ἡλλοιωμένους αὐξάνοντες αὐτοὺς, ἐν δὲ τῇ καταβάσει προφέρουσιν αὐτοὺς τόνον ἀκριβῶς. Ἐντεῦθεν ἔπεται ὅτι ὅπως εἶναι ἐσφαλμένον νὰ αὐξάνωσι τὸ (νη-πα) καὶ (δι-κε) ἐν ἀναβάσει, ἐν καταβάσει δὲ νὰ ψάλλωσιν αὐτοὺς τόνον ἀκριβῶς ἢ καὶ κάποτε νὰ διατηρῶσιν αὐτοὺς καὶ ἐν καταβάσει ἡυξημένους, οὕτως εἶναι ἐσφαλμένον καὶ νὰ προφέρωσι τὸν (πα-βου) ἐν ἀναβάσει τόνον ἀκριβῶς, ἐν καταβάσει δὲ νὰ ἄλ-

λοιῶσιν αὐτὸν ὅσον θέλουσι· τὸν δὲ (κε-ζω) εἰς τὴν κλίμακα τοῦ πλαγίου δ' καὶ τὸν (πα-βου) εἰς τὴν τριφωνίαν αὐτοῦ, ὡς εἰς τὸ Ἑξ ὕψους κατ' ἡλθεῖς καὶ τὰ παρόμοια πάντοτε αὐξάνουσιν ἔν τε τῇ ἀναβίσει καὶ τῇ καταβάσει. Περιέργον δὲ ὅτι τὸν (κε-ζω), τὸν κατὰ τὸ νέον θεωρητικὸν ἐλάσσονα, ψάλλουσιν ἔν τε τῇ ἀνοδίσει καὶ τῇ καταβάσει μείζονα εἰς τὸ σύντομον εἰρμολογικὸν μέλος τοῦ πλαγίου α' ἤχου. Εἶναι περιττὸν νὰ εἴπῃ τις ὅτι τὰ τοιαῦτα προέρχονται ἐκ τῆς ἀμαθείας ἢ κακῆς συνηθείας, ἐξ ἧς ἀπατηθέντες οἱ νεώτεροι ἐσυστηματοποίησαν μίαν ἐκ τῶν ἀνωμαλιῶν τούτων τὴν τοῦ (πα-βου) καὶ (κε-ζω) διορίσαντες αὐτοὺς νὰ προφέρωνται ἡλαττωμένοι τοῦ τόνου κατὰ τέταρτον, τούτεστι κατὰ $\frac{1}{20}$ τοῦ τόνου. Ἐὰν δὲ τὰς ἀνωτέρω παρατηρήσεις μου συνάδελφός μου τις ψάλτης εὕρῃσκει ἐσφαλμέναις, προκαλῶ τοῦτον νὰ ψίλωμεν οἱ δύο ἐνώπιον μαθηματικῶν ἀνδρῶν καὶ ἐπιστημόνων μουσικῶν τῆς τε ἐκκλησιαστικῆς καὶ εὐρωπαϊκῆς, ἔνθα θέλει ἀποδειχθῇ τίς ἔχει τὸ δίκαιον καὶ τίς τὸ ἄδικον.

Ἐξεπλάγην δὲ μεγάλως ὅτε τὰς ἀνωτέρω αὐξομειώσεις ἤκουσα οὐ μόνον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκτελουμένας ἐν τῇ ψαλμωδίᾳ, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ τύπου εἶδον συστηματοποιηθείσας· διότι εἶδον εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Bourgolt du Coudray τὸ 1877 ἐκδοθὲν ἐν Παρισίοις σύγγραμμα (Μελέται ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς) μέλη ἀνήκοντα εἰς τὸν Α', εἰς τὸν Δ' καὶ εἰς τὸν πλαγιὸν δ' ἤχον, ἔχοντα εἰς μὲν τὸν Α' ἤχον εἰς τὸ Κύριε ἐκέκραξα, ὅπερ ὁ κ. Βιολάνης ἔδωκε τῷ συγγραφεῖ, τὸν (πα-βου) ἐν ἀναβίσει μὲν τόνον, ἐν καταβάσει δὲ τρία τέταρτα τοῦ τόνου· κατὰ

συνέπειαν δὲ καὶ τὸν (γα-δι) ἐν μὲν τῇ ἀναβίσει ἡμιτόνιον, ἐν δὲ τῇ καταβάσει τρία τέταρτα τοῦ τόνου (ἴδε σελ. 13), εἰς δὲ τὸν δ' ἤχον ὁ ἴδιος ἔχει τὸ χερουδικὸν τῆς ἑβδομάδος τοῦ Πέτρου γεγραμμένον καὶ διὰ σημείου τινὸς ἔχον τὸν (δι-κε) ἡυξημένον κατὰ τέταρτημόριον τοῦ τόνου, τὸν δὲ (κε-ζω) κατὰ τέταρτημόριον ἡλαττωμένον ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους τοῦ μέλους. Ὁ δὲ κ. Ἀφθονίδης εἰς τὰ μέλη τοῦ πλαγίου δ', αἵτινα ἔδωκε τῷ συγγραφεῖ, ἔχει διὰ σημείου τὸ (νη-πα) διάστημα ἡυξημένον κατὰ τέταρτημόριον τοῦ τόνου ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους. Ταῦτα ὁμως ὁ κ. Bourgolt de Coudray ἀποδοκιμάζει ἐν σελίδι 63 τοῦ μνημονευθέντος ἀνωτέρω συγγράμματος αὐτοῦ, ὁμιλῶν περὶ τῶν ἀγμάτων τῶν ἐξωτερικῶν, τῶν ἐκδοθέντων διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς γραφῆς λέγων·

« . . . En général ces mélodies procèdent de gammes uniquement composées de tons et de demi-tons. Mais l'habitude que les musiciens orientaux ont contractée des intervalles autres que le ton et le demi-
ton par la pratique du chant ecclésiastiques, fait qu'ils appliquent aux mélodies populaires les alterations des gammes Byzantines, dans les quelles on retrouve, malgré les alterations, des vestiges irrécusables des sept modes diatoniques proprement dits, usités dans l'antiquité. »

Καὶ ἄλλαχού ἐν σελίδι 69 λέγει, προκειμένου περὶ τῶν ἀλλοιώσεων.

« Il nous repugne de penser que la Grèce soit poussée par l'inclination naturelle de son génie à adopter, pour les intervalles de sa musique un principe complètement étranger au sentiment musical des autres nations de l'Europe, et qui la condamne à siécle intellectuellement du grand codraut européen. »

Περὶ δὲ τῆς διαιρέσεως τῆς διαπασῶν εἰς 66 ἢ 72 τμήματα, λέγω ὅτι ταῦτα ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν τμημάτων, ἅτινα θέλει τις νὰ δώσῃ εἰς τὸν τόνον· ἐὰν ὀρίσωμεν τὸν τόνον εἰς τμήματα 42, θέλομεν ἔχει αὐτὴν εἰς 72 διηρημένην· ἐὰν δὲ ὀρίσωμεν αὐτὸν εἰς 11 τμήματα, τότε θέλομεν ἔχει τόνον 11 καὶ τόνον 11 καὶ ἡμιτόνιον 5 τὴν τετάρτην $\frac{1}{4}$ εἰς 27, τὴν δὲ διαπασῶν εἰς 66. Ἐκεῖνο δ' ὅπερ πρέπει νὰ μάθῃ ὁ κ. Κηλτσανίδης, ὅστις λέγει ὅτι ἡ διαίρεσις τῆς κλίμακος εἰς 72 τμήματα ἀρμόζει ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν, εἶναι ὅτι ἡ διαπασῶν δὲν ἀνήκει οὔτε τῇ εὐρωπαϊκῇ, οὔτε τῇ κινεζικῇ, οὔτε τῇ ἑλληνικῇ μουσικῇ, ἀλλὰ τῇ φύσει· ἐὰν δὲ αὕτη εἶναι 72 τμήματα διὰ τοὺς Εὐρωπαίους, καὶ διὰ τοὺς Σίνας καὶ τοὺς Ἑλληνας εἶναι τὰ αὐτά. Ἄς μάθῃ λοιπὸν ὅτι ὑπάρχουσι στοιχεῖά τινα κύρια, αἰδία, γενικοὶ νόμοι τοῦ αἰσθητικοῦ νόμου, οὕτως εἰπεῖν, ἅτινα εὐρίσκονται εἰς τὴν μουσικὴν ὅλων τῶν καιρῶν καὶ ὅλων τῶν χωρῶν. Ταῦτα δὲ εἶναι ἃ τὸ διάστημα τῆς ὀγδόης (διαπασῶν ἢ ἀρμονία τοῦ Πυθαγόρου) $\frac{1}{2}$ προγενέστερον παντὸς συστήματος καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς τέχνης, παραγόμενον ἐκ τῆς ὁμοφωνίας τοῦ ἀνδρὸς μετὰ τῆς γυναικὸς ἢ τοῦ παιδός· β' τὸ διάστημα τῆς τετάρτης (διατεσσάρων ἢ συλλαβῇ τοῦ Πυθαγόρου) $\frac{4}{3}$ καὶ τὸ τῆς πέμπτης (διαπέντε ἢ διοξεῖα τοῦ Πυθαγόρου) $\frac{3}{2}$, ἐξ ὧν συνίσταται ἡ διαπασῶν.

Ἀποδειχθέντος λοιπὸν ὅτι διὰ τοῦ τόνου καὶ τοῦ ἡμιτονίου οἱ Βυζαντινοὶ ἐμελοποίησαν τὰ μέχρις ἡμῶν διὰ τοῦ τροχοῦ καὶ τῆς διαπασῶν ψαλλόμενα ᾄσματα, ἔπεται ὅτι, ἐπανάγων τὴν χρῆσιν τοῦ τόνου καὶ τοῦ ἡμιτονίου, σῶζω τὴν ἐκκλησιαστι-

κὴν μουσικὴν καὶ οὐχὶ καταστρέφω, ὅπως ἐννοοῦσί τινες, καὶ οἱ ὅποιοι, ἐὰν θέλωσι νὰ πεισθῶσιν ὅτι ἐν τῷ τροχῷ καὶ ἐν τῇ διαπασῶν δὲν ψάλλουσιν ἐλάσσονα, ὡς νομίζουσιν, ἀλλὰ τόνον, ἃς εὐαρεστηθῶσι νὰ ἔλθωσιν εἰς τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον, ὅπου θέλω περιμένει αὐτοὺς τὴν προσεχῇ κυριακὴν εἰς τὰς 3 μ. μ.

Ὁ Χρύσανθος Προύτης εἰς τὸ θεωρητικὸν αὐτοῦ, ἐν παραγράφῳ 454, λέγει περὶ τοῦ τριχόρδου συστήματος τὰ ἑξῆς. α' Ἡ δὲ διὰ τριῶν εἶναι παρ' ἡμῖν μετρίως ἀρεστὴ, δι' ἧς μάλιστα περαίνεται ὁ Β' ἥχος β. Ἐκ τούτων ἐννοεῖ τις ὅτι μόνον πρὸς οἰκονομίαν τοῦ Β' ἤχου προσελήφθη τοῦτο. Ἀλλ' ὁ δεύτερος ἥχος δὲν βαίνει κατὰ τὸ τρίχορδον, ἀλλὰ κατὰ τὸ τετράχορδον σύστημα. Ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ, ὃν ὁ Χρύσανθος ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἀνέγραψεν εἰς τὸ αὐτοῦ θεωρητικόν, ἔχοντα ὧδε: Γένος εἰς τὴν μουσικὴν εἶναι ποιά διαίρεσις τετραχόρδου, διδασκόμεθα ὅτι τετράχορδον μόνον καὶ οὐχὶ τρίχορδον διαφόρως διαιρούμενον παράγει γένος. Τὸ χρῶμα καὶ ἡ ἀρμονία παράγονται τῇ μετακινήσει τῶν ἐν τῷ μέσῳ δύο κινητῶν λεγομένων φθόγγων τοῦ διατονικοῦ τετραχόρδου, τῶν ἐτέρων δύο ἄκρων τῶν καλουμένων ἐστώτων μὴ μεταπιπτόντων εἰς τὰς ἀλλαγὰς τῶν γενῶν· καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες ἐποιοῦντο χρῆσιν αὐτῶν ἐπεισάγοντες αὐτὰ εἰς τοὺς διατονικοὺς τρόπους· οἱ δὲ Βυζαντινοί, εἰς οὓς τὸ ἐναρμόνιον δὲν διεσώθη, ἀλλὰ μόνον τοῦ χρωματικοῦ γένους τὸ δεύτερον σχῆμα τοῦ τετραχόρδου, τὸ καθ' ἡμιτόνιον καὶ τριημιτόνιον καὶ ἡμιτόνιον βαῖνον, ἐπεισάγουσι τοῦτο καὶ εἰς τοὺς ὀκτὼ ἤχους, ἰδίᾳ ὁμως εἰς τὸν λύδιον καὶ τὸν ὑπολύδιον, ἡγουν Β' καὶ πλάγιον Β' ἥχον, οὓς ποτε

δὲν ἐφαλλον καθαρῶς διατονικούς, ἀλλὰ πάντοτε ἢ μικτούς ἢ διόλου χρωματικούς. Καὶ ὁ μὲν λυδῖος τῶν Ἑλλήνων εἶναι ὁ (νη-νη)· ὁ δὲ συντονολυδῖος τῶν ἰδίων εἶναι ὁ (νη, ζω, κε, δι, γα, βου), ὅστις δὲν διαφέρει τοῦ λυδίου, ἢ ὅτι ἔχει μικροτέραν ἑκτασιν. Τοῦ δὲ τῶν Βυζαντινῶν λυδίου ἢ Β' ἤχου ἢ συνήθης ἑκτασις εἶναι ἢ ἐπὶ τὸ ὀξύ μὲν ἀπὸ τῆς βίσεως αὐτοῦ δι μέχρι τοῦ νη, ἐπὶ τὸ βαρὺ δὲ μέχρι τοῦ βου φθάνουσα (νη, ζω, κε, δι, γα, βου)· τουτέστιν ἢ αὐτὴ τοῦ συντονολυδίου τῶν Ἑλλήνων. Τὴν κλίμακα ταύτην ἔχουσιν ἐπεισηγμένον τὸ χρῶμα ἢ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς τὴν φθορὰν τοῦ ἑξω θεματισμοῦ ἐπὶ τοῦ δι οὕτως νη $\frac{1}{2}$ ζω 1 1)2 κε $\frac{1}{2}$ δι 1 γα $\frac{1}{2}$ βου μεταχειρίζεται ὁ Β' ἤχος εἰς τὸ σύντομον στιχηράριον, ὁ δὲ πλ. Β' εἰς τὸ ἀργὸν καὶ σύντομον εἰρμολογικὸν αὐτοῦ μέλος, ὡς καὶ ὅλα τὰ ἐπέεακτα μέλη α Ταχὺ προκατάλαβε. Τὸν τάφον σου, Σωτὴρ » καὶ τὰ παρόμοια μεταχειρίζονται τὴν αὐτήν. Ἐνίστε ὁ Β' ἤχος καταβαίνει μέχρι τοῦ πα διατονικῶς· ὅθεν διττὴν κατέβασιν εἰς τὴν βάσιν νη τοῦ πλαγίου αὐτοῦ ἔχει, διατονικὴν καὶ χρωματικὴν, ἐξ ὧν τὴν μὲν διατονικὴν ὡς ἀνωτέρω, τὴν δὲ χρωματικὴν ἔχει εἰς τὰ μέλη τοῦ ἀργοῦ στιχηραρίου καὶ ἐν γένει εἰς ᾄσματα, οἷα τὸ Δύναμις Ξένου τοῦ Κορώνη, τὸ συνειθισμένον, εἰς τὰ χερουδικὰ καὶ κοινωνικὰ καὶ εἰς ἄλλα. Ὡστε ἐν τῇ χρωματικῇ αὐτοῦ καταβάσει ὁ β' ἤχος, καταβαίνων ἀπὸ τοῦ Δι εἰς τὸν Γα τόνον, ἀπὸ τοῦ Γα εἰς τὸν Βου ἡμιτόνιον, ἀπὸ τοῦ Βου εἰς τὸν Πα τριημιτόνιον καὶ ἀπὸ τοῦ Πα εἰς τὸν Νη ἡμιτόνιον, σχηματίζει τετράχορδον χρωματικὸν ὁμοιον κατὰ τὰ διαστήματα πρὸς τὸ ἀπὸ τῆς βάσεως αὐτοῦ Δι μέχρι τοῦ ἐπὶ τὸ ὀξύ

Νη χρωματικὸν τετράχορδον· ἄρα β' καὶ πλάγιος β' δὲν διαφέρουσι κατὰ τὰ διαστήματα, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν δξύτητα καὶ βαρύτητα τῆς βίσεως· διότι ὁ β' ἤχος βασίζεται ἐπὶ τοῦ Δι, ὁ δὲ πλάγιος αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Νη, τοῦτ' αὐτὸ καὶ ὁ Ἐδουάρδος Βερτρίνδος γράφων περὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς (ἴδε *Complement de l'Encyclopédi moderne* Tome X. p. 766) λέγει αἱ εἰ τρόποι, ὧν τὸ ὄνομα συνοδεύεται διὰ τῆς προθέσεως ὑπὸ ὑποδώριος ἢ τῆς ὑπὲρ (ὑπερλύδιος), εἰσὶ προεκτάσεις τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἀρχικοῦ τρόπου (δωρίου, λυδίου ...) προεκτεινομένου πρὸς τὸ ὀξύ ἢ πρὸς τὸ βαρὺ δι' ἑνὸς τετραχορδου ὁμοίου κατὰ τὸ εἶδος πρὸς τὰ δύο τετράχορδα, τὰ συνιστώντα τὸν ἀπλοὺν τρόπον. Οὕτως οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἀπέδιδον εἰς αὐτοὺς χαρακτῆρα διάφορον, ἀλλ' ἡ διαφορὰ τῆς δξύτητος καὶ βαρύτητος ὑπῆρχε μόνον». Ὡστε ὁ Β' ἤχος προεκτεινόμενος χρωματικῶς ἢ ἐπὶ τὸ βαρὺ ἢ ἐπὶ τὸ ὀξύ, δὲν μεταβάλλει τὰ διαστήματα αὐτοῦ, ἀλλὰ συνοδεύμενος διὰ τῆς ὑπὸ γίνεται ἀπὸ λυδίου ὑπολύδιος, τουτέστι μεταβάλλει μόνον ὄνομα. Τοιοῦτοτρόπως σχηματίζονται 4 τετράχορδα χρωματικὰ ἀπὸ τοῦ βρέος ἐπὶ τὸ ὀξύ, ὡς ἐξῆς· γα $\frac{1}{2}$ δι 1 $\frac{1}{2}$ κε $\frac{1}{2}$ ζω τόνος διαζευκτικός νη $\frac{1}{2}$ πα 1 $\frac{1}{2}$ βου $\frac{1}{2}$ γα τόνος διαζευκτικός δι $\frac{1}{2}$ κε 1 $\frac{1}{2}$ ζω $\frac{1}{2}$ νη τόνος διαζευκτικός πα $\frac{1}{2}$ βου 1 $\frac{1}{2}$ γα $\frac{1}{2}$ δι. Οὕτως ἐξηγεῖται ἡ διὰ τῆς κλίμακος τοῦ Β' ἤχου παράστασις τοῦ ἀργοῦ καὶ συντόμου εἰρμολογικοῦ μέλους τοῦ πλαγίου Β', καὶ τ' ἀνάπαλιν ἡ διὰ τῆς τοῦ πλαγίου Β' παράστασις τοῦ συντόμου εἰρμολογικοῦ μέλους καὶ τῶν χερουδικῶν καὶ κοινωνικῶν τοῦ Β' ἤχου.

Ἄρα οἱ νεώτεροι οὐ καλῶς ποιοῦσιν

εἰσάγοντες τεταρτημόριον τόνου εἰς τὸν ὑπολύδιον ἢ πλάγιον Β', διότι τοῦτο ἐναντιοῦται οὐ μόνον εἰς τ' ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ παραβαίνει τὸν ὁρισμόν: Διακρίνονται δὲ τὰ γένη, τὸ μὲν διατονικὸν διὰ τοῦ τόνου, τὸ χρωματικὸν διὰ τοῦ ἡμιτονίου, τὸ δὲ ἐναρμόνιον διὰ τῆς διέσεως (τέταρτον τόνου). Ὡστε ἐξελέγχονται ἀπατώμενοι καὶ οἱ ἐπιφέροντες ὅτι τοῦτο γίνεται, διότι ὁ πλάγιος β' ἔχει βίαιον τὸν παρὰ ἀντὶ τοῦ νη, ὃν δίδει αὐτῷ ἡ πτώσις τοῦ Β' ἤχου· τὸ χρῶμα ἐπεισαγόμενον ἐφ' οἰσodήποτε κλίμακος, δὲν ἀλλάσσει τὰ διαστήματα αὐτοῦ. Κατὰ τοὺς ψαλμωδοὺς, ἡ βίαις παρὰ ἐδόθη εἰς τὸν πλάγιον β', διότι ἡ φυσικὴ αὐτοῦ βίαις νη συμπίπτει μὲ τὴν τοῦ πλαγίου δ', ὡς τῶν φθόγγων τῆς διατονικῆς κλίμακος ὄντων ἐπὶ καὶ μὴ διδόντων βίαις εἰς ἤχου· ὁκτώ. Ἐπίσης ἀπατώνται καὶ οἱ λέγοντες ὅτι τὸ νενανῶ ἔχει τεταρτημόριον· διότι τοῦτο, ἂν καὶ κατὰ τὸν Δαμασκητὸν ἀποτελεῖ σχεδὸν ἑννατον ἤχον, ἐπειδὴ ὁμως ὑπάγεται εἰς τὸ χρωματικὸν γένος, ὡς κλάδος τοῦ πλαγίου β', φυλάττει τὰ διαστήματα αὐτοῦ· μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο καὶ ὁ Δαμασκητὸς αὐτὸς, παραδοὺς ἡμῖν τέσσαρας μόνον πολυσυλλάβους φθόγγους διὰ τὸ χρωματικὸν γένος, δι' ὧν οἱ παλαιοὶ παρηλλάγιζον τὸν τε β' καὶ τὸν πλάγιον β' ἤχον καὶ τὸ νενανῶ· ἄλλως δὲ οἱ νεώτεροι, διαιροῦντες τὸ χρωματικὸν τετράχορδον εἰς ἡμιτόνιον καὶ τριημιτόνιον καὶ εἰς τεταρτημόριον, ἔχουσιν αὐτὸ ἑλλειπὲς κατὰ τεταρτημόριον καὶ τότε δὲν ἀντηχεῖ ἡ τετάρτη $\frac{4}{3}$, τοῦθ' ὅπερ ἀντιδίδει εἰς τοὺς νόμους τῆς ἀκουστικῆς· θέλοντες δὲ νὰ συμπληρώσωσι τὸ τετράχορδον, προσθέτουσι τὸ ἑλλείπον τε-

ταρτημόριον ἐπὶ τοῦ τριημιτονίου· ἀλλὰ κατ' ἀμφοτέρους τοὺς τρόπους ἔχουσι κακοφωνίαν.

Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς μουσικῆς μανθίνομεν ὅτι τὸ ἐναρμόνιον γένος τῶν ἀρχαίων ἀπὸ τοῦ 4ου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ ἐπέσεν εἰς ἀχρησίαν, παραχωρήσαν τὴν θέσιν αὐτοῦ εἰς τὸ χρωματικόν.

Ὁ Πλούταρχος, ὅστις εἶναι Πυθαγορικὸς, παραπονεῖται διὰ τὴν νέαν μουσικὴν, ὅτι εἶναι πλήρης χρωματικοῦ, καὶ ὀνειδίζει τοὺς μουσικοὺς τοῦ καιροῦ τοῦ ὅτι ἐγκατέλειψαν τὸ ὠραιότερον γένος, λέγει, τὸ ἐναρμόνιον, διατεινόμενοι ὅτι ἡ δίσις (τεταρτημόριον τοῦ τόνου) δὲν εἶναι ἐκτελέσιμος καὶ δὲν ὑποπίπτει εἰς τὴν αἴσθησιν, καὶ ὅτι οἱ γράψαντες ἄλλοτε τεμάχια ἐπὶ τοῦ γένους τούτου ἦσαν φαντασιοκόποι· ὁ Πλούταρχος τοῖς ἀποκρίνεται ὅτι ἐκεῖνοι δὲν ἔχουσι παντάπασιν καλαιοθησίαν. Τοῦτο συμπίπτει κάλλιστα μὲ ἐδάφιόν τι τοῦ Δαμασκίου (ἀναφερόμενον ὅπρὸ τοῦ Φωτίου, ἐκδοσις τοῦ 1653, σελ. 1051), ἐνθα λέγει ὅτι ὁ φιλόσοφος Ἀσκληπιοδότος, μολονότι καλὸς μουσικὸς, δὲν ἠδυνήθη ποτὲ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν δίσιν (τέταρτον τοῦ τόνου), ὅσον καὶ ἂν προσεπάθει, συμπυκνῶν ἢ διαιρῶν τὰ διαστήματα τοῦ διατονικοῦ καὶ χρωματικοῦ γένους. «Τὸ δίαστημα, λέγει ὁ Φώτιος, τῆς διέσεως (τέταρτον τοῦ τόνου) ἀπολεσθὲν διὰ τὴν ἡμετέραν ἀκοὴν συμπαρέσυρε τὴν πτῶσιν αὐτοῦ τοῦ ἐναρμόνιου γένους». Εἰς τὸν δεύτερον μ. Χ. αἰῶνα ἤδη ἐπανήρχοντο εἰς τὸ διατονικὸν γένος, τὸ φυσικώτερον, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ διαστήματά εἰσι κανονικώτερον διηρημένα. Εἰς μουσικογράφος τοῦ μεσαιῶνος, ὁ Παχυμέρης, ἐκθέτων τοὺς διατονικοὺς τρόπους, ἀποφαίνεται ὅτι τὸ ἐναρμόνιον γένος

δὲν ἦτο πλέον ἐν χρήσει, τοῦ δὲ χρωματισμοῦ εἰδός τι πολὺ σκληρόν, τουτέστι τὸ περισσότερον πλησιάζον εἰς τὸ διατονικόν, ἦτο ἐν χρήσει.

Ὅθεν ματαίως οἱ θεωρητικοὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς κολακεύονται νομίζοντες ὅτι διετηρήθη εἰς αὐτὴν τὸ ἀρχαῖον ἐναρμόνιον γένος· διότι εἰς τοῦτο, τὸ ἐπὶ τὸ βαρὺ ἡμιτόνιον τοῦ διατονικοῦ τετραχόρδου (ζω $\frac{1}{2}$ νη 1 πα 1 βου) ὑποδιηρεῖτο εἰς δύο ο τέταρτα τοῦ τόνου, ἀποκοπτομένου τοῦ ὑπεράνω αὐτοῦ εὕρισκομένου φθόγγου ὡς ἐξῆς (ζω $\frac{1}{4}$ ζω $\frac{1}{4}$ νη 2 τόνοι βου). Εἰς οὐδένα ἦχον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς ἀπντᾶ τις ἀποκοπτόμενον συστηματικῶς φθόγγον συνεπέα τῆς διαιρέσεως τοῦ ἡμιτονίου εἰς δύο ἴσα μέρη. Ὅλοι οἱ φθόγγοι τῆς διαπασῶν ἑνὸς ἐκάστου ἦχου εἶναι εἰς τὰς θέσεις αὐτῶν. Καὶ τὸ μὲν ἐναρμόνιον τῶν ἀρχαίων βαίνει κατὰ δίσιν ($\frac{1}{4}$ τοῦ τόνου) καὶ δίσιν καὶ δίτονον ἀσύνθετον, τουτέστι μὴ χωριζόμενον εἰς δύο τόνους, ἀλλὰ ψαλλόμενον ὑπερβατῶς· τὸ δὲ ἡμέτερον δῆθεν ἐναρμόνιον γένος τῶν ἀρχαίων βαίνει κατὰ τόνον καὶ τόνον καὶ τέταρτον τοῦ τόνου καὶ κατὰ συνέπειαν ἢ τετάρτη $\frac{4}{5}$ εἶναι ἐλλειπῆς κατὰ $\frac{1}{4}$ τοῦ τόνου, ὅπερ ἀντιβίνει εἰς τοὺς νόμους τῆς ἀκουστικῆς. Θέλοντες δὲ νὰ συμπληρώσωσι τὸ τετράχορδον, προσθέτουσι τὸ ἐλλειπὸν τεταρτημόριον ἐπὶ τοῦ τόνου, ἀλλὰ κατ' ἀμφοτέρους τοὺς τρόπους ἔχουσι κακοφωνίαν.

Τὸ ἡμέτερον δῆθεν ἐναρμόνιον τῶν ἀρχαίων εἶναι ἢ διατονικὴ τοῦ πλαγίου δ' κλίμαξ (νη-νη) ἐπεισηγμένη ἐπὶ τὴν τοῦ ἐναρμονίου βαρέος ἦχου (ζω-ζω)· οὗτος δὲ ὀνομάζεται ἐναρμόνιος, ὅχι διότι ἔχει

τεταρτημόριον τοῦ τόνου, ἀλλὰ διὰ τὸν ἐξῆς λόγον· κατὰ τοὺς μουσικοὺς νόμους ὅταν ἡ διαπασῶν ἦχου τινὸς διαιρῇται κατὰ πεντάχορδον καὶ τετράχορδον, ὀνομάζεται ἐναρμόνιος ἡ διαιρέσις αὕτη, ὅταν δὲ κατὰ τετράχορδον καὶ πεντάχορδον, ἀριθμητικῇ. Καὶ αἱ μὲν τῶν ἑπτὰ ἡχων κλίμακες δύνανται νὰ διαιρῶνται κατ' ἀμφοτέρους τοὺς τρόπους, ἡ δὲ τοῦ βαρέος (ζω ζω) μόνον κατὰ τετράχορδον καὶ πεντάχορδον· καὶ διὰ νὰ ὀμιλήσω μὲ τοὺς τεχνικοὺς ὅρους τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς, οἱ μὲν τρεῖς κύριοι καὶ οἱ τρεῖς πλάγιοι ἦχοι συναντῶσιν ἀλλήλους κατὰ πεντάχορδον τέλειον, τουτέστι συνιστάμενον ἐκ τριῶν τόνων καὶ ἑνὸς ἡμιτονίου, ὁ δὲ Γ' ἦχος μετὰ τοῦ πλαγίου αὐτοῦ συναντῶσιν ἀλλήλους κατὰ πεντάχορδον ἐλλειπὲς καθ' ἡμιτόνιον (ζω $\frac{1}{2}$ νη 1 πα 1 βου $\frac{1}{2}$ γα). Ἐντεῦθεν ἡ μὲν κατὰ τὸ ἀτελὲς πεντάχορδον συνάντησις αὐτῶν, ὡς διαιρουμένης τῆς κλίμακος (ζω ζω) εἰς τετράχορδον καὶ πεντάχορδον, καλεῖται ἀριθμητικῇ ἢ καὶ ἄλλως πτῶσις κατὰ τὸ διαπασῶν καὶ παράγει τὸν διατονικόν ἢ κατὰ τὸ διαπασῶν βαρὺν, ἡ δὲ κατὰ τὸ τέλειον πεντάχορδον συνάντησις αὐτῶν, ὡς διαιρουμένης τῆς (ζω ζω) κλίμακος εἰς πεντάχορδον καὶ τετράχορδον, καλεῖται ἐναρμόνιος ἢ καὶ ἄλλως πτῶσις κατὰ τὸν τροχόν, ὡς τοῦ να νὰ ἐν τῇ καταβάσει ψαλλομένου ἄανες καὶ βιρύνοντος τὴν βάσιν τοῦ βιρέος ἦχου ζω καθ' ἡμιτόνιον, καὶ παράγει τὸν ἐναρμόνιον ἢ καὶ κατὰ τὸν τροχὸν βαρὺν, βεβρυμένον καθ' ἡμιτόνιον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Γ' καὶ ὁ πλάγιος γ' ὡς κύριος καὶ πλάγιος συναντῶσιν ἀλλήλους καὶ ἀριθμητικῶς καὶ ἐναρμονίως, τουτέστι καὶ κατὰ τὸ διαπασῶν

καὶ κατὰ τὸν τροχὸν, καὶ κατὰ συνέπειαν ἔχουσι τὴν ἰδίαν κλίμακα, ἅρα ἀμφοτέροί εἰσι καὶ διατονικοὶ καὶ ἑναρμόνιοι· καὶ εἰς μὲν τὸ ἀργὸν στιχηράριον ἔχουσι κοινήν τὴν διατονικὴν ἢ ἀριθμητικὴν κλίμακα, εἰς δὲ τὸ σύντομον στιχηράριον καὶ τὸ εἰρμολογικὸν τό τε ἀργὸν καὶ σύντομον τοῦ Γ', μόνον δὲ τὸ σύντομον τοῦ τλγίου Γ' εἶναι κοινὴ ἢ ἑναρμόνιος ἢ κατὰ τὸν τροχὸν κλίμαξ. Ὡστε τὸ ἑναρμόνιον ἐδόθη εἰς τὸν Γ' καὶ βαρὺν ἦχον, ὅχι διότι ἐν τῇ κλίμακῃ αὐτῶν λειρεῖται τὸ ἡμιτόνιον εἰς δύο τέταρτα τοῦ τόνου, ὡς εἰς τὸ τῶν ἀρχαίων, ἀλλὰ διότι ὁ ζω βαρύνεται καθ' ἡμιτόνιον, καὶ ὡς ἐκ τούτου σχηματίζεται τὸ ἀτελὲς πεντάχορδον (ζω $\frac{1}{2}$ νη 1 πα 1 βου $\frac{1}{2}$ γα) τέλειον ἐκ 3 τόνων καὶ ἑνὸς ἡμιτονίου, τοῦθ' ὅπερ καθιστᾷ δυνατὴν τὴν διαίρεσιν τῆς κλίμακος (ζω ζω) εἰς πεντάχορδον καὶ τετράχορδον, ἥτις διαίρεσις καλεῖται ἑναρμόνιος· ἅρα ἀμφοτέροί εἰσι διατονικοί· κατὰ τί λοιπὸν διαφέρουσι; κατὰ τὴν διάφορον θέσιν τῶν εἰς τὰς αὐτῶν διαπασῶν εὐρισκομένων δύο ἡμιτονίων· καὶ ἡ μὲν ἀριθμητικὴ ἢ κατὰ διαπασῶν κλίμαξ τοῦ (ζω-ζω) ἔχει αὐτὰ, τὸ μὲν μεταξὺ τοῦ 1ου καὶ 2ου καὶ 4ου καὶ 5ου φθόγγου (ζω-νη) (βου-γα), ἡ δὲ ἑναρμόνιος ἢ κατὰ τὸν τροχὸν κλίμαξ τοῦ (ζω-ζω), ἡ οὕσα ὁμοία πρὸς τὴν ἑναρμόνιον ἢ κατὰ τὸν τροχὸν κλίμακα τοῦ Γ' ἦχου (γα-γα) ἔχει τῶν ἡμιτονίων τὸ μὲν μεταξὺ τοῦ 3ου καὶ 4ου καὶ 7ου καὶ 8ου φθόγγου (πα-βου) καὶ (κε ζω). Συγκρίνατε ἥτοι τὴν τοῦ πλαγίου δ' κλίμακα (νη νη) πρὸς τὴν τοῦ κατὰ τὸν τροχὸν (ζω-ζω), καὶ θέλετε εὐρεῖν τὰ ἡμιτόνια ἀμφοτέρων ἔχοντα τὴν αὐτὴν θέσιν. Διαφέρουσι δὲ ὁ γ' τοῦ πλα-

γίου γ' ἢ βαρέος κατὰ τὴν ὀξύτητα καὶ κατὰ τοὺς δεσπόζοντας φθόγγους.

Τὰ περὶ τῶν τονιαίων διαστημάτων τῆς μουσικῆς Ἑλλήνων τε καὶ Βυζαντινῶν διὰ βραχέων ἐκτεθέντα εἶναι ἰσως ἀνεπαρκῆ ἵνα καταδείξωσι τὰς ἐλλείψεις καὶ παραφθοράς τῆς ἡμετέρας μουσικῆς· ἐπειδὴ ὁμως καὶ τὰ πλείοτερα τούτων ὑπερβαίνουσι τὰ ὅρια τῆς δημοσιογραφίας, διὰ ταῦτα τολμῶ νὰ καθικειεύσω τὸν σκεπτόν ἡμῶν πρωθιεράρχην ἵνα συγκαλέσῃ συνέλευσιν πραγματογνωμόνων, εἰς ἣν, ἀφοῦ ἐμπράκτως καὶ διὰ ζώσης φωνῆς ἀναπτυχθῶσι τὰ ἀνωτέρω, καὶ διὰ πολλῶν ἄλλων ἀριδὴλως θέλει κιτταφανῇ ὅτι εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη ἵνα ἀπορρίψωμεν τὰς κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ ἕνεκα τῆς εἰκῆ καὶ κατὰ τύχην γινομένης διδασκαλίας τῆς μουσικῆς τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἐπισυμβίσας ἀλλοιώσεις, μεθ' ὧν τοσοῦτω στενῶς εἴμεθα συνωκλειωμένοι, ὥστε νομίζομεν ὅτι ἀποτελοῦσιν ἀναπόσπαστον μέρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἵνα οὕτως ἀναφανῇ τὸ κάλλος καὶ εἶδος τῶν ἀρχαίων κλιμάκων πρὸς δόξαν καὶ κλέος τοῦ τε ἔθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ.

Ἐπισυνάπτεται ἐνταῦθα καὶ ἄλλη διατριβή, ἡ τοῦ κ. Μισαήλ Μισαηλίδου, δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ «Νεολόγῳ» τῶν 27]9 86ρίου 1879 (ἰριθ. 3191).

Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 2162 φύλλῳ τοῦ «Νεολόγου» ἐδημοσιεύθη διατριβὴ περὶ ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ὑπογεγραμμένη παρὰ

τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱεροψάλτου Χα-
τζῆ Παναγιώτου Κηλτζανίδου, ὅστις ἀπευ-
θυνόμενος πρὸς ἀνώνυμον ἱεροψάλτην δὲν
ἀποδέχεται τὸν ἐλάσσονα τόνον, τὸ τρίτη-
μόριον καὶ τεταρτημόριον. Εἰς ἀπάντησιν
τῶν ἀτέχνων αὐτοῦ ἐπιχειρημάτων λέγο-
μεν ὅτι, ὅταν ταῦτα ἀφαιρεθῶσιν, ἡ τότε
ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν μουσικὴ ἀποστερουμέ-
νη τῶν ἄλλων δύο γενῶν, (ἐνῶ ἡμεῖς προσ-
παθοῦμεν ν' ἀνακαλύψωμεν καὶ τὰ ἀρχαῖα
ἀκόμη), περιορίζεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ
διάτονον γένος καὶ μεταβάλλεται εἰς εὐρω-
παϊκὴν, ὁπότε ἀπόλλυσι τὸν πλοῦτον καὶ
τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς. Ἀλλὰ τότε ποῦ μέ-
νει ἡ περὶ ἐναρμονίου γένους μαρτυρία τοῦ
Α. Κυντιλιανοῦ, ἀποφνημαμένου ὅτι: «Τὸ
ἐναρμόνιον γένος χαρακτηρίζεται ἐκ τῶν
τεταρτημορίων διέσεων;» (Δίεσιν ἐκάλουν
οἱ ἀρχαῖοι τὸ παρ' ἡμῖν τεταρτημόριον).

Ἐπομένως ὁ κ. Κηλτζανίδης ἀποτείνει-
ται πρὸς ἡμᾶς μὴ παραδεχόμενος τὴν κατὰ
72 τμήματα ἀξίαν τῶν διαπασῶν, τὴν ὁ-
ποῖαν, κατὰ τὸν παρελθόντα ἰούνιον, ὅτε
ἤμην ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ὠμίλησα
περὶ μουσικῆς ἐν τῇ λέσχῃ Μ ν η μ ο σ ὺ-
ν η καὶ ἐν τῇ τοῦ Γένους Σχολῇ, ἀπέδειξα
παρρησίᾳ διὰ τῆς χορδῆς μ τρῶν διὰ δια-
βήτην αὐτὴν, κατὰ γεωμετρικὴν καὶ ἀριθ-
μητικὴν ἀναλογίαν προσεπιφέρων ἐπὶ τού-
τῳ καὶ ἐφαρμόζων τὰς διχοφύρους ῥήσεις καὶ
μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων ἐπὶ πα-
ρουσίᾳ τοῦ ἀξιότιμου μουσικοδιδασκάλου
πρωτοψάλτου κ. Γ. Βιολάκη καὶ τοῦ λαμ-
παδarioῦ τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκ-
κλησίας κ. Νικολάου καὶ τοσούτων ἄλλων
ἐπιστήμων ἱεροψαλτῶν καὶ μουσικοδιδασκί-
λων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἵτινες, ὡς
ὁ κ. Κηλτζανίδης, διίσχυρίζοντο καὶ ἐπέ-
μενον, ἅμα ὁμως εἶδον πραγματικῶς τὴν

ἐπιστημονικὴν διαίρεσιν τῆς χορδῆς (κατὰ
Πυθαγόρα) ἰδίους ὀρθολογῶν, συγχρόνως
δὲ ἤκουσαν τὴν χορδὴν ἠχοῦσαν καθαρῶ-
τατα διαπασῶν ἐπὶ τῶν 72 τμημάτων, πα-
ραφωνοῦσαν δὲ κακοῦ ἡχοῦ ἐπὶ τῶν 68, παρε-
δέχθησαν μετ' εὐχαριστήσεως. Τὸ αὐτὸ ἀ-
κολούθως ἀνέπτυξα καὶ ἐνώπιον τῆς Α. Θ.
Παναγιότητος, ὅστις βλέπων τὸ ἀληθές
τῶν ἀποδείξεων καὶ εὐχαριστηθεὶς ἐνεθάρ-
ρυνέ με καὶ με προέτρεψεν εἰς τὴν ἐκτύπω-
σιν τῶν δύο μου Δοκιμίων τῆς Μουσικῆς
Θεωρίας. Ὁ δὲ κ. Κηλτζανίδης μὴ παρευ-
ρεθεὶς εἰς τὴν συζήτησιν καὶ τὴν πειραματι-
κὴν ταύτην ἀπόδειξιν παραπονεῖται ἐπὶ τῷ
ὅτι δὲν προσεκλήθη. Ἡ πρόσκλησις τῶν
ἀρμοδίων ἐπὶ τούτῳ ἱεροψαλτῶν ἐγένετο
τῇ διαταγῇ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος· τί
παίει ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ μὲν καὶ ὁ
δὲ, ἐὰν ὁ τεταγμένος πατριαρχικὸς κλητὴρ
δὲν προσεκάλεσε καὶ τὸν μουσικολογικώτα-
τον κ. Κηλτζανίδην; Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν
προσεκλήθη, ἔπεται ὅτι ἦσαν ἀναρμόδιοι οἱ
παρευρεθέντες; Ἐπὶ τοσοῦτόν εἰσιν ἀπει-
ροι αὐτοὶ καὶ ἀδασεῖς, μόνος δ' αὐτὸς παρι-
κεῖ ἐν Ἱερουσαλὴμ; Μόνος οὗτος ἦν ὁ ἀρ-
μόδιος, ὥστε τολμᾷ ν' ἀποφαίνεται ὅτι ἡ
κατὰ 72 κλίμαξ ἀρμόζει ἀποκλειστικῶς
μόνον τῇ εὐρωπαϊκῇ μουσικῇ, γράφων καὶ
δημοσιεύων ὅτι αἱ διαίσεις τῆς κλίμακος
εἰς 72 τμήματα ἀποκλειστικῶς ἀρμόζει
εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν, συγχρόνως
δὲ προτείνων ὡς καταλληλοτέραν τὴν τοῦ
Εὐκλείδου κλίμακα νὰ διίσχυρίζηται ὅτι
κατὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ Εὐκλείδου ἡ εἰς
ὅ6 τμήματα διαίρεσις τῆς κλίμακος ἐστὶν
ὀρθοτάτη;

Ἀπρὸς ἡμᾶς διὰ τὰς παραδοξολογίας
ταύτας τοῦ κ. Κηλτζανίδου, ὃν σπειδομεν
νὰ ἐρωτήσωμεν διατί τοῦλάχιστον δὲν ἐ-

φερε πρὸς ἀπόδειξιν τούτου ὁριστικὴν τινα ῥῆσιν ἢ μαρτυρίαν τοῦ Εὐκλείδου, ὅτι δηλαδὴ ἡ διαπασῶν ἔχει ἀξίαν 66 τμημάτων; Ὅθεν ἀνυπομόνως ἀναμένομεν νὰ δεῖξῃ προστῶς ποῦ ὁ Εὐκλείδης ποιεῖται λόγον περὶ τῆς τοιαύτης διαπασῶν, ἡμεῖς τούναντιον βλέπομεν τὸν Εὐκλείδην ὁμοφρονούντα καθ' ὅλα πρὸς τὸν Πυθαγόραν, οὐχὶ δὲ παρουσιάζοντα ἄλλην διαπασῶν ἀξίας 66 τμημάτων.

Ἡ μουσικὴ εἶναι μία ἐν γένει, εἶναι δὲ φυσικὴ καὶ γενικὴ· τοιαύτη δὲ οὖσα, μίαν μόνην ἔχει διαπασῶν, μίαν μόνην ἀντιφωνίαν, οὐχὶ δὲ καὶ δύο εἰδῶν ἀντιφωνίας· ἐπὶ παραδείγματι, ἐὰν φέρωμεν Εὐρωπαῖον μουσικόν, συγχρόνως δὲ καὶ ἡμέτερον ἐκκλησιαστικόν καὶ ἀρχίσωσιν οὗτοι ψάλλοντες τὴν κλίμακα ταύτοχρόνως ὁ μὲν κατὰ τὸ do, re, mi, fa, ὁ δὲ κατὰ τὸ νη, πᾶ, βοῦ, γᾶ καὶ φθάσωσι συμφώνως καὶ ἀχωρίστως εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σημεῖον, εἰς τὴν ἀκριβεστάτην δηλονότι ἀντιφωνίαν, δὲν δικαιούμεθα κατὰ τὸν ὀρθὸν καὶ ἐπιστημονικὸν λόγον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ μὲν Εὐρωπαῖος ἀνέβη κατὰ 72, ὁ δὲ ἐκκλησιαστικὸς κατὰ 68. Ἀπαντα ταῦτα ἐπὶ δύο ὥρας ἀνεπτύξαμεν ἐν τῇ λέσχῃ Μ ν η μ ο σ ύ ν η. Ἐν τῇ μουσικῇ ὑπάρχει φυσικῶς μία ἀντιφωνία, ἀλλὰ οὐχὶ δύο, ὁ δὲ κ. Κηλτζανίδης παραδόξως πως παρουσιάζει ἤδη καὶ τρίτην ἀντιφωνίαν μὲ τὰ 66 τμήματα, ἀνευ παραπομπῆς καὶ ἀνευ ἐπιστημονικῆς ἀποδείξεως, ἀλλὰ μόνον ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας καὶ ἐξ εἰκασίας· ἀλλ' ἐν τοιούτοις ζητήμασιν οὐδὲν ὠφελοῦσιν αἱ εἰκασίαι, ἀπαιτεῖται ἀπόδειξις ἐπιστημονικῇ.

Ἐνδέχεται τοῦτο νὰ γίνηται καὶ κατὰ 66 τμήματα, ἀλλ' ὁ μείζων τότε τόνος δεόν νὰ ἔχῃ ἀξίαν 11 τμημάτων, οὐχὶ

δὲ καὶ 12, ἀναλόγως δὲ τοῦ μείζονος ἐννοεῖται ὅτι θὰ ἐλαττωθῶσι καὶ οἱ ἄλλοι τόνοι, ἀλλὰ τότε τίς ἀξία δοθήσεται εἰς τὸν ἐλάσσονα, ἐλάχιστον τριτημόριον καὶ τεταρτημόριον; Ἐν τῇ διατριβῇ αὐτοῦ ὁ κ. Κηλτζανίδης διατείνεται ὅτι οὐδεμία πρέπει νὰ γίνῃ ἀλλοίωσις εἰς τὴν μουσικὴν, ἐνῶ ὁ ἴδιος παρομοιάζει καὶ τρίτην διαπασῶν μετὰ 66 τμημάτων. Μὴ παραδεχόμενος τὰ 72 τοῦ Πυθαγόρου, πῶς παραδέχεται τὸν μείζονα τόνον μετὰ 12 τμημάτων καὶ τριτημορίων καὶ τεταρτημορίων; Ταῦτα εἶναι ἐφευρέσεις τοῦ Πυθαγόρου ἐπὶ ἐπιστημονικῶν πειραμάτων καὶ ἀποδείξεων στηριζόμεναι· τίς δὲ ἐξηκρίδωσε ταῦτα, οἱ διδασκαλοὶ ἢ ὁ Πυθαγόρας; Οἱ διδασκαλοὶ ἦσαν πολυμαθέστεροι τοῦ Πυθαγόρου, ὥστε ἐν τῇ διαπασῶν ἐξιχνίασαν τὸ λάθος αὐτοῦ καὶ ἔδωκαν ἀκολούθως ἀξίαν 68 τμημάτων (!) ἐκτὸς τοῦ Πυθαγόρου καὶ ἄλλοι μαρτυροῦσι περὶ τῶν 72, ὡς ὁ Α. Κυντιλιάνος: «Τὸ δὲ δι' ὁκτώ καλεῖται μὲν διαπασῶν, διατίθεται δὲ ἐκ τόνων ἕξ, ἡμιτονίων δώδεκα», δηλαδὴ ὁ χῶρος τῆς διαπασῶν ἐμπεριλαμβάνει ἕξ ἀκεραίους τόνους μείζονας, οἵτινες ἀνὰ δώδεκα φέρουσιν ἀξίαν 72 τμημάτων. Ἐπίσης καὶ ὁ Γαυδέντιος συμφώνως μαρτυρεῖ λέγων: «Τὸ δὲ διαπασῶν φθόγγων ἐστὶν ὁκτώ, διαστημάτων ἑπτὰ, τόνων ἕξ, ἡμιτονίων δώδεκα». Ὁ δὲ γέρων Βακχείος «Ἡ διαπασῶν ἐκ τόνων ἕξ συνέστηκεν» ἀποφαίνεται.

Πλὴν τούτων τῶν ἀποδείξεων, παρέστησα καὶ διὰ τοῦ ὀργάνου διαιρῶν ἐπιστημονικῶς τὴν χορδὴν, ὥστε οἱ παρευρεθέντες εἶδον τὴν χορδὴν ἠχοῦσαν τὴν διαπασῶν ἐπὶ τῶν 72, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν 68. Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι μαρτυρίαι καὶ ἀποδείξεις, ἀς παραλείπομεν χάριν συντομίας ἐ-

πάγοντες μόνον τὴν ἐπομένην: α' Λόγοι εἰσὶν ἐν ἀριθμοῖς εὐρημένοι τῶν συμφωνιῶν καὶ δοκιμασθέντες ἀκριβῶς πάντα τρόπον, τῆς μὲν διατεσσάρων ἐπίτριτον, ὃν ἔχει τὰ 24 πρὸς τὰ 18, τῆς δὲ διαπέντε, ἡμιόλιον, ὃν ἔχει τὰ 24 πρὸς τὰ 16, τῆς δὲ διαπασῶν διπλάσιον, ὃν ἔχει τὰ 24 πρὸς τὰ 12, τῆς δὲ διαπασῶν τε ἅμα καὶ διατεσσάρων, διπλασιεπιδίμοιρον, ὃν ἔχει τὰ 24 πρὸς τὰ 9· καὶ τῆς μὲν διαπασῶν τε ἅμα καὶ διαπέντε, τριπλάσιον, ὃν ἔχει τὰ 24 πρὸς τὰ 8· τῆς δὲ δις διαπασῶν, τετραπλάσιον, ὃν ἔχει τὰ 24 πρὸς τὰ 6 ».

Ταῦτα δὲν παραδέχεσθε, κ. Κηλιτζανίδη, ἢ δὲν ἐφθάσατε εἰς τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν καὶ ἐμμένετε εἰς τὴν γνώμην καὶ ἰδέαν ἡμῶν; Τὰ 24 ταῦτα δὲν εἶναι συγχρόνως καὶ 72; Ἡ μουσικὴ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὸ πα, βου, γα, δι καὶ ἀνανες, ἅπερ οὐδὲν ὠφελοῦσιν ὑπὸ θεωρητικὴν ἐποψιν.

Εἰς τὰ ὀλίγα ταῦτα περιοριζόμενοι, τολμῶμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ κ. Κηλιτζανίδης παρουσιάζει τὴν πρακτικὴν μουσικὴν ὡς στρατήγημα, δηλαδὴ τὰ κατὰ φάσεις συστηματικὰ πεντάχορδα τοῦ βυζαντινοῦ τροχοῦ, ὡς ἐμπεριέχοντα ταῦτα τὸν ἐλάχιστον τόνον μετὰ τμημάτων 9· ἀγνοῶν ὁμῶς τὴν ἐπιστημονικὴν διαίρεσιν τῶν τόνων καὶ κατὰ πόσον ὁ τόνος οὗτος εἶναι ἐλάχιστος τοῦ μείζονος, ἐπιμένει στερεῶς εἰς τὴν ἰδέαν του, τὸ δὲ παράδοξον εἶναι ὅτι ἀναβαίνει τὴν κλίμακα κατὰ 72, χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ τοῦτο καὶ πιστεύει ὅτι ἀνέβη αὐτὴν κατὰ 68, τοῦτο δὲ, διότι πάσχει ἄγνοιαν τῆς ἀξίας τῶν τόνων καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῶν διαιρέσεως.

Καὶ ἐνῶ ἀπεδείξαμεν τὴν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ ὑπάρχουσαν ἀνωμαλίαν καὶ ἐξηγήσαμεν τὴν ὑπάρχουσαν βαρεῖαν,

ἣν εἶχον παρεξηγήσει οἱ ἀείμνηστοι διδάσκαλοι, καὶ ἐνῶ καὶ αὐτὸς ὠμολόγησε καὶ παρεδέχθη ὅτι τὰ λάθη καὶ αἱ ἀνωμαλίες προήλθον ἐκ τῶν παρεξηγήσεων τῶν διδασκάλων, ἠπορήσαμεν ἀναγνόντες ἐν τῇ διατριβῇ αὐτοῦ ταῦτα: α' Ἀλλ' οἱ μὴ παραδεχόμενοι τὴν διαίρεσιν τῆς κλίμακος εἰς 72 τμήματα, ἐὰν ἐπιμένωσιν εἰς τὰς ἰδέας των, παρακαλοῦμεν αὐτοὺς νὰ ἐξηγηθῶσι παρρησίᾳ καὶ ἀποδείξωσι μίαν πρὸς μίαν τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰς ἀτελείας δῆθεν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ τὴν κατ' αὐτοὺς θεραπείαν, καθότι ἴδιον τοῦ ἐπιστήμονος καὶ ἀγαπῶντος τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ὠφέλειαν τῶν ὁμογενῶν ἐστὶ τὸ φέρειν πάντοτε τὰ ἔργα αὐτοῦ εἰς τὸ φῶς, ὅπως φωτίσῃ καὶ φωτισθῇ ».

Ἀλλὰ κατωτέρω τῆς διατριβῆς τοῦ ἐπάγεται ὁ κ. Κηλιτζανίδης ἕτερα ἀναιροῦντα τὰ πρῶτα, ἐνῶ ἀφ' ἐνός λέγει ὅτι ἴδιον τῶν ἐπιστημόνων εἶναι τὸ φέρειν εἰς φῶς τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἐξ ἄλλου ἐπιθυμεῖ νὰ ἐμποδισθῇ οἰαδήποτε περὶ τοιούτου σκοποῦ ἐκδοσις. Μετὰ τὰ ἀνωτέρω φρονοῦμεν ὅτι ὁ κ. Κηλιτζανίδης, ἀναγινώσκων τὰς συντόμους ἡμῶν ἀντιπαρατηρήσεις, θ' ἀρκεσθῇ εἰς αὐτάς καὶ θὰ μεταβάλλῃ τὴν γνώμην, ὅσον ἀφορᾷ τὴν θεωρίαν, ἣν ἀνεπτύξαμεν ἐν τῇ λέσχῃ Μνημοσύνη, ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ θὰ πεισθῇ ἐπομένως ὅτι δὲν ἐργαζόμεθα ἐν τῷ σκότει, ἀλλ' ὑπεβαλομεν τὰς σκέψεις καὶ θεωρίας ἡμῶν ὑπὸ τὴν ἐγκρισιν τῶν

ἐπισημωτέρων μουσικοδιδασκάλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐν Σμύρνῃ, τῇ 31 αὐγούστου 1879.

ΜΙΣΑΗΛ ΜΙΣΑΗΛΙΔΗΣ.

Ἰδοὺ καὶ ἡ διατριβὴ τοῦ κ. Δ. Παπαλλῆ.

*Πρὸς τοὺς ἐγχεμένους τὴν ἐπαρόρθωσιν
καὶ βελτιώσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς
ἡμῶν μουσικῆς.*

Κύριοι.

ΑΠΟ τινος χρόνου μετ' ἀθυμίας ἀναγινώσκω ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ σχοινοτενεῖς διατριβάς μουσικοδιδασκάλων, ἀληθέστερον δ' εἰπεῖν, ἱεροψαλτῶν, περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς. Λέγω μετ' ἀθυμίας, διότι, ἂν αἱ διατριβαὶ αὗται ἐπετύγχανον τοῦ σκοποῦ τοῦ νὰ διευκρινίσωσι τὸ ὑφιστάμενον σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα, κοινωνικῆς μᾶλλον ἀνάγκης ἰδιον, ἢ ἐπιστημονικόν, ἢ ἂν κατ' ὀρθὴν τοῦλάχιστον νὰ ὑποδείξωσι τὸ μέσον, δι' οὗ ἤθελεν εἶσθαι ἐφικτὸν οὐχὶ νὰ γίνῃ προσιτωτέρα καὶ συμπαθητικωτέρα εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ὀρθόδοξον κοινωνίαν ἢ ἐθνικὴ ἡμῶν αὕτη μουσικὴ, ἀλλ' ἦντιν ὀχληρὰ εἰς τὰς ἀκοὰς καὶ εἰς τὰς αἰσθήσεις τοῦ ἐκκλησιαζομένου λαοῦ, ἐκ πολλῶν ἄλλως ἐνδείξεων εὐσεβοῦς καὶ φιλοκάλου, πάντες οἱ ἐχέφρονες καὶ ζηλωταὶ τῶν πατέρων ἤθελον χειροκροτήσῃ καὶ μετ' εὐγνωμοσύνης εἰλικρινοῦς ἤθελον ἀσπασθῇ τὰς τοιαύτας σκέψεις καὶ μελέτας, καὶ τὴν ὄντως πρωτόδουλον μέριμναν

τῶν ἀγαπητῶν, ἐναρέτων, πρὸ πάντων δὲ ὀλιγαρχῶν τοιούτων ἱεροψαλτῶν. Ἀλλ' ἐρωτῶ ὑμᾶς, ἀξιότιμοι καὶ ἀγαθοὶ ἱεροψάλται, εἰς τί ὠφέλπισαν τὸ δημόσιον, ἢ ποίαν ἐπὶ τὸ βέλτιον τροποποίησιν ἐπήνεγκον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν μουσικὴν αἱ ἐπιστημονικαὶ αὗται δ' ἡ θ ε ν ὑμέτεραι συζητήσεις καὶ λεπτολογίαι περὶ τόνων, ἡμιτονίων, διαστημάτων, γενῶν, εἰδῶν κτλ. εἰς ἃς περιορίζονται αἱ ὑμέτεραι φιλονεικίαι καὶ διατριβαί; Διότι τί μέλει εἰς τὸ δημόσιον, τὸ ἔχον τὴν ὑπομονὴν ν' ἀναγινώσκῃ τὰς λεπτολογίας ταύτας καὶ τὰ ζητήματα, ἅτινα ἔλυσαν ἤδη καὶ διευκρίνησαν ἀρκούντως Εἰρωπαῖοι μουσικοφιλόσοφοι, ἂν, π. χ. ὁ πλ. γ' (βαρὺς) ἤχος βαδίζει κατὰ τὸ ἐναρμόνιον (;) ἢ χρωματικόν γένος, ἢ ἂν ἄλλος ἤχος βαδίζει κατὰ διατονικόν, ἢ ἂν ἀποδείξῃς τούτου εἶναι τὸ νη-νη, ἢ τὸ ζω-ζω, ἢ τὸ βου, ἢ τὸ δι; Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι τοῦτο, ἀγαθοὶ φίλοι. Οὐχί· τὸ ζήτημα εἶναι ἂν ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν μουσικὴ, ὅπως σήμερον ψάλλεται κατὰ τὴν ἰδιοτροπίαν, κατὰ τὴν μουσικὴν μάθησιν καὶ ἰδίως κατὰ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ τὴν στιγμιαίαν εὐθυμον ἢ δύσθυμον κατάστασιν ἐκάστου ἱεροψάλτου, εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἀρεστὴ εἰς τὸν ἐκκλησιαζόμενον λαόν, τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ προσευχηθῇ καὶ νὰ κατανυχῇ. Αἱ σκέψεις καὶ μελέται τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἱεροψάλτου, ἀρούμεναι ἐξ ἀρχαίων πηγῶν Εὐκλείδου, Πυθαγόρου, Πλουτάρχου κλπ. ὡς καὶ ἐκ τῶν μεταγενεστέρων βυζαντινῶν διδασκάλων, ἔχουσι μὲν τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτῶν ἀξίαν ἐν μέρει, ἀλλὰ σήμερον, ὅτε ἡ εὐστάθεια τῆς εὐσεβείας τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανοῦ κλονίζεται καὶ χαλαροῦται ὁσημέραι ἐν τῇ ἐξωτερικῇ τοῦ θεοῦ λατρείᾳ, ἕνεκα τῆς ἐκπνεύ-

δίστου καταπτώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς, ἀλλαχοῦ ζητητέον τὸ αἶτιον. Ποῖον τοῦτο, καὶ πόθεν προέρχεται; Τοῦτο τὸ ζήτημα. Ἐν τῇ εἰλικρινείᾳ μου καὶ ἐν τῇ πρὸς ὑμᾶς ἀφοσίωσει, κύριοι ἱεροψάλται, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ εἶπω ὑμῖν θραυράλως, ὅτι ὑμεῖς αὐτοὶ ἐν τῇ ὑμετέρᾳ ἀπλότητι καὶ ἀθωότητι εἴθε ἀκουσίως οἱ πρωταίτιοι τοῦ κακοῦ τούτου. Καὶ ἰδοὺ διατί ἡ καθ' ὑμᾶς παράτολμος αὕτη ρήτρα: Ὑμεῖς, κύριοι, διὰ τῶν αὐθαιρέτων ἰδιοτροπιῶν σας, καὶ διὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἀσυγνώστων ὀλιγωριῶν σας, πρὸ πάντων δὲ διὰ τοῦ πρὸς τὰς καινοτομίας καὶ τοὺς ξενισμοὺς ὑμετέρου ἔρωτος κατωρθώσατε νὰ παραμορφώσητε τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν μουσικὴν ἐν τοιοῦτῳ βαθμῷ, ὥστε, πολὺ μακρὰν τοῦ νὰ διατηρηθῇ ἀληθιδωτον τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς κάλλος καὶ ἡ ἀπλότης αὐτῆς, νομίζω ὅτι, ἂν ὁ πρῶτος ἡμῶν μουσικοδιδάσκαλος καὶ μουσικοφιλόσοφος, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, μᾶς ἐπεσκέπτετο εἰς καμμίαν μακρὰν ἐκκλησιαστικὴν τελετὴν, ὡς, π. χ. εἰς καμμίαν παννουχίδα, ἀμέσως ἤθελε μουσικῶς τῷ τρόπῳ ἀποταθῇ εἰς τὸν κανδηλάπτην διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσῃ ποίας φυλῆς εἶναι οἱ ψάλται οὗτοι, καὶ ποίαν μουσικὴν ἔχουσιν ἐν χρήσει; Τοῦτο δὲ διατί; διότι οὐκ εἶδεν πῶς παρεγνωρίσατε τὴν στοιχειώδη ταύτην βᾶσιν τῆς ἡμετέρας μουσικῆς: ὅτι δηλ. ἡ μουσικὴ αὐτὴ δὲν ἀποκαθιστᾷ τὸ κύριον θέμα τῶν ἡμετέρων προσευχῶν, ἀλλ' ἡ ποίησις τῶν ἱερῶν ἄσματων ὑποδοηθεῖται κατὰ δεύτερον λόγον ὑπὸ τῆς μουσικῆς, ὥστε ἡ ἄσματογραφία ἡμῶν, ὡς πρωτίστη καὶ κυρία βᾶσις τοῦ ἱεροῦ τούτου σκοποῦ, προωρίσθη πάντοτε νὰ ὑπερέχῃ καὶ ὑπερβάλλῃ ὅλων τῶν βοηθημάτων αὐτῆς, καὶ νὰ καταντᾷ

μία εὐρυθμὸς καὶ ἔμμουσος τῶν ἄσματικῶν ποιήσεων ἀπαγγελία (recitatif), διατηρουμένης αὐστηρῶς τῆς ἐμμέτρου προφρᾶς καὶ τῆς μετρικῆς προσωδίας αὐτῶν, ὅπως οἱ θεόπνευστοι ἡμῶν πρῶτοι ἄσματογράφοι τὰς εἶχον συντάξει ἐν τῇ χριστιανικῇ αὐτῶν ἐκστάσει. Σήμερον δὲ τί συμβαίνει; Ὅλον τοῦναντίον. Ἡ προφορὰ τῶν λέξεων, ἡ προσωδία, ὁ χρόνος, ὁ ρυθμὸς ὅλος τῆς ἄσματικῆς ποιήσεως πνίγεται ἐντὸς μιᾶς ἐκρύθμου καὶ ξενικῆς μελωδίας καὶ μόνον ἕνεκα αὐτῆς ὁ ἐκκλησιαζόμενος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν ἐννοεῖ οὐδὲ λέξιν τῶν ἀδᾶς καὶ ἀφιλοκάλως οὕτω πῶς ψαλλομένων ποιήσεων.

Ἐνῷ λοιπὸν ταῦτα κατήντησαν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω διὰ τοὺς ἄνω ἐκτεθέντας λόγους, μὴ εἰσακουομένων δὲ ὅπου δεῖ τῶν δικαίων παραπόνων τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ, προβαίνετε ὑμεῖς, κύριοι ἱεροψάλται, εἰς τὸ μέσον, καὶ κλυδωνιζόμενοι ἐντὸς παλάγους ἐπιστημονικῶν λεπτολογιῶν, κατ' ἐμὲ δὲ λίαν ἀμφισβητησίμων ὀρισμῶν καὶ σκαιότητων μάλλον, μᾶς ὁμιλεῖτε, π. χ. περὶ τοῦ μεγάλου ἰσοῦ, περὶ ὑπάτης βαρείας, περὶ τριτημορίων, τεταρτημορίων καὶ ὅλων ἐν γένει τῶν κλασμάτων συμμιγῶν ἢ ἀμιγῶν τῶν μεταξὺ τῶν διαστημάτων, τῶν περιέργων ὑμῶν κλιμάκων, καὶ περὶ ἄλλων τοιοῦτων πραγμάτων, ὅλως ξένων τοῦ τὰ μάλα ἐνδιαφέροντος ὑμῶν πόθου καὶ σκοποῦ. Διὰ νὰ σᾶς εὐχριστήσω, κύριοι, ἐγὼ, χάριν ὑμῶν, προχωρῶ ἐτι πλέον καὶ σᾶς λέγω ἐτι ἐπιστημονικώτερον ὅτι καὶ χιλιοστημόρια καὶ μυριοστημόρια οὐκ ὑπάρχουσι μαθηματικῶς, οὐχὶ μόνον ἐν ἐνὶ διατονικῷ διαστήματι, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς ἀκόμη ἐνὸς τῶν ὑφ' ὑμῶν διακλυδωνιζομένων τεταρτημορίων. Ἀλλὰ ποίου

εἶδους μόρια; Ἀφαιστα καὶ ἀκατάληπτα εἰς τὸ ἀνθρώπινον οὖς. Ἀλλὰ, φίλοι καὶ ἀδελφοὶ ἱεροψάλται, ἐάσωμεν πρὸς Θεοῦ τὰς ἀγόνους ταύτας συζητήσεις, τὰς ὁποίας προβάλλομεν ὡς ἐκ τρίποδος εἰς τὸ μέσον διὰ νὰ καλύψωμεν τὰ ῥάκη τῆς ἀμαθείας ἡμῶν, καὶ διὰ τὰς ὁποίας καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι δικαίως μᾶς χλευάζουσιν ἐπὶ σκαϊότητι· διότι ἤξεύρετε τί θέλει συμβῆ; Ἐνασχολούμενοι εἰς τοιαύτας τεταρτημοριακὰς καὶ πενταμοριακὰς φιλονεικίας, θὰ πάθωμεν καὶ ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς ὅ,τι ἔπαθον πάλαι ποτὲ καὶ οἱ βυζαντινοὶ ἡμῶν πρόγονοι διὰ τὸ βυζαντινὸν κράτος καὶ τὴν πολιτείαν αὐτῶν, καὶ ἔνεκα τῆς μωρίας καὶ τῶν παθῶν αὐτῶν μᾶς ἐκληροδότησαν τὴν μέλαιναν ἐκείνην σελίδα τῶν βρυθύμων βυζαντινῶν αἰώνων διὰ τὰς ἀμαρτίας μας.

Τὰ ἀρχαῖα κρατεῖτω!

Ναὶ, κύριοι ἱεροψάλται, ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ στηρίζω τὰς ἐξῆς σκέψεις μου κατ' ἀντιθεσιν τῶν ὑμετέρων, τεινουσῶν εἰς νεωτεριστικὰς προθέσεις.

Διατί ἄρ' αὖτε οἱ ἅγιοι ἡμῶν πατέρες καὶ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι εἰσήγαγον μεταξὺ τῶν ἄλλων ὡραίων τεχνῶν καὶ τὴν μουσικὴν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ; Οὐχὶ μόνον διότι, ἐν τῇ καλαιουσιᾷ αὐτῶν, θεωώρησαν ὅτι ἐκάστη τῶν τεχνῶν τούτων, ἰδίως δὲ ἡ μουσικὴ, εἶναι μία ἀκτίς ἐκ τῶν ἀπείρων ἀκτίνων τοῦ νοητοῦ τῆς θεότητος ἡλίου, οὐχὶ μόνον διότι ἐνεπνεύσθησαν οὕτω πως ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ παναγίου Πνεύματος, ἀλλὰ καὶ ὡς βαθεῖς καὶ θεοδιδάκτοι φιλόσοφοι ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ἵνα ὁ νοῦς ἡμῶν, ἀφ' ἐνός

μὲν, μεταρσίως αἰρόμενος διὰ τῆς γλυκυτάτης καὶ ἀμιμήτου ποιήσεως τῆς ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς ᾠσματογραφίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ, διὰ τῆς συναδέλφου αὐτῆς μουσικῆς κατανυγόμενος καὶ κατακηλούμενος ἄνω τῆς ἐπιγείου ὕλης, φθάνη εἰς τὸ ὕψος τῆς ὑπερτάτης ἐκείνης ἐκστάσεως, δι' οὗ προσπαθεῖ ὁ ὑπὸ τῆς προσευχῆς ἐμπνεόμενος Χριστιανὸς νὰ πλησιάσῃ εἰς τὸ ὑποπόδιον τῆς θείας Μεγαλειότητος, ἐξ οὗ πηγάζει πᾶσα ἠθικὴ ἐλάφρωσις καὶ παρηγορία ἐν τῇ κοιλίδι ταύτῃ τοῦ κλαυθμῶνος καὶ τῶν ἐπιγείων χαμαιζήλων παθῶν καὶ ταλαιπωριῶν.

Τοῦ σκοποῦ τούτου ἐπέτυχον πληρέστατα οἱ ἅγιοι ἐκεῖνοι καὶ μουςόληπτοι πατέρες καὶ διδάσκαλοι Δαμασκηνός, Κοσμάς, καὶ ὁλόκληρος πλειὰς ᾠσματογράφων. Διότι συμμορφωθέντες μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔθηκαν τὰς πρώτας βίσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς, ὁδηγούμενοι ὡς φιλόσοφοι ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως καὶ τῆς καλαιουσιᾶς, πρῶτον μὲν ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον διὰ τῶν πρώτων τεσσάρων ἡχων, ἔπειτα δὲ διὰ τῆς μεθοδικωτέρας προσθήκης τῶν ἐτέρων τεσσάρων πλαγίων ἡχων.

Τοῦ σκοποῦ τούτου ἄπαξ ἐπιτευχθέντος, ἐπῆλθεν ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ παραδοθῇ καὶ εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς ἡ μουσικὴ αὕτη ἀπαγγελία τῶν διδασκάλων ἐκείνων, καθὼς ὑπῆρχεν ἤδη ἐν μεμβράναις παρακατατεθειμένη καὶ ἡ ᾠσματογραφία ἡμῶν ποίησις. Τοῦτο καὶ ἐγένετο διὰ τῆς πρώτης ἀτελοῦς μὲν, ἀλλ' ὅπως ὅποτε ψηλαφῆς σηματογραφίας, ἣν ἀκολούθως παρέλαβον καὶ τὰ ἄλλα νεοφώτιστα εἰς τὸν χριστιανισμὸν ἔθνη, καὶ ἐπειδὴ τὸ περὶ γραφῆς μουσικῆς ζήτημα ἀπέβλεπε πλέον

τὴν ἐπιστήμην, προσδευούσης καὶ τελειοποιουμένης ταύτης, κατήντησε σήμερον ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ γραφὴ (μὴ σκανδαλίζεσθε, κύριοι, διὰ τὴν λέξιν εὐρωπαϊκὴ, ἐννοῶ ἀπλῶς τὴν γραφὴν) ἡ ἐντελεστέρα καὶ μεθοδικωτέρα πασῶν, κατὰ τὴν ὁδηγίαν αὐτῆς τῆς φύσεως, ἐκπληροῦσα ἀνεξαιρέτως ἀπάσας τὰς ἀπαιτήσεις οἰασθῆποτε κανονικῆς μουσικῆς.

Ταῦτα πάντα γνωρίζετε κάλλιον ἐμοῦ, ἀξιότιμοι ἱεροψάλται· ἀλλὰ, μολονότι ἔχω ἀπεριόριστον σέβας καὶ ἀγάπην πρὸς ὑμᾶς, δὲν μοι λέγετε, παρακαλῶ, τί συνέβη ἔκτοτε; Πάντες ὑμεῖς ὁμολογεῖτε ὅτι ἐθνικαὶ περιπέτεια καὶ ἐπιμιξία, δουλεία πολυχρόνιος, ἀμάθεια, ἄμεσος ὁπαδὸς τῆς δουλείας, καὶ πολλὰ ἄλλα δυστυχῇ περιστατικὰ ἐπῆνεγκον σημαντικὰ ἀλλοιώσεις εἰς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν μεταγενεστέρων αἰώνων, καὶ ἐπομένως καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πᾶτριον ἡμῶν κληρονομίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ταῦτα εἶναι γεγονότα ἀνεπίδεκτα ἀμφισβητήσεως· ἄρα δὲν δύνασθε νὰ ἀρνηθῆτε ὅτι ἡ σηματογραφία τῶν πρώτων μουσικοδιδασκάλων ἡμῶν ἀπὸ παρεννοήσεως εἰς παρεννόησιν, ἀπὸ διαφθορᾶς εἰς διαφθοράν, ἡλλοιώθη καὶ παρεμορφώθη καὶ κτὰ τὴν προφορὰν καὶ κατὰ τὸ ὕφος, ἰδίως δὲ κατὰ τὸν πῆλινον αἰῶνα τοῦ βυζαντινισμοῦ, ὅπου πλέον ἢ οἴσεις, ἡ ἡμιμάθεια, ὁ πρὸς τὴν τρυφηλότητα ἐκτραχηλισμὸς παρήγαγον καὶ τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν, χρᾶμα ἀρχαίου καὶ ἀγνοῦ ὕφους διεσφαρμένον καὶ θηλυπρεποῦς. Οἱ βυζαντινοὶ μουσικοδιδασκαλοὶ, ἐπόμενοι τῇ τότε κακαιοθυσίᾳ, ἐφάνησαν ὅποιοι ἦσαν, ἀλλὰ μολαταῦτα θεωροῦνται ἀξιέπαινοι, διότι διέσωσαν ἐκ τοῦ ἐσχάτου ναυαγίου παντὸς κειμηλίου τὰ μουσικὰ λείψανα τῶν ἀρ-

χαίων χριστιανικῶν αἰώνων· ἀλλὰ τίνι τρόπῳ; Ὁ μὲν, διότι ἦτο ἐραστὴς τῆς ἀραβικῆς μουσικῆς, ἐν ᾗ βεβαίως καὶ ἡ δαμασκηνὴ διδασκαλία εἶχε τὴν κοιτιδὰ αὐτῆς, παρεισήγαγεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν νέας ἀραβικὰς στροφὰς καὶ ἐλιγμοὺς ἀσυνήθεις, ὁ δὲ, διότι ἦτο θιασώτης τῆς περσικῆς μουσικῆς σχολῆς, ἐπραξε ταὐτὸ ἐπὶ τὸ περαιοτέρον, ὁ δὲ, φύσει ἀνάγωγος καὶ ἀτματοκάμπτης, μετήνεγκεν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ αὐτοῦ ᾄσματα ἡδυπαθεῖς ἐλιγμοὺς φωνῆς καὶ ὕφους, ὅλως ἀναξιοπρεπεῖς τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ οὕτω, ἐκὰ νὰ μὴ πολυλογῶ, κατήντησε τὸ πρᾶγμα κυκεῶν καὶ βαθυλωνία. Πρίψωμεν, ἀδελφοί, μέλανα πέπλον λήθης ἐπὶ τῆς βαρυθύμου ἐκείνης ἐποχῆς, ἐναδρυνόμενοι εἰς τὴν κατανυκτικὴν καὶ ἀπλουστάτην ἐκείνην μουσικὴν τῶν θεοπνεύστων διδασκάλων, οἵτινες ἐτόνισαν τὴν Ὀκτώηχον, τὸ Πεντηκοστᾶριον, τὸ «Ἀναστάσεως ἡμέρα», τὸ «Ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ», τὸ «Νῦν πάντα πεπλήρωται φωτὸς» καὶ τόσα ἄλλα θεῖα μουσουργήματα, ἅτινα κινουσι τὰ ἡδύτερα δάκρυα κατανύξεως τοῦ εὐσεβοῦς Χριστιανοῦ, ἂν δὲν εἶναι ἀνάληγτος.

Ἐπῆλθεν ἡ καταστροφή, ἐπῆλθε τὸ ζοφερὸν σκότος, ἐδραπέτευσαν καὶ οἱ ὁπώσουν μουσοτραφεῖς εἰς τὴν Ἑσπερίαν, ἐπτάχθη ὁ ποιμὴν, διεσκορπίσθησαν τὰ πρόβατα τῆς ποιμένης, καὶ τί ἔμεινε τότε εἰς τὴν βασιλίδαν τῶν πόλεων; Ὀλίγοι τινὲς σχολαστικοὶ, μουσικοὶ δὴθεν, οἵτινες διὰ τῆς γριφώδους καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς ἰδίους ἀκόμη, καθὼς ἡμιμαθεῖς, ἀκατάληπτου καὶ ἱερογλυφικῆς σηματογραφίας τῶν ἀρχαίων, ἠθέλησαν τρόπον τινὰ διὰ τῆς προφορικῆς πρραδόσεως νὰ συμπληρώσωσι καὶ νὰ ἐξηγήσωσι τὰ ἀκατάληπτα δι' αὐτοὺς σημεία.

Τότε δὴ τότε ἐκορυφώθη ἡ σύγχυσις ἰδεῶν καὶ ἐκφράσεων, καὶ ἀπόδειξις καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ἀθλία γλῶσσα τῶν μετὰ τὴν ἀ. λωσιν αἰώνων. Ὅποια κατὰστασις! Ὅποια χαομωδία! Ἐκαστος τῶν ὁπωσοῦν ἐπισήμων τότε ἱεροψαλτῶν, ὧν τὰ ὀνόματα παραλείπω, διὰ τὴν ἄλλως τε χοιστιανικὴν καὶ καλὴν αὐτῶν πρόθεσιν, εἶχεν ἰδιαιτέραν σχολὴν, ἰδιαιτέραν σημαίαν. Εὐτυχῶς ὡς πάντοτε πάλιν ὁ ἱερός ἡμῶν κληρὸς ἐν τῇ ἀκροπόλει τῆς ὀρθοδοξίας, ἐν τῷ σεβασιμῷ ἐκείνῳ ἀναχωρητηρίῳ τοῦ Ἁθω, συνέλεξε καὶ τὰ μουσικὰ ἡμῶν ἐρείπια καὶ διεφύλαξεν αὐτὰ ἐν συνοχῇ καρδίας, καθόσον αἱ διανοητικαὶ καὶ ἐπιστημονικαὶ δυνάμεις τῶν γεραρῶν ἀγιοριτῶν πατέρων τοῦ ἐπέτρεπον. Ἄλλ' εἰς τὰς πόλεις τί συνέβαινε; Σύγχυσις, μουσικὴ ἀταξία καὶ πρὸ πάντων ἀφιλοκαλία, παρεκτός ἂν θέλῃ τις νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς φιλοκαλίαν τὴν διὰ χαρακωτῶν γραμμῶν, τὴν διὰ χρυσῶν στιγμάτων, τὴν διὰ κιναβάρεως καὶ τὴν διὰ καλλιγραφίας γραφὴν τῶν μουσικῶν λειψάνων, καὶ μάλιστα τῶν κατ' εὐφημίαν βεβαίως λεγομένων καλοφωνικῶν εἰρμῶν, οἵτινες μετὰ τὰ τερσίσματα, κρατήματα, ναναρίσματα, γαγαρίσματα καὶ γουρ-γουρίσματα καὶ λοιπὰ αὐτῶν παρείσακτα ἐπεισόδια, πᾶν ἄλλο αἶσθημα ἢ καλαισθησίας ἐμφαίνουσιν.

Τὸ πρᾶγμα, ὡς βλέπετε, κατήντησεν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω τῆς ἀηδίας καὶ ἀκηδίας, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐνύσταζαν οἱ εὐαίσθητοι καὶ εὐλαβεῖς Χριστιανοί. Εὐρέθησαν λοιπὸν τρεῖς ἅγιοι ὄντως ἄνδρες, Χρύσανθος, Γρηγόριος καὶ Χουρμούζιος, ναὶ μὲν καὶ αὐτοὶ κάτοχοι περιωρισμένων μουσικῶν γνώσεων, ὡς ἐμφαίνει αὐτὸ τὸ μέγα θεωρητικὸν τοῦ Χρυσίνθου, ἀλλὰ θερμοί

ζηλωταὶ τῶν πατρῶων, οἵτινες προτροπῇ καὶ ἀδείᾳ τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἐπεχείρησαν ἵνα καθαρίσωσι τὴν ὑφισταμένην ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν ἀφ' ὅλων τῶν παρεισάκτων αὐτῆς ψιμμουθίων καὶ φαύλων στολισμάτων, καὶ ἰδίως νὰ στερεώσωσιν ὁμοιόμορφον μουσικὸν σύστημα εἰς ὅλας τὰς ὀρθοδόξους ἐκκλησίας, διότι καὶ αἱ μουσικαὶ πατρίαι (ἂν δύνатаί τις νὰ ὀνομάσῃ πατρίαι τὰς αὐθιρέτους τάσεις ἀμαθῶν τινῶν ἀνθρώπων) ἐπολλαπλασιαζόντο ὁσημέραι. Διότι ἔνιοι μὲν ψάλλται ἦσαν ὁπαδοὶ τοῦ αἰοδίου Μανουήλ, πρωτοψάλτου, ἕτεροι δὲ τοῦ ἀειμνήστου Γρηγορίου τοῦ Λαμπαδαρίου, ὕστερον δὲ καὶ τούτου πρωτοψάλτου τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ἄλλοι δὲ ἄλλων. Κατήντησαν δὲ ἔνιοι ἐξ αὐτῶν νὰ σεμνύνωνται ὅτι ἐκλεψαν λάθρα ἀπὸ τοῦ δεῖνα ἢ τοῦ δεῖνα μουσαχίπη τοῦ παλατίου τὴν δεῖνα ἢ τοῦ δεῖνα στροφὴν (γαζέλι), ἣν τῇ ἐπαύριον ἐπροτίθεντο νὰ παρεμβάλωσιν εἰς τὸ χερουβικόν, ἢ τὸ κοινωρικόν, ἢ εἰς τὸ δεῖνα κράτημα τοῦ δεῖνα καλοφωνικοῦ ἢ μᾶλλον κακοφωνικοῦ εἰρμού. Ἐντεῦθεν σχίσματα, ἐντεῦθεν πατρίαι οὐχὶ πλέον περὶ προσευχῆς ἢ κατανύξεως, ἀλλὰ περὶ δευτερεύοντος ὅλως ὕλικου καὶ τρυφηλοῦ αἰσθήματος, ὅπερ ἀπέπνιγε πᾶν τὸ ἐκ τῶν θείων ἁσμάτων καὶ προσευχῶν προσγιγόμενον τῷ εὐσεβεῖ Χριστιανῷ ὄφελος. Ἄρα, φίλοι μουσικολογιώτατοι, εἴχομεν καταντήρει οὕτως εἰς τὴν ἐσχάτην κατάπτωσιν, ἣν ἠθέλησαν νὰ ἀναχαιτίσωσιν οἱ ἀείμνηστοι ἐκεῖνοι τρεῖς διδάσκαλοι, δι' ὅλης τῆς καλῆς αὐτῶν θελήσεως. Ἐμπρὸς λοιπόν!

Ἐνασχοληθέντες εἰς τὸ σπουδαιότατον τοῦτο ἔργον, τί διανοήθησαν μεθ' ὅλα τὰ ὑπὸ τὴν διάθεσιν αὐτῶν γλίσχρα μέσα; Νὰ τροποποιήσωσιν ἐπὶ τὸ ἀναλυτικώτερον τὴν

λίαν συνεπτογμένην παλιὰν μουσικὴν γραφὴν, καὶ τὰ δυσκατάληπτα καὶ δυσμάθητα ἐκεῖνα σηματοδρόμω μεγάλα τε καὶ μικρά. Ἦθελεν ὄντως ἐπὶ ῥέξει πιθανότης ἐπιτυχίας, ἂν εἶχον οἱ καλοὶ οὗτοι ἄνδρες ἱκανὰ ὕλικά μέσα, ἱκανὸν ὕλικὸν καιρὸν, πρὸ πάντων δὲ τὴν σύμπραξιν εἰδικῶν ἐπιστημόνων διδασκάλων. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἔλειπον, καὶ ἐπελθόντος τοῦ ἔτους 1821, τὸ ἔργον τοῦτο ἔμεινεν οὐχὶ ἐν τοῖς σπαργάνοις αὐτοῦ, διότι δὲν ἦτο ἀκόμῃ ἐτοιμογενές, ἀλλ' ἐν καταστάσει ἀμόρφου ἐμβρύου, ὅπερ ὑπολαβόντες οἱ ἡμέτεροι ἀγαθοὶ ἱεροψάλται ὡς γεννηθὲν, οὐδόλως δὲ ἐπιστήσαντες τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὸ ἀμόρφον, ἀκομφον καὶ ἀτελὲς αὐτοῦ ἀχῆμα, ἐνεκολπώθησαν αὐτὸ ὡς νέαν δὴ θεν μουσικὴν γραφὴν, καὶ ἰδοὺ ἔκτοτε τυπώνονται δι' αὐτῆς καὶ Πανδέκται, καὶ Ἀναστασιματάρια, καὶ Εἰρμολόγια, καὶ Δοξαστάρια, καὶ Ἀρμονίαι, καὶ Εὐτέρπαι καὶ ὅ,τι ἄλλο παμπώδους ὀνόματος ἐξάμβλωμα δύναται νὰ ὑποτεθῇ. Ἀλλ' οὐδὲν ἐκ τῶν ἐν τοῖς βιβλίοις τούτοις ἀσμάτων δύναται νὰ ψαλῇ ἐπακριδῶς ὅπως ἐστὶ γεγραμμένον, τὴν δὲ τοιαύτην ἔλλειψιν ἀναπληροῖ ἡ γόνιμος φαντασία τῶν ἱεροψαλτῶν καὶ ἡ εὐθυμος ἢ ἡ δύσθυμος σωματικὴ αὐτῶν κατάστασις. Σημειώσατε δὲ ὅτι, καίπερ τοιούτων βιβλίων ὑπαρχόντων, οἱ ἡμέτεροι ἱεροψάλται δὲν ἀρκοῦνται εἰς αὐτὰ, ἀλλὰ συντάσσουσι καὶ ἰδιόρρυθμα μέλη, προΐοντα τῆς γονίμου μουσικῆς φαντασίας τῶν ἐν χειρογράφοις φύλλοις ἢ τετραδίοις, ἐρανισμένα, ὡς οἱ ἴδιοι ὁμολογοῦσιν ἀφελῶς πως, πότε ἀπὸ χανεντέδες, πότε ἀπὸ δερβίσας, πότε ἀπὸ στρατιωτικὰς μουσικὰς, καὶ εἴτι ἄλλο! Δὲν ἐτόλμησα δὲ νὰ τοὺς ἐρωτήσω διὰ νὰ μὴ τοὺς

προσβάλω, διατιόχι καὶ ἀπὸ λατέρνας ἦτοι ἀπὸ ὄργανα τῆς Βαβαρίας!

Ἄλλο κακὸν, τὸ χεῖριστον πάντων!

Ἐνιοὶ τῶν ἱεροψαλτῶν νομίζουσιν ὅτι, ὅστις προχωρεῖ διὰ τῆς φωνῆς του ἐπὶ τὸ ὀξύτερον, δηλαδὴ ὅστις μεταχειρίζεται ἀπ' ἀρχῆς ἴσον ὑψηλὸν (τὸ ἐπάρατον αὐτὸ ἴσον κατὰ τὸν Ducoutray), οὗτος εἶναι ὁ τεχνικώτερος καὶ κομπάζει βλέπων πέραξ αὐτοῦ μεθ' ὑπερηφανεῖας ἀστείας τοὺς θαυμαστὰς αὐτοῦ.

Τί δυστυχία! Συνέδη μοί ποτε εἰσερχομένῳ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ν' ἀκούσω δεξιὸν ψάλτην ψάλλοντα καταβασίας, καὶ ὀρκίζομαι ἐνώπιον Θεοῦ, ὅτι ἐταράχθη ὑπερμετρα, νομίσας ὅτι φλέγεται ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ πυροσβέσται ἀναγκάζονται νὰ κραυγάζωσι τὸσον ἀγρίως. Καὶ ἐν τούτοις ὁ ψάλτης οὗτος ἦτο τὸ εἶδωλον τῶν κυρίων ἐπιτρόπων καὶ παγκαρτζίδων τῆς ἐκκλησίας διὰ τὸ ὑψηλὸν τῆς φωνῆς αὐτοῦ. ἄλλοτε πάλιν, ἐν ἀγρυπνίᾳ κατανουκτικῆς μνήμης, τὰ ἀκουστικὰ νεῦρά μου τὸσον ἐταράχθησαν ἐκ τῶν ἀναγῶγων φωνῶν καὶ τῆς βαρβάρου προφορᾶς καὶ μουσικῆς ἐκτελέσεως τῶν ὡραίων ἐκείνων ἀνοιξανταρίων, καὶ τοῦ ὀκταήχου «Θεοτόκε Παρθένε», ὥστε μετὰ δέους ἠρώτησα τὸν ἀξιόλογον τοῦτον ἱεροψάλτην ἀνέκλαμβίνει τὸ ἀκροατήριον αὐτοῦ ὡς κωφάλαον. Ἠρώτησα αὐτὸν πρὸς τούτοις ἂν, ἀτενίζων μετὰ κόπου εἰς τὸ ἐπιστέγασμα τοῦ ναοῦ, ἐκλιπνῇ παρὰ τοῦ ἐκεῖσε ἀπεικονιζομένου Παντοκράτορος ἐνίσχυσιν τῆς βραχνώδους αὐτοῦ φωνῆς. Τί μοι ἀπεκρίθη; Οὕτως εὐχαριστεῖται ὁ λαός· ὁ ἱερὸς τόπος δὲν μοι ἐπέτρεπε νὰ παρατείνω τὴν ὁμιλίαν, διὰ νὰ

ἐνθυμίσω εἰς τὸν καλὸν τοῦτον ἄνθρωπον τὸν ΟΕ' κανόνα τῆς ΣΤ' ἀγίας συνόδου.

« Τοὺς ἐπὶ τὸ ψάλλειν ἐν ταῖς ἐκκλη-
« σίαις παραγενομένους βουλόμεθα μῆτε
« βοαῖς ἀτάκτοις κεχρῆσθαι, καὶ τὴν φύσιν
« πρὸς κραυγὴν ἐκδιάξασθαι, μῆτε τι ἐπι-
« λέγειν τῶν μὴ Ἐκκλησίᾳ ἀρμοδιῶν τε
« καὶ οἰκείων· ἀλλὰ μετὰ πολλῆς προσο-
« χῆς καὶ κατανύξεως τὰς τοιαύτας ψαλ-
« μωδίας προσάγειν τῷ τῶν κρυπτῶν
« ἐφόρῳ Θεῷ. Εὐλαβεῖς γὰρ ἔσσεσθαι τοῦ;
« υἱοῦς Ἰσραὴλ τὸ ἱερὸν ἐδίδαξε λόγιον »
(Λευϊτ. ιε', 30) (1).

Ἐπεθύμουν δὲ ἐπίσης νὰ τῷ κάμω καὶ τὴν ἐξῆς παρατήρησιν, ἣν ἄλλοτε εἶχον κάμει καὶ εἰς διακεκριμένον Εὐρωπαῖον μουσικόν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μουσικοδιδάσκαλον. Πολὺ καλὰ, φίλε μου, ἔχεις τῳόντι ἂν οὐχὶ εὐάρεστον, ἀλλὰ τοῦλάχιστον λίαν ὀξεῖαν φωνήν, ὥστε καὶ τὰ τίζια τοῦ ταμπουρίου τὰ ἀποστομόνεις. Ἀλλ' εἶναι αὕτη φυσικὴ ἢ φωνὴ σου; Προχώρησον, ἂν δύνασαι, εἰς τὴν χαμηλοτέραν κλίμακα νὰ εἰδῶ.

Αὕτη, κύριοι, ἡ σημερινὴ κατάστασις τῆς ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, τοῦ ὡραιότατου πρωτοτύπου καὶ πατρώου κειμηλίου τούτου τῶν πατέρων ἡμῶν. Ἀλ-

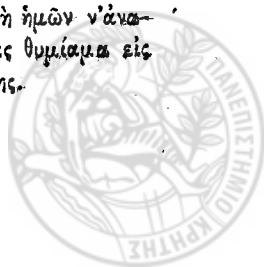
λὰ τοῦ τὴν κατηντήσατε μὲ τὰς ἰδιοτροπίας σας, κύριοι ἱεροφάται! Τίς ἐξ ὑμῶν ψάλλει τριαδικοὺς κανόνας, ἀλλὰ καὶ τίς ἐξ ὑμῶν δύνανται νὰ καυχῇθῃ ὅτι ψάλλει τοὺς κοινοὺς καὶ κατανυκτικωτάτους κανόνας τοῦ Ὁρθροῦ ἐν ἀκριβοῦς χρόνῳ καὶ ῥυθμῷ, καὶ ὅπως πρέπει νὰ προφέρωνται αἱ λέξεις διὰ νὰ ὑπερέχωσι τῆς μουσικῆς συνωδίας καὶ νὰ ἀκούονται εὐκρινῶς, καθαρῶς καὶ κατὰ τὴν ὑψηλὴν αὐτῶν ἐννοιαν; Πρόκειται, κύριοι, περὶ ὑψηλῆς πνευματικῆς ποιήσεως, ἣν καθυπετάξατε δουλικῶς εἰς τὴν ὕλην. Ἀφίνω δὲ κατὰ μέρος τοὺς σολοικισμοὺς καὶ τὸ παροξύτονον τῆς ἀπαγγελίας, ἣν ἔχετε ἐν χρήσει, διότι καὶ περὶ τούτου ἔχω πολλὰ νὰ εἶπω.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, δύναται τις νὰ μὲ ἀντικρούσῃ. Καὶ τί προτείνεις νὰ πράξωμεν πρὸς διόρθωσιν τῶν τοσοῦτον κακῶς ἐχόντων, ὧν εἴμεθα καθημερινῶς αὐτόπται καὶ αὐτήκοοι μάρτυρες; Τί προτείνω; Ἰδοὺ αὐτό. Ἀπλούστατον, ἀλλὰ χρειάζεται καλὴ θέλησις καὶ ἀποχὴ ἀπὸ ψευδοῦς φανατισμοῦ καὶ σχολιας σχολαστικότητος.

Διὰ νὰ μὴ ἐπέρχηται στενοχωρία καὶ ἀγανάκτησις εἰς τοὺς ἐκκλησιαζομένους, οἵτινες, ἀναγνωρίζοντες ὅλας τὰς ἁνω-

(1) Ὁ ἀοιδὸς Νικόδημος ὁ ἀγιορείτης ἐν τῷ Πηδαλίῳ αὐτοῦ οὕτως ἐρμηνεύει τὸν παρόντα κανόνα. Ἡ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, λέγει, γινομένη ψαλμωδία παρχλῆσις ἐστὶ πρὸς τὸν Θεὸν πρὸς ἐξιλέωσιν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν. Ὁ δεόμενος, κατὰ συνέπειαν, πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ ἥθος ταπεινὸν καὶ κατανενυγμένον, τὸ δὲ νὰ κραυγάζῃ τις δημοῖ ἥθος θρασὺ καὶ ἀνευλαβές. Οἱ ψάλλοντες λοιπὸν εἰς τὰς ἐκκλησίας ὀρεῖλουσι νὰ μὴ βιάζωσι τὴν φύσιν εἰς τὸ νὰ φωνάζουν ὑπὲρ τὸ δέον. Ἀλλὰ μῆτε νὰ λέγωσιν ἄγρυπτα ἀνάρμοστα τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ποῖα δὲ τὰ ἀνάρμοστα

ταῦτα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν; Ἀποκρίνεται ὁ ἐρμηνεύς Ζωναρᾶς, ὅτι εἶναι τὰ γυναικοπρεπῆ μέλη, διὰ τοῦτο οἱ ψάλλοντες εἰς τὰς ἐκκλησίας πρέπει νὰ προφέρωσι τὰς ψαλμωδίας μὲ πολλὴν προσοχὴν εἰς τὸν Θεόν, ὅστις βλέπει τὰ ἀπόκρυφα τῶν καρδιῶν ἡμῶν, καὶ νὰ προσέχωσι πρὸ πάντων εἰς τὴν νεορῶς ἐν καρδίᾳ γινομένην ψαλμωδίαν καὶ προτευχὴν μᾶλλον, ἢ εἰς τὰς ἐξωτερικὰς κραυγὰς, ὥστε ἡ προσευχὴ ἡμῶν ν' ἀναβαίνει ὡς εὐπρόσδεκτον καὶ εὐώδες θυμίαμα εἰς τοὺς πόδας τῆς θείας μεγαλωσύνης.

μεμψιμοιρίας, εὐρίσκουσι πρόφασιν (καὶ δὲν τοὺς ἀδικῶ) διὰ νὰ μὴ συγχάζωσιν εἰς τὰς ἱεράς ἡμῶν ἀκολουθίας, εἰ μὴ ἐν ἐκτάκτοις ἡμέραις καὶ περιστάσεσι, καὶ διὰ νὰ μὴ ἀπολέσωμεν κατὰ κράτος καὶ βαθυμυθὸν τὴν πατρίαν ἡμῶν παράδοσιν ταύτην, ὅσον καὶ κατ' ἐμὲ, ἂν μὴ μετέχῃ δογματικότητος, ἀπαιτοῦνται, κατ' ἐμὴν ταπεινὴν γνώμην, τὰ ἀκόλουθα μέτρα, ληφθησόμενα πάντως ὑπὸ τῆς αὐθεντικῆς ἡμῶν ἐκκλησιαστικῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς.

Α'. Σύστασις ἐξ ἐπαγγέλματος ἐπιτροπῆς ἀμερολήπτων καὶ οὐχὶ σκαιῶν καὶ φανατικῶν μουσικοδιδασκάλων, γνωριζόντων κατὰ βάθος τό τε ἐπιστημονικὸν σύστημα τῆς ὄντως ἀληθοῦς μουσικῆς τῶν Εὐρωπαϊκῶν λέγω ἀμερολήπτων, διότι ἐνθυμοῦμαι τὴν κωμῶδιαν, ἥτις ἐπαίχθη κατὰ τὸ 1846, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἐν τῷ μεγάλῳ συνοδικῷ τῶν πατριαρχείων ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Ἀνθίμου τοῦ Κουταλιανοῦ, ὅτε ἐπρόκειτο νὰ κριθῇ ἀκρίτως καὶ νὰ κατακριθῇ ἡ τότε πρῶτον ἐν Εὐρώπῃ φανείσα τετράφωνος ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ I. Χαβιαρᾶ καὶ τοῦ ἐν Βιέννῃ ἱεροδιακόνου Ἀνθίμου. Φρίττει τις ἀναλογιζόμενος εἰς ποίαν γελοίαν θέσιν περιέρχεται οὐχὶ ὁ ἀμαθής, ἀλλ' ὁ ἡμιμαθής καὶ φανατικὸς ἄνθρωπος, προκειμένου μάλιστα περὶ ἐπιστημονικῶν ζητημάτων. « Οὐ τίνος τὴν γνῶσιν ἀφῆρηται, τούτου καὶ κατηγορεῖ προχειρότατα ». Ἐπὶ τῇ ῥήτρᾳ ταύτῃ ἐξεδόθη καὶ τότε ὁ περίφημος ἐκεῖνος συνοδικὸς τόμος, ὅστις δῆθεν τῇ σφενδόνῃ τῇ τοῦ Πνεύματος ἐξωστράκισε καὶ κατεδίκασε σύστημα, οὗτινος τὴν γνῶσιν ἐντελῶς ἀφῆρηται.

Β'. Οἱ μουσικοδιδασκαλοὶ οὗτοι, συσχεπτόμενοί ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἐπαξίως ἀντα-

μειδόμενσι χρηματικῶς ἐντὸς ὠρισμένου χρόνου, νὰ συντάξωσι μίαν νέαν μεθοδικὴν Ἀνθολογίαν, κατ' ἀρχὰς πρόχειρον μὲν, εἴτα δὲ ἐκτενεστεράν ὅλων τῶν ἡμετέρων ἐκκλησιαστικῶν ἄσμάτων, τῶν συντόμων, ἐννοῶ, καθαρίζοντες αὐτὰ, ἐξ ἀρχαίων πρωτοτύπων, ἀπὸ ὅλας τὰς κακωφώνους ὀθνείας καὶ ἀπαράδεκτους τῇ Ἐκκλησίᾳ φράσεις, φθόγγους, φθοράς, διαφθοράς, ἀπηχήματα, τερερίσματα, ναναρίσματα καὶ θηλυπρεπεῖς χαρακτῆρας.

Γ'. Περὶ τὴν μελέτην ταύτην συντόνως καὶ ἐπιστημονικῶς ἐνασχολούμενοι οἱ διδάσκαλοι οὗτοι, ἀλλὰ μετὰ φιλοσοφικῆς ἀπαθείας καὶ ἄνευ φανατισμοῦ, θ' ἀνακαλύψωσι βεβαίως ὅτι πάντα τὰ περὶ τριτημορίων, τεταρτημορίων καὶ χιλιοστημορίων, καὶ αἱ περὶ μείζονος καὶ ἐλάσσονος καὶ ἐλαχίστου τόνου ἄγνοιαι συζητήσεις, εἶναι ἀποκυήματα ἀμαθίας, ἐναντία εἰς τοὺς κανόνας αὐτῆς τῆς φύσεως, ὡς καὶ ὁ ὑπὲρ ὑπάρξεως ἐναρμονίου γένους διίσχυρισμός. Πάντα ταῦτα εἶναι προϊόντα πυρεσοσύσης, ἢ μᾶλλον, πασχούσης ἀσιατικῆς φαντασίας. Δύο εἶναι τὰ μόνα ὑπάρχοντα ἐν φυσικῇ καταστάσει γέννη, διατονικὸν καὶ χρωματικόν. Οὐδὲν δὲ ἄλλο ὑπάρχει, οὐδὲ ἀποδεικνύεται εἴτε διὰ τοῦ πολυθυρήτου τροχοῦ, εἴτε διὰ τοῦ τετραχόρδου ἢ πενταχόρδου, εἴτε διὰ τῆς ὑπάτης βαρείας, διότι πάντα ταῦτα εἶναι ὄνειρα μὴ ὑγιоῦς φαντασίας.

Δ'. Τούτου δοθέντος, ἀνάγκη πᾶσα νὰ στερεωθῶσι τὰ ἄσματα ταῦτα διὰ νέας κανονικῆς γραφῆς, ἐπὶ τῆς φυσικῆς καὶ μόνης, ἐπὶ τῆς διὰ πασῶν κλίματος μετὰ τῶν ἡμιτονίων αὐτῆς. Μεθοδικωτέρα γραφὴ καὶ συμφωνωτέρα καὶ μὲ τὴν φύσιν καὶ μὲ τοὺς κανόνας τῆς ἀκουστικῆς, ἄλλως δὲ

καὶ εὐκολωτέρα διὰ τὴν ἐκ πρώτης ὀφείας κατάληψιν, δὲν ὑπάρχει ἄλλη, ἐκτὸς τῆς ἐν παγκοσμίῳ χρήσει εὐρωπαϊκῆς γραφῆς, διότι καὶ ἡ θέσις τῶν φθόγγων καὶ τῶν διέσεων καὶ ὑρέσεων φαίνεται ἀμέσως φυσικωτάτη.

Ε'. Τοιοῦτοτρόπως διατηρουμένης πάντοτε ὡς βάσεως ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τῆς ἀρχαίας ἡμῶν ἐκκλησιαστικῆς μελοποιίας, καὶ αἱ ἀκολουθίαι καταντῶσι πολὺ πλέον συνεπτυγμένα, σύντομοι καὶ κινονικαί, καὶ ἡ αὐθαιρεσία τῆς σήμερον ὑφισταμένης βαρβαροφώνου καὶ ἀναγώγου ἀπαγγελίας καταργεῖται, διότι οὕτως ὑποχρεωθῶσονται ἅπαντες νὰ ψάλλωσιν ἐν ταῖς ἱεραῖς ἡμῶν ἐκκλησίαις συντόμως, κατανυκτικῶς καὶ πρὸ πάντων ὁμοιομόρφως, ὑπὸ πᾶσαν αὐστηρότητα, κατὰ τὰ ἐν ταῖς νέαις ταύταις μουσικαῖς δέλτοις σεσημειωμένα. Ἀλλως, οἱ παραβάται τοῦ κανόνος τούτου θέλουσιν ὑπόκεισθαι εἰς πρόστιμον ὑπὲρ τοῦ ταμείου ἐκάστης ἐκκλησίας.

ΣΤ'. Τούτων γενομένων ἅπαξ διὰ τὴν καθημερινὴν χρῆσιν τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἐκκλησιῶν, δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι ὑπάρχουσι καὶ τινες ἐξαιρετικαὶ περιστάσεις, αἵτινες ἀπαιτοῦσιν ἀργότερα ἄσματα, οἷον πολυελαίους, ἀργὰ χερουδικὰ καὶ κοινωνικὰ ἐπὶ πατριαρχικῶν λειτουργιῶν, εἰρμούς κ.τ.λ. Διὰ τὴν ἔγκαιρον διακανόνισιν τούτων κατὰ τὴν αὐτὴν μέθοδον ἡ μουσικὴ ἐπιτροπὴ θέλει φροντίσει ἀκολούθως, ἀφύκτως ὅμως ἀποσκορακίζουσα ἀνυπερθέτως ἀπὸ τοῦδε, ὡς ἀποφώλια τέρατα, τὰ τερερὲ, νανᾶ κ.τ.λ. ἀσημάντους βαρβαρικὰς καὶ ξενικὰς συλλαβὰς, εἰς ἃς βεδιασμένως πως θέλουσι νὰ ἀποδώσωσιν ἀρχαίαν σημασίαν, ἣν οὐδαμῶς ἔχουσιν, ἀλλ' εἶναι ἀποκυήματα δυστήνων αἰώνων ἀμαθίας, διαφθορᾶς καὶ

κακιοθησίας. Ἐὰν δέ ποτε παρουσιασθῇ ἀνάγκη ἀργότερου μέλους, ἃς ψάλλωσιν ἀντὶ ἐνὸς δύο ἢ τρεῖς εἰρμούς, ἀλλὰ μετ' ἀληθοῦς μέλους, οὐχὶ δὲ καὶ κρυγάζοντες δίκην ἀντλιστῶν.

Διὰ τῶν μέτρων τούτων εἰλικρινῶς καὶ ἄνευ φανατισμοῦ ἐφαιροζομένων, νομίζω ὅτι εἶναι δυνατόν καὶ ἡ μουσικὴ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ν' ἀναστηλῶθῃ ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ταύτης πρωτοτυπίας καὶ εὐκλείας, καὶ ἡ δικαία ἀγανάκτησις καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς προερχομένη ὀλιγωρία καὶ ἀδιαφορία τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν περὶ τὴν ἐξωτερικὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ νὰ ἐξαλειφθῇ βεθμηδόν· ἄλλως, ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἴδωμεν τὴν εὐρωπαϊκὴν τετράφωνον μουσικὴν ἀντικαθιστῶσαν, καὶ τὰ μῦλα δικαίως, τὴν ἀρχαίαν πατροπαράδοτον καὶ μελίρρυτον ἡμῶν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, καὶ μὴ κολακευώμεθα μετὰ χιμαῖρας καὶ μετὰ φανατικὰς ἀξιώσεις.

Δ. ΠΑΣΠΑΛΛΗΣ.

Ἐνῶ ὑπῆρχεν ὑπὸ τὰ πειστήρια τὸ ἀνά χειρας φυλλάδιον, περιῆλθον εἰς χεῖρας ἡμῶν αἱ πρὸς τοὺς ἱεροψάλτας τῆς πρωτεύουσας ἡμῶν δύο ἐγκύκλιοι τῆς μεγάλης πρωτοσυγγελίας, συνιστῶσαι ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπισυνημένης διατριβῆς τοῦ κυρίου Δ. Πασπαλλῆ, περὶ τῶν σφαλερῶν ἰδεῶν ἡ μὴ τῆς ὁποίας διαπραγματευόμεθα διεξοδικῶς ἐν τῷ ἀνά χειρας φυλλάδιῳ. Ἐνεκρίναμεν, ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, νὰ παραθέσωμεν τὰς περιῶν ὁ λόγος ἐκκλησιαστικὰς ἐγκυκλίους, ὡς πληρέστατα ἱκανοποιούσας

τοὺς ἡμετέρους ἰδίᾳ πόθους καὶ τὰς εὐ-
χὰς, εὐγνωμονοῦντες ἅμα τῇ Α. Θ. Π.
τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ Ἰωακείμ τῷ
Γ' δι' ἣν δεκνύει ἐνδελεχῇ πρόνοιαν καὶ
περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἐλ-
πίζοντες ὅτι μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας
ἐνεργήσῃ ὑπὲρ τῆς πραγματοποιήσεως
τῶν οὐσιωδεστέρων ἡμῶν προτάσεων, τῶν
ἐν ταῖς διατριβαῖς ἡμῶν διαλαμβανόμενων.

ΤΟΙΣ ΙΕΡΟΨΑΛΤΑΙΣ

ΤΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΙΕΡΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ.

Α'.

Οἱ ἀπὸ τινος ἀρξάμενοι, ἐπ' ἐσχάτων
δὲ καὶ μετ' ἐπιτάσεώς τινος ἐκδηλούμενοι
γογγυσμοὶ καὶ αἱ μομφαὶ κατὰ τῆς Ἐκ-
κλησιαστικῆς ἡμῶν Μουσικῆς, τοῦ πολυ-
τίμου καὶ ἀξιοσεβάστου τούτου χειμηλίου
τῶν ἀρχαίων ἡμῶν προγόνων, ὡς λίαν δῆ-
θεν ὀχληρὰς καὶ μὴ ἱκανούσης διεγείρει
τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα καὶ ἐξυψῶσαι τὴν
διάνοιαν πρὸς τὸν Θεόν, εὐλόγως μὲν
ἀπασχολοῦσι σπουδαίως τὴν μητέρα Ἐκ-
κλησίαν, ἀλλ' ὁμως ἀνάγκη ἵνα καὶ παν-
τὸς χριστιανοῦ τὴν σύντονον προσοχὴν καὶ
μέριμναν κινήσωσιν, ἰδίᾳ δὲ μάλιστα ὑμῶν
τῶν ἱεροψαλτῶν, τῶν ὁπαδῶν καὶ θιασω-
τῶν τῆς ἐπιστήμης ταύτης, πρὸς διάσωσιν
τῆς κίνδυνον ἀπωλείας διατρεχούσης πα-
τρώας ταύτης κληρονομίας.

Ὅτι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν Μουσικὴ,
ὡς ἀπορρέουσα ἐκ τῆς μουσικῆς τῶν ἀρ-

χαίων Ἑλλήνων, καθάπερ τοῦτο ἐκ πολ-
λῶν δείκνυται τεκμηρίων, τῶν μέχρι καὶ
νῦν θαυματούμενων ἐπὶ τῷ δημοσίῳ αὐτῶν
πνεύματι, ὅπερ εἰς τὴν αὐτὴν τελειότητα,
εἰς ἣν ἡδυνήθη ἀναβιδίᾶσαι τὴν φιλοσοφίαν,
τὴν ποίησιν, τὴν ζωγραφικὴν, τὴν γλυ-
πτικὴν, καὶ εἰς ἑτι μείζονα προήγαγε τὴν
μουσικὴν ἐπιστήμην, καὶ ὡς ἐγκλείουσα
ἐν ἑαυτῇ πολλὰς ἀρετὰς, ποικιλίαν οὐ τὴν
τυχοῦσαν, ὡς κάλλιστα γιγνώσκουσιν οἱ
περὶ ταύτην ἀσχολούμενοι, οὐκ ἔστι δυνα-
τὸν ἵνα αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἢ τοιαύτη, οἶαν
οὐκ ὀλίγοι τῶν ἡμετέρων ἐπιπολαίως κρί-
νοντες, τολμῶσι χαρακτηρίζειν, βαθυτέρα
μελέτη καὶ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἡδύνατο
καταδείξαι τοῦτο. Ὅτι ὁμως καὶ οἱ γογ-
γυσμοὶ καὶ αἱ μομφαὶ καὶ ἡ ἀπαρέσχευα ἐν
γένει πρὸς τὴν Μουσικὴν τῆς ἡμετέρας
Ἐκκλησίας οὐκ εἰσὶν ὅλως ἀσύστατοι
ἀναμφίλεκτον.

Τὴν ἀξίαν καὶ σπουδαιότητα τῆς Ἐκ-
κλησιαστικῆς ἡμῶν Μουσικῆς, ἀφ' ἐνός, τὰ
αἷτια τῆς δικαίας ἐν πολλοῖς κατακραυγῆς
κατ' αὐτῆς καὶ ἀπογοητεύσεως, ἀφ' ἑτέρου,
καὶ ἐξ ἄλλου τ' ἀπαιτούμενα πρὸς ἄρσιν
τῶν τοιούτων μέμψεων καὶ παραπόνων
καὶ πρὸς βελτίωσιν καὶ ἀνύψωσιν εἰς τὴν
οἰκίαν αὐτῆς ἀξίαν καὶ μεγαλοπρέπειαν,
πάντα ταῦτα δύναται τις ἰδεῖν συντόμως
ἐκτιθέμενα ἐν τῇ ἐπισυνημμένῃ διατριβῇ,
ἣν ἐπ' ἐσχάτων ἐδημοσίευσεν διὰ τῶν ἐφη-
μερίδων τῆς Βασιλευούσης ὁ ὁμογενὴς κ.
Δ. Πασπαλῆς, ἀνὴρ εἰδήμων τῆς τε Ἐκ-
κλησιαστικῆς ἡμῶν Μουσικῆς καὶ τῆς τῶν
Εὐρωπαίων καὶ τῶν πατρώων ζηλωτής.

Ἐκ τῆς μετὰ προσοχῆς καὶ ἐμβριθείας
μελέτης τῆς διατριβῆς ταύτης καὶ πᾶς μὲν
χριστιανὸς ἐν γένει, ἰδίᾳ ὁμως ὑμεῖς οἱ
ἱεροψάλται δύνασθε ἐν εὐσυνειδησίᾳ κατα-

νοῆσαι τὰ αἷτια τῆς ἐκπτώσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, τὴν σπουδαιότητα τῶν συνεπειῶν, ἃς δύναται ἐπαγαγεῖν ἡ περὶ ταύτης ὀλιγωρία καὶ ἀκηδία, καὶ τὴν μεγάλην εὐθύνην, ἣν ἔχουσιν οἱ ἐξυπηρετοῦντες διὰ τῶν ἰδιοτροπιῶν αὐτῶν τὴν κατάπτωσιν αὐτῆς καὶ κατὰ συνέπειαν ἀποτελεσματικῶς καὶ τελεσφόρως ἐργασθῆναι πρὸς ἐκκαθάρισιν, βελτίωσιν καὶ ἀνύψωσιν εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῇ θέσιν καὶ λαμπρότητα.

Καίτοι δὲ ἡ Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία καὶ περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος σκέπτεται ἐμβριθῶς καὶ ἐν καιρῷ προνοήσει σπουδαιότερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον, οὐκ ἀπὸ σκοποῦ ὁμῶς ἠγήσατο ἵνα καὶ ἀπὸ τοῦδε δῶ ὑμῖν νύξιν καὶ συνιστῶσα τό γε νῦν τὴν μετὰ προσοχῆς μελέτην τῆς εἰρημένης διατριβῆς προτρέψῃται ὑμᾶς καὶ συστήσῃ θερμῶς, ὅπως, παραιτούμενοι παντός ξένου καὶ ὀθνείου δυναμένου διαφθεῖραι καὶ ἀσχημίσαι τὸν ἅγιον καὶ χριστιανικὸν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν Μουσικῆς χαρακτήρα, φιλοτιμηθῇτε ἐργασθῆναι κοινῇ καὶ ἀποτελεσματικῶς ὑπὲρ τῆς ἐκκαθαρίσεως καὶ ἀναδείξεως τοῦ πολυτίμου τούτου ἐθνικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ ἡμῶν θησαυροῦ, περιαιροῦντες ὅσας κηλίδας ὁ χρόνος, αἱ περιστάσεις καὶ αἱ διαθέσεις ἐπέθηκαν ἐπὶ τοῦ λαμπροῦ τούτου ἀδάμαντος, ἵνα ἀνακτήσῃται οὗτος τὴν ἰδίαν αὐτοῦ λαμπρότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν.

Τὰς ἀτάκτους βοὰς καὶ τὰς ἐκδεδιασμένας κραυγὰς, τὰς ἀναρμόστους στροφὰς καὶ τοὺς ἐκλελυμένους σχηματισμοὺς τῆς φωνῆς ἐκπαλαί ἡ Ἐκκλησία κατέκρινε καὶ ἀπηγόρευσε κατηγορηματικῶς, ὡς ὅπως ἀηδῇ καὶ ἀνάρμοστα εἰς ναὸν Θεοῦ, προεί-

λετο δὲ καὶ ἐμόρφωσε μουσικὴν ἐπιτηδεῖαν πρὸς τὸν σκοπὸν τῶν ἐκκλησιαζομένων, ὅς ἐστιν ἡ ἀνύψωσις τῆς διανοίας ἐκ τῶν γῆινων πρὸς τὰ οὐράνια καὶ ἡ προσευχὴ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, καὶ ἀνάλογον πρὸς τὰ θεῖα αὐτῆς ἄσματα, ἔχουσιν τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐν τῇ ἀπλότητι, τὸ τερπνὸν ἐν τῇ εὐρυθμίᾳ καὶ τὸ σεμνὸν ἐν τῇ μετὰ ταπεινότητος, ἡρεμίας καὶ κατανύξεως καθαρᾷ, εὐκρινεῖ, ἀπερίττω καὶ ἐμμελεῖ ψαλμῳδίᾳ.

Ταῦτα καὶ εἶτι ἄλλο καλὸν ἐνυπάρχει ἐν τῇ ἐπισυνημμένῃ διατριβῇ, (α) ἕκαστος ὑμῶν ὡς γνώμονα ἐαυτῷ προστησάμενος καὶ τῆς τροχιάς ταύτης οὐδόλως παρεκκλίνων, ἐπὶ πᾶσι δὲ ἀείποτε ἐν τῷ νῷ ἔχων τὴν ἀποστολικὴν παραγγελίαν, ὅτι τὰ πάντα ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ πρέπει γίνεσθαι εὐσχημόνως καὶ ἐν τάξει, « πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γενέσθω » (Κορινθ. ΙΔ', 40), ἔστω βέβαιος ὅτι κατὰ πολὺ βελτιωθήσεται ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν μουσικὴ καὶ αἱ κατ' αὐτῆς μέμφεις βαθμηδὸν ἐκλείψουσιν.

Οὐκ ἄκαιρον δὲ, συνωδὰ τῇ ἀποστολικῇ ταύτῃ περὶ τῆς ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ ἐμπρεπούσης εὐσχημοσύνης καὶ τάξεως ἐντολῇ, ἐπιστήσαι τὴν προσοχὴν ὑμῶν καὶ εἰς ἑτερά τινα ἀφορῶντα τὴν εὐπρέπειαν καὶ εὐταξίαν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς ἣν ὀλίγη δυστυχῶς καταβίλλεται προσοχὴ καὶ ἐπιμέλεια. Εἰς τὴν τήρησιν τῆς ἀπαιτουμένης ἐν τῷ ναῷ, ὡς οἶκῳ Θεοῦ, εὐσχημοσύνης καὶ τάξεως ἀναμφιδόλως συντελοῦσι μὲν τὸ ἐπ' αὐτοῖς καὶ οἱ ἐκκλησιαζόμενοι διὰ τῆς εὐσχήμου, σεμνῆς, ἀθορύβου καὶ εὐλαβητικῆς

(α) Ἡ διατριβὴ αὕτη ἐστὶν ἐκείνη, ἣν ἀνωτέρω ἀναδημοσιεύομεν ἐν τῷ παρόντι φυλλαδίῳ.

πύτων ας

προσευχῇ

ὀφείλουσι

== 41 ==

τε οἱ ἡγέτες καὶ διὰ τῆς ἐν κατανύξει
σευχῆς ἡ ἀλλὰ πρὸ πάντων ἀναντιρρήτως
πείλουσι ἡλάττειν ταύτην τὰ ὄργανα εἰ-
πῶσι τοῖς αἰ, οὕτως εἰπεῖν, τῆς κοινῆς προ-
δαίαν θεῇ ἡ λατρείας, οἵτινες διὰ τοῦτο ὁ-
οἱ ἱεροὶ παρέχουν ἑαυτοὺς ὑπόδειγμα ἐν
ξαιρέτως ἐκκλησιαζομένοις. Τοιαύτην σπου-
ρειν μένιν κατέχετε ἐν τῷ ναῷ καὶ ὑμεῖς
δὲ τῆς ἱλται· διὸ ὀφείλετε ἅπαντες ἀνε-
μετὰ καὶ τῶν κανονάρχων ὑμῶν φέ-
λανα ἐπενδύτην ποδήρη, κάλυμμα
κεφαλῆς ἐπίσης ὁμοιόμορφον καὶ ὁ-
μόχρουν ἐκ μέλανος βελούδου κατεσκευα-
σμένον ἐν σχήματι εὐαρμόστῳ καὶ εὐπρε-
πεῖ. Ὀφείλετε ἵστασθαι ἐν τοῖς στασιδίοις
ὑμῶν μετὰ πάσης σεμνότητος καὶ εὐλαθείας,
ψάλλειν ἐν κατανύξει καὶ ἡλαρότητι, ποιεῖν
πάσας τὰς κινήσεις τοῦ σώματος εἰς προ-
σευχὴν μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαθείας καὶ
σεμνότητος, εἴτε ἐν τοῖς στασιδίοις ὑμῶν ἱ-
στάμενοι εἴτε κατερχόμενοι, ὅταν προσήκη
ἀποδιδόναι τῷ προεξάρχοντι τῆς τελετῆς
πατριάρχῃ ἢ ἀρχιερεῖ τὸν προσήκοντα σε-
βασμὸν, προσέχειν ταῖς ἐκφωνήσεσι τοῦ ἱε-
ρουργούντος καὶ ἀντιφωνεῖν ἐναλλάξ καὶ
ἀνελλιπῶς τὰ διατεταγμένα καὶ ἐν καιρῷ
τῷ προσήκοντι, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, πάντα
ποιεῖν ὅσα προσήκει κατὰ τὴν ἐν τῷ Εὐχο-
λογίῳ διάταξιν καὶ κατὰ τὴν ἐν τῇ Μ. τοῦ
Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ κρατούσαν ἀρχαίαν τά-
ξιν, ἣν ὀφείλετε μαθεῖν καὶ σπουδάζειν παρὰ
τῶν εἰδότων ταύτην, καὶ τοὺς κανονάρχας
αὐτὴν διδάξαι, ὥστε ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς
ἐκκλησίαις διαφυλάττεσθαι μὲν τὸ εὐσχη-
μον καὶ εὐτακτον, διατηρεῖσθαι δὲ τὸ ὁμοιό-
μορφον καὶ ἀπαράλλακτον ἐν πᾶσιν εἰς ἐν-
δειξιν τῆς ἐνότητος τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ
τῆς ταυτότητος τῆς πίστεως καὶ τῆς λα-
είας.

Ἐὰν οὕτω ποιῆτε, ὥσπερ εἰσηγούμεθα
ὑμῖν καὶ ἐντελλόμεθα, πεπείσμεθα ὅτι καὶ
τὸ ὁσημέραι ἐκπίπτον τῆς ἐκκλησιαστικῆς
ἡμῶν μουσικῆς γόητρον ἀνορθωθήσεται καὶ
ἡ παραμεληθεῖσα τάξις καὶ εὐπρέπεια ἐν
τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἀποκατασταθήσεται, οὗ
ἡ χάρις καὶ τὸ ἔλεος εἴη μεθ' ὑμῶν.

Ἐν τοῖς πατριαρχείοις, τῇ β' ἰαν. αὐπ'.

† Ο ΜΕΓΑΣ ΠΡΩΤΟΣΥΓΚΕΛΟΣ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ.

ΤΟΙΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΙΕΡΟΨΑΛΤΑΙΣ.

Β'.

Συνωδὴ τῇ προεκδοθείσῃ πατριαρχικῇ
ἐγκυκλίῳ πρὸς τοὺς ἱεροψάλτας τῆς Βασι-
λευούσης περὶ τῶν καθηκόντων αὐτῶν, τοῦ
σεβασμίου τρόπου τοῦ ἵστασθαι ἐν ταῖς ἱε-
ραῖς ἐκκλησίαις καὶ ψάλλειν ἐν φωναῖς αἰ-
σίαις, κατὰ τοὺς συνοδικούς κανόνες κ.τ.λ.
παραγγέλλονται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ
τὰ ἐφεξῆς ἀπολύτως χρήσιμα, ὡς ἀφορῶν-
τα τὸ ὁμοιόμορφον τῆς ἱεραῆς ψαλμωδίας
πάντων τῶν ἱεροψαλτῶν, ἐν πάσαις ταῖς
ἱεραῖς ἐκκλησίαις.

Α'. Πάντων τῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ δο-
ξαστικῶν, στιχηρῶν, προσομοίων, καθισμά-
των, ἀπολυτικίων, εἰρμῶν, κανόνων, κατα-
βασίων, ἀργῶν τε καὶ συντόμων, τῶν ἐμ-
περιλαμβανομένων ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις

τῆς Παρακλητικῆς, τοῦ Τριωδίου, τοῦ Πεντηκοσταρίου, καὶ τοῖς δώδεκα Μηναίοις, οἱ χοροστατοῦντες πρέπει νὰ ἐκστηθίζωσι τὰ μέλη καὶ ψάλλωσιν αὐτὰ κατὰ γράμμα, ὡς εὐρηνται τονισμένα ἐν τοῖς μουσικοῖς βιβλίοις, εἰ δυνατόν δὲ, νὰ ἐκστηθίζωσι καὶ τὰ κείμενα τῶν δεσποτικῶν καὶ μεγάλων ἑορτῶν, ἵνα μὴ ἀναγκάζωνται κύπτειν ἀτόπως καὶ φυλλομετρεῖν τὰς βίβλους καὶ αἰτιᾶσθαι τοὺς κανονάρχας διὰ τὰς ἐξ ἀμελείας αὐτῶν προκυπτούσας χασμωδίας, τοῖς δὲ πρωτοπείροις ψάλλταις παραγγέλλομεν ἐντόνως, ἵνα οὐδέποτε ψάλλωσιν τι ἄνευ μουσικῆς βίβλου, ἕως οὗ ἡ πολυχρόνιος ἀσκησις καὶ πείρα καταστήσῃ αὐτοὺς τοιοῦτους, ὥστε νὰ ψάλλωσιν ἀπταιστως καὶ μετὰ θάρρους.

Β'. Τὸ μέλος τούτων θέλει διδάσκεισθαι καὶ ψάλλεσθαι εἰς τὸ ἐξῆς ἐκ τῶν καθιερωθέντων ἑκπαλαὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μουσικῶν βιβλίων, ἥτοι τοῦ συντόμου Ἀναστασιματαρίου Πέτρου τοῦ Βυζαντίου, τοῦ συντόμου Δοξασταρίου Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου, τοῦ Εἰρμολογίου Π. τοῦ Βυζαντίου, καὶ τοῦ ἀργοῦ Δοξασταρίου Ἰακώβου πρωτοψάλτου, τὰ ἀμέσως ἐκ τῆς ἀρχαίας γραφῆς ἐξηγηθέντα ὑπὸ τῶν ἀειμνήστων διδασκάλων Γρηγορίου καὶ Χουρμουζίου, καὶ ἐκδοθέντα εἰς τύπον τὸ μὲν Ἀναστασιματάριον κατὰ πρῶτον ἐν Βουκουρεστίῳ ὑπὸ Π. τοῦ Ἐφεσίου, καὶ Β' ὑπὸ Χουρμουζίου, τὸ δὲ σύντομον Δοξαστάριον κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Π. Ἐφεσίου, καὶ δ' ὑπὸ Θ. Φωκαέως, τὸ Εἰρμολόγιον δὲ, κατὰ πρῶτον ὑπὸ Χουρμουζίου, καὶ Β' ὑπὸ Ἰωάννου πρωτοψάλτου, τὸ δὲ ἀργὸν Δοξαστάριον ἅπαξ ὑπὸ Θ. Φωκαέως· τῶν δὲ νεωτέρων μελοποιημάτων, τῶν ἐν διαφόροις ἐκδόσεσι περιφερομένων, ἀπαγορεύε-

ται ἡ χοῆσις ἐν ταῖς ἱεραῖς, ὡς στερουμένων τῆς ἀπλότητος ἢ ἰαίης ὡς ρύθμου, τῶν χαρακτηριστικῶν ἢ τοῦ εὐ-ἱερᾶς ψαλμωδίας, δύνανται ἀρχαίας χρησιμεύωσι πρὸς ἰδιαιτέραν ταῦτα νὰ ἐκάστου. μελέτην

Γ'. Ἐκ τοῦ παππαδικοῦ μέλ-
λονται χερουδικὰ μὲν κατὰ πᾶσι ψάλ-
κην τὰ τῆς ἑβδομάδος σύντομα, καὶ κυρια-
Πέτρου τοῦ Βυζαντίου, ἐν ἐκτάκ-
περιστάσεσι, καὶ τὰ τοῦ Γρηγορίου τοῖς δὲ
Κωνσταντίνου τῶν πρωτοψαλτῶν, καὶ
νικὰ δὲ τῶν κυριακῶν ψάλλονται τὰ τοῦ Ἰω-
Δανιὴλ καὶ τοῦ Πέτρου, κοινωνικὰ δὲ τῶν
ἑορτῶν τοῦ ὁλοῦ ἑνιαυτοῦ καὶ τῶν ἁγίων
ψάλλονται τὰ τοῦ Πέτρου, Δανιὴλ καὶ
Γρηγορίου τῶν πρωτοψαλτῶν. Δοξολογίαι
δὲ μεγάλαι ψάλλονται αἱ τοῦ Π. τοῦ Πελο-
ποννησίου, τοῦ Π. Βυζαντίου, Ἰακώβου, ἡ
τοῦ Δανιὴλ καὶ Γρηγορίου, αἱ δὲ σύντομοι
δοξολογίαι Μανουὴλ πρωτοψάλτου, ταῦτα
δὲ πάντα ἐκ τῶν δοκίμων ἀρχαίων ἐκδό-
σεων Χουρμουζίου, Θ. Φωκαέως καὶ τῆς
Πανδέκτης Ἰωάννου πρωτοψάλτου.

Δ'. Ἐν ταῖς πανηγύρεσι τῶν ἱερῶν ἐκ-
κλησιῶν ἀπαγορεύονται ψάλλεσθαι διὰ λό-
γους οὐφιοῖδεν ἡ Ἐκκλησία τὰ ἀνοιξαντά-
ρια καὶ τὸ ὀκτῆχον Θεοτόκε παρ-
θένη, ἅτινα μόνον ἐν ταῖς ἀγρυπνίαις χρη-
σιμεύουσι καὶ διὰ τοῦτο ἐτονίσθησαν, ψάλ-
λεται δὲ μόνον τὸ Μακάριος ἀνὴρ
Μανουὴλ Π. καὶ ἐν ὥρισμέναις τισὶ περι-
στάσεσι τὰ κεκραγάρια Ἰακώβου πρωτο-
ψάλτου. Ἐν δὲ τῇ ἱερᾷ λειτουργίᾳ ἀπα-
γορεύονται, ἅμα τῇ ἐξόδῳ τῶν Ἀγίων, αἱ
μεγάλαι φωναί, καὶ τὰ κρατήματα, καὶ
ἐπιβάλλεται τοῖς ψάλλταις, ἵνα σιγῶσι, μέ-
χρι τῆς εἰσόδου τῶν λειτουργῶν εἰς τὴν
ἁγίον Βῆμα, ἀπαγορεύονται πρὸς τοῦτ

καὶ τὰ λεγόμενα λειτουργικά, ἀνταποκρί-
νονται δὲ τῷ ἱερεὶ οἱ χοροὶ ἐν ταῖς ἐκφω-
νήσεσιν αὐτοῦ διὰ ταπεινῆς καὶ ἡσύχου
μονωδίας : κατὰ τὸ ἔθιμον τῆς Μ. Ἐκκλη-
σίας, τὰ δὲ τυπικὰ οὐδέποτε πρέπει νὰ
ἐγκαταλιμνιάνωνται, ἐκτὸς τῶν μεγάλων
ἐορτῶν, ἐν αἷς ψάλλονται τὰ ἀντίφωνα.

Ταῦτα ἐγκριθέντα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας,
ὑποβάλλονται εἰς ἕκαστον ἱεροψάλτην, ἐφι-
στᾶται δὲ ἡ προσοχὴ αὐτῶν ἵνα μή τις ἐξ
ἐγωϊσμοῦ, ἢ αὐταρεσκείας παρεισάγῃ ἐν
ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς ἀδόκιμα καὶ ἀνάρμο-
στα ἰδιαίτερα μέλη, ἐκτὸς τῶν ἐγκεκριμέ-
νων καὶ παραδεδεγμένων ἑκπαλαὶ παρὰ

τῆς Ἐκκλησίας. Οὐδεὶς δὲ προϊστάμενος
ἱερᾶς ἐκκλησίας, ἢ ἑφορος, ἢ πρόκριτος
δύναται νὰ καταναγκάσῃ τὸν ἱεροψάλτην
ἵνα ψάλλῃ τι ἀπ᾿ ἄδον τῇ παρούσῃ ἐγκυκλίῳ.
Ὁ μὴ συμμορφωθησόμενος πρὸς τὰς ἐκκλη-
σιαστικὰς ταύτας παραγγελίας τιμωρηθή-
σεται παραδειγματικῶς.

Ἐν τοῖς πατριαρχείοις, τῇ 8 Ἰαν. 1880.

† Ο ΜΕΓΑΣ ΠΡΩΤΟΣΥΓΓΕΛΟΣ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ.

Εἰδοποιῶ τοὺς φιλομούσους ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἐκδώσω αὐτὸν πρὸς ἐξή-
γησιν εἰς τὴν νέαν μέθοδον τῆς ἀρχαίας στενογραφί-
μουσικῶν χαρακτήρων καὶ διαφορῶν σηματοφώνων.

Τὸ ἐγχειρίδιον τοῦτο, εἰς οὗ τὴν σύνταξιν ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἀνευδότης
θὴν, μόλις σήμερον μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ μόχθου ἠδυνήθην νὰ φέρω εἰς πέ-
ρας.

Πέποιθα τοσοῦτον ἐπὶ τῆς ἀκριβείας τοῦ ἔργου, καθ' ὅσον πρὸς ἐκπόνησιν αὐ-
λότησα ἐπιστημόνως διάφορα χειρόγραφα ἀρχαίων μουσικοδιδασκάλων ἀπὸ
χῆς Ἰωάννου τοῦ Πρωτοψάλτου, ὅτε ἐγένετο τὸ πρῶτον πρὸς τὴν ἀνάλυσιν
αὐτῆς ἐμφανίσεως τῆς νέας μεθόδου.

Διὰ τοῦ ἐκδοθησομένου Ὁδηγοῦ, πεπλουτισμένου διὰ πολλῶν καὶ διαφορῶ-
νισμένων παραδειγμάτων, ὁ γινώσκων τὴν νέαν μέθοδον δυνηθήσεται ἀνευ διδα-
νὰ ἐξηγῆ εὐχερῶς πᾶν ἀρχαῖον μουσικὸν χειρόγραφον.

Π. Γ. ΚΗΛΤΣΑΝΙΔΗΣ

ΠΡΟΥΣΑΕΥΣ.

